

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**LOUNSKÉ ŠKOLSTVÍ  
V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ**

**Bc. Ondřej Kunc**

Diplomová práce

2009

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ondřej KUNC**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Lounské školství v druhé polovině 19. století**

### Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

1. Úvod a heuristika
2. Stav školství v Lounech a na Lounsku od počátku do zkoumaného období
3. Školství v druhé polovině 19. století
4. Činnost lounských učitelů (politická činnost, učitelky, spolková činnost)
5. Pokračovací a střední školství
7. Závěr
8. Tabulkové a obrazové přílohy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Kádner, Otakar. Vývoj a dnešní podoba školství. 1. díl. Praha, 1929.**  
**Lenderová, Milena: K hříchu i k motlitbě, Praha 1999. Roedl, Bohumír (ed.). Louny. Praha, 2005. Šafránek, Jan. Školy české. 1. díl. Praha, 1913.**  
**Šafránek, Jan. Školy české. 2. díl. Praha, 1919.**

Vedoucí diplomové práce:

**prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.**  
Katedra historických věd

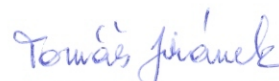
Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2007**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2008**



prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.  
děkan

L.S.



doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne ...24. 6. 2009...

.....

Ondřej Kunc

Rád bych poděkoval všem, kdo mi umožnili sepsání diplomové práce, zejména pracovníkům Státního okresního archivu v Lounech, kteří mi poskytli užitečné informace a pomohli s vyhledáváním dostupné literatury a archivních pramenů k vybranému tématu.

Největší dík pak patří prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., bez jejíž potřebných rad a cenných připomínek by práce neměla následnou podobu.

**Anotace:**

Práce se zaměřuje na lounské školství v druhé polovině 19. století. Popisuje vývoj po reformách školství na konci šedesátých let, vliv radnice a představitelů města na podobu obecného, pokračovacího a středního školství. Práce se zaměřuje i na postavení učitelek a mimoškolní aktivity pedagogů ve spolcích a politických událostech.

**Klíčová slova:**

školství; Louny; učitelé; učitelky; spolky; Budeč;

**Title:**

Educational system in Louny at the second half of the 19<sup>th</sup> century

**Annotation:**

My thesis focuses on education system in Louny at the second half of the 19<sup>th</sup> century. It describes the education system evolution after the school reforms in late 60s, town hall and councilmen influence on the basic and higher education. The work also focuses on female teachers, outside of school activities of teachers and their involvement in clubs or political events.

**Keywords:**

Educational system; Louny; teachers; clubs;

## Obsah

1. Úvod.....	str. 1
2. Louny v druhé polovině 19. století.....	str. 4
3. Vývoj lounského školství od počátku do 2. poloviny 19. století .....	str. 7
3.1. Škola středověká.....	str. 7
3.2. Škola humanistická.....	str. 12
3.3. Škola osvícenská.....	str. 17
4. Lounských škol od poloviny 19. století .....	str. 21
4.1. Změny v rakouském školství v letech 1848 – 1869 .....	str. 21
4.2. Nově reformované lounské školy .....	str. 28
4.2.1. Hlavní škola.....	str. 32
4.2.2. Nižší reálná škola.....	str. 36
4.2.3. Vyšší dívčí škola.....	str. 37
4.2.4. Večerní průmyslová škola .....	str. 38
4.2.5. Opakovací škola pro učně.....	str. 39
4.2.6. Školní muzeum a knihovna .....	str. 40
5. Činnost lounských učitelů a učitelek.....	str. 42
5.1. Lounští učitelé v politickém boji 1868 – 1869 .....	str. 42
5.2. Učitelské perzekuce .....	str. 47
5.3. Uklidnění situace v sedmdesátých letech .....	str. 53
5.4. Učitelky na obecných školách .....	str. 56
5.5. Spolková činnost spojená s lounskými školami .....	str. 60
5.5.1. Spolek sv. Ludmily.....	str. 60
5.5.2. Budeč.....	str. 65
5.5.3. Sokol.....	str. 72

6. Pokračovací a střední školství v Lounech .....	str. 76
6.1. Pokračovací škola průmyslová.....	str. 76
6.2. Pokračovací škola obchodní.....	str. 83
6.3. Devadesátá léta a uzavření vývoje lounských škol .....	str. 89
6.3.1. Odborná hospodářská škola.....	str. 91
6.3.2. Hospodyňská škola .....	str. 93
6.3.3. Vyšší reálná škola .....	str. 95
7. Závěr.....	str. 102
Seznam použitých pramenů a literatury .....	str. 106
Seznam tabulek v textu .....	str. 110
Seznam příloh.....	str. 111
Resumé .....	str. 125



## 1. Úvod

V předkládané práci jsem se zaměřil na formování lounského školství v druhé polovině 19. století. Ve sledovaném období, zejména pak v posledních třiceti letech, se Louny setkávají s obrovským rozvojem. Je zde soustředěna průmyslová výroba, s čímž je spojen i přísun nových pracovních sil a nárůst počtu obyvatel, město se stává správním, kulturním a vzdělávacím centrem okresu. Lounské školy mají dlouhou historii sahající až do poloviny čtrnáctého století a zvláště humanistická latinská škola měla ve své době výrazný zvuk. V polovině 19. století ale došlo k úpadku a obecní zastupitelé si byli vědomi, že pokud se úroveň zdejšího vzdělávání nezlepší, bude to mít špatný dopad na vývoj města. Proto se nabízí otázka, jak velké byly zásahy radnice do chodu a činnosti školy v šedesátých letech, kdy se školství teprve formovalo a jak velký vliv měli obecní zastupitelé v letech pozdějších, kdy bylo město již plně rozvinuto.

Po reformě školství na konci šedesátých let tak mohl nastat, podobně jako tomu bylo u řady jiných českých měst, plný rozvoj vzdělávání. V roce 1868 byla postavena nová školní budova obecných a měšťanských škol a do města přišlo několik nových učitelských sil. Vznikají obecná, nižší reálná (později přeměněná na měšťanskou) a vyšší dívčí škola. Horní hranicí je pak konec 19. století, resp. roky 1896 – 1897. V těchto letech se završuje vývoj obecného, pokračovacího a středního školství. Staví se nová školní budova pro chlapeckou obecnou školu a měšťanku, jako poslední jsou založeny pokračovací hospodářská škola a vyšší reálka, pozdější gymnázium.

Kromě dějin jednotlivých škol se zabývám i mimoškolní činností učitelů. Jedná se o spolkovou činnost v učitelské jednotě Budči a tělovýchovném Sokolu, jehož lounskou pobočku několik místních učitelů pomáhalo zakládat. Někteří učitelé se snažili působit i ve veřejném životě. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se angažovali v politických bojích a organizovali tábory lidu. Samostatná kapitola je pak věnována lounským učitelkám. Ty se zde objevují od samých počátků v roce 1868, ať už se jedná o industriální, literní nebo učitelky v mateřské škole. Jak velká byla role a postavení učitelky na městských školách? Kdy se staly plnohodnotnými a nepřehlíženými členkami učitelského sboru? To je jen pár otázek, na které se snažím odpovědět.

Ke zkoumání lounského školství jsem využil archivní fondy a kroniky uložené ve Státním okresním archivu Louny. Zejména se jedná o fond Okresního školního výboru z let 1869 – 1943.<sup>1</sup> Fond obsahuje písemnosti původního školního okresu, který se svou rozlohou v podstatě rovnal okresu politickému. Fond, jehož rozsah je úctyhodný, lze použít ke zkoumání sociálního, kulturního a politického dění ve městě a okresu během více než šedesáti let. Podává statistické přehledy žactva a učitelů, finanční účty, pravidelné zprávy o stavu škol apod. Samostatně jsou v archivu uloženy fondy k jednotlivým školám. Nejstarší je fond pro obecné a měšťanské školy,<sup>2</sup> kdy měly ještě společnou správu. Jejich rozdělení v devadesátých letech a další vývoj doplňují fondy jednotlivých chlapeckých<sup>3</sup> a dívčích škol.<sup>4</sup> Pro studium pokračovacího školství jsou dochovány fondy jednotlivých škol, které ale nejsou příliš rozsáhlé. Většinou v nich najdeme pouze dochované hlavní nebo třídní katalogy, jednací protokoly apod.<sup>5</sup> Obdobně rozsáhlý jako fond školského výboru je i fond lounského gymnázia.<sup>6</sup>

Pro poznání činnosti a fungování městských škol byly významným pramenem kroniky jednotlivých ústavů. Ke sledovanému období to jsou zejména pamětní knihy dívčích<sup>7</sup> a obecných škol<sup>8</sup> a měšťanské školy chlapecké v Lounech.<sup>9</sup> V nejstarší kronice dívčích škol najdeme na několika stranách vlepované výroční zprávy i ostatních škol (pokračovací obchodnické školy a průmyslovky). K dějinám reálky zde jsou čtyři kroniky, které jsou časově rozděleny a chronologicky na sebe navazují. Pro nás je důležitá nejstarší pamětní kniha.<sup>10</sup>

Při psaní kapitol pojednávající o obecné podobě českého školství jsem vycházel ze základních prací Jana Šafránka a Otakara Kádnera.<sup>11</sup> Základní a zároveň jedny z nejstarších prací, zabývající se dějinami školství královského města Louny, pocházejí z rukou dvou

---

<sup>1</sup> Státní okresní archiv Louny (dále SOkA Louny), fond č. 15 – Okresní školní výbor Louny, 1869 – 1943 (dále OŠV Louny).

<sup>2</sup> SOkA Louny, fond č. 137 – Obecná a měšťanská škola dívčí Louny, 1874 – 1894.

<sup>3</sup> SOkA Louny, fond č. 135 – Měšťanská škola chlapecká Louny, 1894 – 1922; Fond č. 136 – Obecná škola chlapecká Louny, 1894 – 1922.

<sup>4</sup> SOkA Louny, fond č. 138 – Měšťanská škola dívčí Louny, 1894 – 1922.

<sup>5</sup> SOkA Louny, fond č. 315 – Průmyslová škola pokračovací, 1883 – 1910; Fond č. 317 – Pokračovací škola obchodní Louny, 1887 – 1938; Fond č. 126 – Okresní hospodyňská škola Louny, 1898 – 1952; Fond Zemědělská škola Louny, 1889 – 1960.

<sup>6</sup> SOkA Louny, fond č. 82 – Reálné gymnázium Louny, 1896 – 1953.

<sup>7</sup> SOkA Louny, *Kronika dívčích škol lounských, 1868 – 1912* (dále Kronika dívčích škol).

<sup>8</sup> SOkA Louny, *Kronika obecných škol v Lounech, 1894 – 1947*.

<sup>9</sup> SOkA Louny, *Kronika měšťanské školy chlapecké v Lounech, 1898 – 1929*.

<sup>10</sup> SOkA Louny, *Dějiny obecní reálky v Lounech, 1896 – 1910*.

<sup>11</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. 1. díl.* Praha, 1913; TÝŽ. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. 2. díl.* Praha, 1919; KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní podoba školství. 1. díl.* Praha, 1929.

regionálních osobností – místního radního Rudolfa Wunše a slavětínského faráře Františka Štědrého.<sup>12</sup> Ani jeden ze jmenovaných nebyl školeným historikem, proto lze v knihách nalézt několik nepřesností. V případě Štědrého můžeme ocenit kvantitu a široké spektrum autorových zájmů a zpracovaných témat. Autor se ve svých pracích nevěnoval pouze dějinám samotného města, městského a okresního školství, ale také historii okolních vesnic a oblastí, lounských klášterů, či místní šlechtě. Z historiografického hlediska má podstatně vyšší úroveň studie zdejšího profesora reálného gymnázia Kamila Linharta věnovaná dějinám reálky.<sup>13</sup> Kapitoly věnované lounskému školství najdeme i v publikaci lounských historiků a archivářů editované Bohumírem Roedlem.<sup>14</sup>

---

<sup>12</sup> WUNŠ, Rudolf. *Dějiny svobodného královského města Loun od počátků až do dob nejnovějších*. Praha, 1868; ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny města Loun*, Louny 1930; TÝŽ. *O školách lounských*. Praha, 1901; TÝŽ. *O školách okresu Lounského od nejstarších dob až do dnes*. Louny, [193-?].

<sup>13</sup> LINHART, Kamil. Padesát let našeho ústavu – Obraz minulosti. In *50 let střední školy v Lounech – Jubilejní památník na oslavu 50. výročí založení střední školy v Lounech, 1896 – 1946*. Louny, 1946.

<sup>14</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). *Louny*. Praha 2005.

## 2. Louny v druhé polovině 19. století

Již od poloviny 19. století počet obyvatel ve městě strmě rostl. Z Loun se postupně stávalo okresní středisko průmyslu, dopravy i kultury, s čímž byla spojena větší nabídka pracovních příležitostí a tím i nárůst počet obyvatel. Statistické přehledy ukazují, že nárůst obyvatel v prvních 50 letech 19. století činil 559 obyvatel. Za přibližně stejnou dobu v druhé polovině století, resp. v letech 1850 – 1910 činil údaj 9070 osob. Přičemž necelých 6000 připadá na posledních třicet let před 1. světovou válkou.<sup>15</sup> Do předválečného období patří i rozsáhlé rozšiřování města po stránce stavební. Byly postaveny tzv. stará a nová železniční kolonie podle plánů architekta Jana Kotěry,<sup>16</sup> kolonie družstva Domov a kolonie stavebního družstva u Matky Boží.

Pro rozvoj města bylo velice důležité usnesení, které ukončilo dvojjazyčnost městské rady a tím i veřejnosti. Obecní zastupitelstvo se 11. listopadu 1864 s okamžitou platností rozhodlo, že tuto dvojkolejnost, pro mnoho měst monarchie tak typickou, ukončí a usneslo se o zavedení češtiny jako jednacímho jazyka mezi radnicí a veřejností. O rozhodnutí se postarali hlavně kněz Josef Pelc, který s návrhem přišel, a radní Jan Havránek, jenž ho přednesl městské radě. O prosazení se postaral starosta Adolf Kuchynka,<sup>17</sup> který ihned učinil podpůrné gesto a na městský úřad přijal českého písaře a pozdějšího tajemníka a obecního kronikáře Jana Haince.<sup>18</sup>

Národnostní složení lounské veřejnosti v 19. století vyznívalo lépe pro česky mluvící obyvatelstvo. I když se město nacházelo téměř u hranic česko-německého prostředí, němčina se zde ozývala pouze v kruzích vysloužilých vojáků (měli v Lounech vlastní spolek), několika usazených cizinců a hlavně z jiných měst přicházejících úředníků. V polovině století se k němčině hlásil i velký počet lounských Židů, kteří však později udávali za svůj dorozumívací jazyk češtinu. Židé se sice postupně přizpůsobovali českému prostředí, ale

---

<sup>15</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 208.

<sup>16</sup> PATROVSKÁ, Zdena – ROEDL, Bohumír. *Biografický slovník okresu Louny*. Louny, 2000, s. 46. Kotěra vypracoval plány na stavbu dělnické kolonie pro drážní zaměstnance v roce 1909 na objednávku ředitelství státních drah v Praze. Moderně řešená vilová čtvrť byla postavena v letech 1909 – 1913, práce přerušila první světová válka.

<sup>17</sup> Adolf Kuchynka (1824 – 1869) krátce působil jako tzv. úřadující I. radní, ve funkci starosty nahradil Bedřicha Sekeru (1819 – 1869), který resignoval ze zdravotních důvodů 12. ledna 1862. Kuchynka byl ve funkci potvrzen doplňovací volbou 13. dubna a opakovaně zvolen v řádných volbách 21. srpna 1864. Pro údajnou urážku své osoby Janem Kostkou, následujícím starostou, rezignoval 2. července 1866.

<sup>18</sup> Autor kroniky z let 1850 – 1889.

hlavní roli na tomto přechodu hrály spíše protižidovské kampaně. Na přelomu století představovalo německy mluvící obyvatelstvo v Lounech jen asi 2,3% z celkové populace.<sup>19</sup>

Stanovení češtiny jako jediného jazyka v městské správě bylo sice malým, ale přesto politickým vítězstvím příznivců Národní strany svobodomyslné proti konzervativní a do té doby ještě prorakousky smýšlející radnici. V průběhu šedesátých let se nesetkáváme nejen s boji o městskou školu, ale i s opakovanými rozpory na úrovni městské správy, které se projevovaly častými změnami v obecním zastupitelstvu a rezignacemi starostů. Během tří let se zde vystřídali čtyři – Adolf Kuchynka, Jan Kostka,<sup>20</sup> Alois Greif,<sup>21</sup> Antonín Vidman.<sup>22</sup> Za starostování posledně jmenovaného nastal ve městě politický klid, který ještě podpořili dva jeho nástupci – Josef Frotzel<sup>23</sup> a Petr Pavel Hilbert.<sup>24</sup>

Na pozadí politických bojů v druhé polovině 19. století město rostlo a celkově prosperovalo. Přeměna Loun na správní středisko znamenala i větší koncentraci podnikatelských aktivit. V roce 1877 Matěj Valtera odkoupil staré a chátrající prostory zkrachovalého cukrovaru.<sup>25</sup> Přestavěl provoz závodu a postupně rozšiřoval výrobu, až se stal ve své době jedním z ekonomicky nejsilnějších výrobců cukru v Rakousko-Uhersku. Dlouhá léta využíval podporu lounské radnice, která v jeho podniku viděla přímý důkaz rostoucího města a jeho ekonomické síly. Finančně podporoval některé veřejné akce. V roce 1913 založil tzv. Valterovu nadaci ve prospěch chudých studentů, která sloužila především k placení obědů. Druhý cukrovar byl postaven po dvaceti letech a osobně se o jeho výstavbu postaral starosta Hilbert. Třetím velkým podnikatelským záměrem byla stavba nového pivovaru. Budova poblíž hlavního náměstí se zastaralým zařízením již neodpovídala moderním

---

<sup>19</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 212.

<sup>20</sup> Jan Kostka (1803 – 1875), řeznický mistr a vinopalník zvolen v doplňovací volbě 12. července 1866. Pripadl mu těžký úkol vyrovnat se s panikou obyvatelstva a pruskou okupací po porážce rakouské armády po bitvě u Sadové. Opakovaně zvítězil v řádných volbách 17. srpna 1867. Později ale nebyl už tak oblíbený a několik členů městského zastupitelstva mu dělalo různé naschvály. Rezignoval 28. října téhož roku.

<sup>21</sup> Alois Greif (1809 - 1874), statkář a úředující I. radní, byl starostou zvolen v doplňovací volbě 25. listopadu 1867, poté opakovaně v řádných volbách 23. ledna 1868. Pro neshody v zastupitelstvu však již 30. září odstoupil. Rezignoval údajně po odstoupení Rudolfa Wunše, kterému stranil.

<sup>22</sup> Antonín Vidman (1830 - 1918), statkář a představitel mladočechů, po Greifově rezignaci byl starostou zvolen v doplňovací volbě 1. října 1868, poté opakovaně v řádných volbách v letech 1871 a 1874.

<sup>23</sup> Josef Frotzel (1845 - 1900), lékař a pozdější zakladatel i ředitel první veřejné nemocnice. Jako sedmnáctiletý probouzel v lounské veřejnosti národní vědomí spolu s Karlem Svobodou. Zvolen v řádných volbách 10. ledna 1878. Z úřadu odstoupil po třech letech 5. října 1881, údajně pro rozrůstající se klientelu své ordinace.

<sup>24</sup> Petr Pavel Hilbert (1834 – 1906), advokát a představitel Národní strany svobodomyslné. Před příchodem s Plzně na konci září 1868 mu předcházela pověst rozhodného národního buditele a vlastence, v němž Louny získali novou sílu v národním, politickém a sociálním boji. Poprvé byl starostou zvolen 27. října 1881, poté ještě pětkrát. Odstoupil pod tlakem socialistické opozice 1. května 1899. Hilbert byl nejdéle úřadujícím starostou v historii lounské samosprávy.

<sup>25</sup> Valtera, tehdy ještě jako účetní cukrovaru v Bohušovicích, koupil areál ve veřejné dražbě 26. dubna 1877 za 350.000 zlatých.

požadavkům velkovýroby.<sup>26</sup> Právo na vaření piva odkoupil kníže Schwarzenberg<sup>27</sup> a provoz přemístil na okraj města.<sup>28</sup>

Pro rozvoj podnikání bylo ale nejdůležitější zapojení města do české železniční sítě. Louny se tak staly významným strategickým místem na pražsko-duchcovské dráze, která spojovala hlavní město s uhelnou oblastí na Duchcovsku a Mostecku. Na lounském nádraží projel první vlak 2. ledna 1873 a první spoj na trase Praha – Most vyjel 12. května téhož roku. Postupně byly vytvořeny železniční spoje na trase Louny – Rakovník a Louny – Libochovice. Zasluhou Hilberta vznikla v devadesátých letech 19. století poblíž železničního nádraží opravná lokomotiv, ze kterých se postupně vyvinul komplex několika dílenských hal.

Stále větší podnikatelské záměry a obchody vyžadovaly nemalé finanční prostředky. V Lounech tak vznikají důležité pobočky finančních domů – Spořitelna města Loun (vzniká v roce 1863), Občanská záložna (1873), Okresní hospodářská záložna (1882) a Severočeská záložna (1894). Zejména městská spořitelna patřila mezi jedny z největších přispěvatelů na vzdělávací a dobročinné účely. I když musela v polovině sedmdesátých let přestát burzovní krach, svými pravidelnými dary podporovala místní školy, učitelskou jednotu Budeč i charitativní spolek sv. Ludmily.

---

<sup>26</sup> Budova starého pivovaru byla zbourána až v lednu 1950, v době, kdy se pro „novější“ výstavbu bořilo i několik dalších renesančních domů na náměstí.

<sup>27</sup> Adolf Josef ze Schwarzenbergu (1832 - 1914).

<sup>28</sup> Schwarzenberg umístil novou budovu pivovaru na okraj města, ale katastrálně již spadala na území sousedních Černčic. Je více než pravděpodobné, že tak učinil z důvodu daňových úlev.

### 3. Vývoj lounského školství od počátku do druhé poloviny 19. století

#### 3.1. Škola středověká

Nejstarší zmínka o lounské škole pochází z listiny z roku 1314,<sup>29</sup> ve které je doložen školní mistr Petr.<sup>30</sup> Již před touto dobou existovaly školy farní a klášterní, na jejichž chod působila církev. Školní mistr býval nazýván rektorem nebo správcem školy. Zpravidla měl hodnost nižšího řádu, bakaláře, vyšší školy si mohly dovolit mistra univerzity. Od nejstarších dob se správci škol stávali také městskými písaři, což bylo výhodné pro obě strany. Město využívalo pro tuto funkci služeb vzdělaného člověka a rektor si mohl přilepšit ke svému malému služnému, které od města dostával za vedení školy.

Velmi často se správci škol výhodně ženili s vdovami po bývalých městských písařích, čímž dosáhli nejen dalšího finančního příjmu, ale zejména váženějšího postavení ve městě. Takovým způsobem se zajistil např. Jan, správce školy v letech 1382 – 1386 a městský písař, snad autor druhé dochované soudní knihy z let 1380 – 1392, nebo humanista Adam Cholussius Pelhřimovský, který se oženil roku 1571, po pouhé roční službě v lounské škole.<sup>31</sup> Od svého založení v roce 1348 uplatňovala pražská univerzita vliv na městské a farní školy, které zůstaly na venkově. Dosazování nových učitelů bylo tak pod dozorem a správou univerzity, která tam prosazovala své absolventy. Tím úroveň výuky postupně stoupala.

Od osmdesátých let 14. století se setkáváme kromě rektora také s dalšími členy učitelského sboru. Jedním z nich byl kantor. Jak je zřejmé z původního latinského cantor, měl na starosti výuku zpěvu. Úřad kantora byl důležitý také proto, že žáci městské školy byli hlavními členy chrámového pěveckého sboru a asistovali při bohoslužbách, pohřbech a různých procesích. Škola byla úzce spojena nejen s farou, ale také s městem, které se z velké

---

<sup>29</sup> PLESKOT, Otakar. Národní školství v Lounech a na Lounsku, In *Monografie města Loun a okresu lounského*. Louny, 1937, s. 62. Pleskot uvádí první lounskou školu již k roku 1253, tedy do doby, kdy byly Louny povýšeny na královské město.

<sup>30</sup> ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny města Loun*. Louny, 1930, s. 17. Listina je datována 13. ledna 1314, kdy „Dobroslav, rychtář lounský, a přísežní Otík, bohatý jako purkmistr, Martin, syn Reynoldův, Mikuláš z Bíliny, Jan z Lukovec, Jindřich z Milžan, Bér, Konrád z Lužehrad, Petr, správce školy, Petr, průák, Jindřich, kovář, a Goel vyznávají, že Ulman z Druškovic před nimi v zahájném soudu prodal dědictví, které v Druškovicích má se svými syny Janem, Mikulášem, Jakubem a Václavem.“

<sup>31</sup> Blíže ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 65; MAREŠOVÁ, Květa. Školy v Lounech od založení města do poloviny 19. století. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1998, č. 3, s. 18. Adam Cholussius Pelhřimovský se oženil s Annou Rozumovou, dcerou Jiříka Rozuma z Bílejova, bývalého královského rychtáře.

části staralo o chod a financovalo její provoz. Starší studenti pomáhali v městské kanceláři s přepisováním důležitých listin a dokumentů. Rektor ze svého platu kantora platil. Později k nim přibyl succentor neboli pomocník<sup>32</sup> a v šedesátých letech 16. století další dva. Prvním byl conrector, kolega se stejnou bakalářskou hodností, který byl spíše náměstkem rektora, druhý, zvaný kustoš, cvičil malé děti ve čtení a pomáhal při hře na varhany.

Město platilo učitelům důchod, bydlení a stravu měli na faře. Finance od města a církve zdaleka nestačily na bezproblémový chod školy a k hmotnému zajištění učitelů a žáků. Chudší děti a sirotci byli odkázáni na dobročinnost měšťanů nebo žebrotu.<sup>33</sup> Odkazy a malé městské příspěvky byly určeny nejen jako platy učitelům, ale také jako výživné pro nejchudší studenty, kteří kromě denního studia v budově i bydleli a na své zaopatření si vydělávali výpomocí ve škole či zpěvem na bohoslužbách a pohřbech. Žáci během studia platili několik poplatků, které se nazývaly podle účelu a doby, kdy byly vybírány: jarmarkales (o jarmarku), dušičkales (na Dušičky), čtenales (za výuku čtení), pennales (za řezání per), kretales (za křidu), dále hromničkales, montales, caudebales, sabbatales apod.<sup>34</sup>

Většina českého obyvatelstva se hlásila k utrakvismu, proto také vznikaly na celém území Čech utrakvistické školy.<sup>35</sup> V žateckém kraji v této době byly utrakvistické školy v Žatci a Lounech. Rozdělení tříd a učební řád byl velmi rozmanitý, vyučovací látka nebyla všude stejná. Učební metody a školní osnovy si většinou upravoval správce školy po svém. Celkově se ale dají školy rozdělit na tři kategorie: škola dětská, nižší střední a vyšší střední partikulární škola. Dětské školy byly základem pro pozdější školy obecné, kde se vyučovalo převážně čtení a psaní. Později se škola připojila ke škole vyšší, které se podřídila také správa. Nejnižší třídy střední školy, nazývané „schola minor“, bývaly zpravidla trojtřídní, avšak rozdělení žáků a vyučovací látka se lišily škola od školy.<sup>36</sup> Počet partikulárních škol bylo v Čechách nejvíce. Nejvyšším stupněm utrakvistických škol byla „schola mediocris“. Školy měly pět tříd, ve kterých se navíc vyučovalo poezii a rétorice. Pokládaly se za vyšší školy, ve svém názvu často používaly přídavek superior nebo maior, někdy se nazývaly gymnáziem

---

<sup>32</sup> Můžeme se setkat i s pojmem sublector.

<sup>33</sup> Drobné šarvátky neukázněných žáků byly ve městě na denním pořádku. Blíže ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 65.

<sup>34</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 128.

<sup>35</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. 1. díl.* Praha, 1913, s. 35. V 16. století bylo na českém území přes sto utrakvistických škol.

<sup>36</sup> TAMTÉŽ, s. 37. Školy se spravovaly učební osnovou jako trojtřídní, ale při nedostatku prostředků nebo při malém počtu žáků byl počet tříd snížen na dvě, někdy až na jednu, rozdělených do skupin.



nebo lyceem. Taková škola byla také v Lounech, v nejbližším okolí pak v Žatci, Slaném, Rakovníce a Litoměřicích.

Až do roku 1578 bývalo zvykem, že na sv. Mikuláše vystrojila obec žákům bohatý oběd, tzv. biskupský. Obec na něj přispívala týdně třiceti groši, žáci tím, co vydělali zpěvem a koledováním. Za správcování mistra Jana Rossacia se zvyklost zrušila,<sup>37</sup> aby se tak ušetřilo na ostatní dny, kdy škola stravovala chudší studenty.

Finanční ohodnocení kantorů bylo natolik malé, že se snažili své platy navyšovat dalšími příjmy. Někteří se výhodně ženili, někteří hospodařili na svých statcích, pokud nějaké vlastnili, jako tomu bylo například u kantora Buriana, který byl ve dvacátých letech 16. století členem městské rady a prodával obilí ze svého hospodářství.<sup>38</sup> Ostatní chodili společně s žáky koledovat – na sv. Řehoře, sv. Mikuláše a Nový rok. Vytvářeli a kresbami doplňovali novoroční kalendáře, které prodávali.<sup>39</sup> V polovině 16. století byla situace s koledováním tak neúnosná, až to sousedy začalo obtěžovat, a proto se roku 1560 městská rada rozhodla, že rektora školy vyplatí (3 kopami a 24 groši a věrtelem piva), aby od pochůzek upustil.

V roce 1568 nastala pro učitele doba vykoupení, kdy se po přimluvě školních inspektorů upravila výše platů.<sup>40</sup> Ty byly pro členy sboru dosti rozlišné. Rektorovi bylo čtvrtletně vypláceno 48 kop grošů, bakaláři 24, kantorovi a sukcentorovi 12 kop a kustošovi 8 kop a za hru na varhany další 4 kopy ročně, čímž se platem vyrovnal kantorovi se sukcentorem.<sup>41</sup>

Stravování měli učitelé jednotné s místním děkanem. Společně měli nárok na dvě kopy grošů týdně a na ryby navíc patnáct grošů, na koření a máslo po osmi kopách ročně, které se dělily na poloviny a rozdávaly vždy na sv. Jiří (24. dubna), druhá na sv. Havla (16. října). O masopustu dostali „*krmného vepře na ten způsob, aby maso a sádlo nikam jinak než k stolu pana děkana a pánův oficiálů školních se neobravelo*“.<sup>42</sup> Kromě toho poskytovalo město režný chléb, podle potřeby bílý, pivo, o nedělích pintu vína, dříví, sůl, sádlo, vejce,

---

<sup>37</sup> Jan Rossacius († 29. 11. 1584) studoval v Praze, kde se stal roku 1573 bakalářem 1576 mistrem. Před působením na škole v Lounech (1576 – 1580) byl na škole u sv. Jakuba v Kutné Hoře. Rok před smrtí se oženil a stal se písařem v Kolíně. Blíže *Ottův slovník naučný*, 21. díl. Praha, 1907, s. 966-967.

<sup>38</sup> ZEIS, Josef. Úprava kantorských platů. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1987, č. 11, s. 7.

<sup>39</sup> MAREŠOVÁ, Květa. C. d., s. 18. Roku 1520 dostal bakalář Michal, rektor školy, odměnu čtyřiceti grošů za prodané kalendáře.

<sup>40</sup> Zasloužili se o to zejména mistr Matyáš Kolínský z Bilejova, někdejší pražský děkan Jan Artofidius, bývalý lounský rektor Jan Hradešínský a bakalář Mikuláš Omphalus.

<sup>41</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 124.

<sup>42</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 128.

kuchyňské nádobí a jiné potraviny každodenní potřeby.<sup>43</sup> Na Vánoce obdrželi osm slepic a na Štědrý den kapra a štika, občas místo nich dva kapry podle toho, jaké ryby se do tohoto nerybníkatého kraje zrovna dovážely.<sup>44</sup>

Vzdělávacím jazykem byla kromě češtiny a němčiny hlavně latina, jazyk středověkých učenců a církve, bez které žáci nemohli postoupit k dalšímu stupni vzdělání. Tehdejší školy byly dvojího typu: nižší, mezi které spadala ve 14. století i škola lounská, měly dvě nebo tři třídy, a vyšší o pět či šesti třídách, které se nacházely ve větších městech. Škola byla nazývána partikulární, neboť nenabízela kompletní vzdělání všech sedmi svobodných umění, jak tomu bylo na univerzitách, ale pouze základní trivium – gramatiku, dialektiku a rétoriku.<sup>45</sup> Studium na školách bylo hlavním předpokladem pro budoucí zaměstnání. Od první třídy se žáci učili „číst, psát, počítat“. K těmto předmětům přibýly v dalším roce výuka latinského jazyka a rétoriky. Ta byla velice důležitá hlavně pro zdokonalení schopností formulovat pro laika ne zcela srozumitelné myšlenky na úrovni verbální, ale i písemné. Ve vyšších třídách se vyučovala také řecká a hebrejská gramatika a etika. Základní součástí výuky byla teologie a s ní spojená znalost a četba bible.

Nejstarší lounská škola sídlila v budově pod farou v České ulici (dnes dům č. p. 147) až do roku 1461, kdy městská rada, za předsednictví purkmistra Prokopa Zahrádky, dům prodala. Pro rostoucí potřeby školy zakoupila novou budovu u kostela sv. Mikuláše na rohu vedle hřbitova (dnes ulice Beneše z Loun č. p. 51). Kromě dvou školních učeben se v patře nacházely byty pro správce a další učitele. V nových prostorách se učilo až do šedesátých let 19. století, kdy byla vystavěna zcela nová školní budova na opačné straně města, dnešním Komenského náměstí. Výjimku tvořilo téměř půlstoletí trvající období, které následovalo po požáru města v roce 1517, kdy se škola přesunula do prozatímní budovy č. p. 33 k hradbám na severní části města, kde dříve stál pivovar a nejstarší masné krámy (pod dnešní Sladovnickou ulicí). Prozatímní budovu školy můžeme vidět na Willenbergově rytině města z roku 1602, kde je pod číslem 19 popsána jako „*stará škola, v níž mlejn samotížný na dva kameny*“.<sup>46</sup> Známe několik stížností na hluk ve škole způsobený zmiňovaným mlýnem, proto také rektor s žáky hrozili, že odejdou z Loun, pokud se neuspíší výstavba nové budovy.<sup>47</sup>

---

<sup>43</sup> Do 16. století činila jedna pinta 0,956 litrů, od 16. století pak pro kapaliny 1,938 litrů.

<sup>44</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 128-129.

<sup>45</sup> Čtyři zbylá svobodná umění (quadrivium – aritmetika, geometrie, astronomie a hudba) byla spojená převážně s matematicko-přírodovědeckým studiem.

<sup>46</sup> V domě se nacházel také „samotížní mlýn na dva kameny“, který nebyl poháněn vodou, ale mechanicky ručně nebo dobyt看. Díky tomu se mlýnu říkalo Koňský, jak je popisován v legendě u rytiny Jana Willenberga.

<sup>47</sup> LŮŽEK, Bořivoj. Školy v Lounech. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1968, č. 9, s. 2.

Stavba se protahovala zejména po roce 1547, kdy se město zapojilo do povstání českých stavů proti Ferdinandu I. Po porážce byly obci, podobně jako mnoha jiným sympatizantům vzpoury, odebrány pravomoci, veškeré pozemské statky, obecní příjmy a mimo to uděleny i finanční sankce. Zabraný majetek byl zahrnut do zádušního statku a dle královského výnosu z něj byla vedle špitálu a fary vydržována i škola.<sup>48</sup>

Nová budova byla zpočátku vydržována z odkazů dobrodinců a přímých platů – školného. To se vybíralo o tzv. suchých dnech.<sup>49</sup> Starší žáci platili šest, mladší, které učil succentor, čtyři groše. Kromě toho se za týdenní vyučování vybíralo dva groše. Měšťané si odsouhlasili, že budou dobrovolně platit obci roční příspěvek – chudší dva, bohatší čtyři groše. Obecní sbírka nebyla příliš populární, a proto se od ní časem upustilo. Obnos mohl být placen stejně tak z výnosů okolních polností, které byly škole odkázány, nebo z prosperujícího zádušního hospodaření. Platby jednak zaručily učitelskému sboru dostatečné živobytí, jednak v Lounech částečně zanikla žebrota žáků.<sup>50</sup>

Roku 1561 odkázal lounský měšťan Michal Píka z Nadějova ve své závěti škole sto kop grošů. Na úrocích vynášely šest kop ročně, kterých se mělo použít na stravování chudých žáků. Ti ale dostávali od města půl kopy týdně, a proto rada rozhodla, že se použijí na zvýšení platu učitelského sboru. Byly vypláceny jako dar na památku dobrodince ve splátkách po dobu dvanácti týdnů od listopadu do ledna dalšího roku. Rektor dostával 18 a kantor 16 míšeňských grošů.<sup>51</sup>

---

<sup>48</sup> ZEIS, Josef. C. d., s. 7.

<sup>49</sup> Suché dny byly církví drženy vždy ve středu, v pátek a v sobotu v týdnech po Svatodušních svátcích (50. den po Velikonocích a 10. den po svátku Nanebevstoupení Páně), svátku Povýšení sv. Kříže (14. září), třetí adventní neděli a první neděli postní.

<sup>50</sup> LŮŽEK, Bořivoj. *Školy v Lounech*, s. 2-3.

<sup>51</sup> ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny...*, s. 50.

### 3.2. Škola humanistická

V průběhu 16. století se úroveň školy nadále zvyšovala a ke konci století se zařadila po bok žatecké, královéhradecké a litoměřické jako nejlepší mimopražské školy té doby.<sup>52</sup> Nelze se proto divit, že z Loun a Žatce v letech 1560 – 1582 přicházelo na pražskou univerzitu nejvíce studentů. Z celkově 189 studentů, kterých se v těchto letech zapsalo, bylo 71 lounských rodáků.<sup>53</sup> Zdejší škola byla jako přípravný ústav pro budoucí studium na univerzitě velice vyhledávaná. Mezi mimolounskými absolventy najdeme žáky ze Žatce, Prahy, ale také z jižních Čech. Naopak lounští rodáci se zapisovali na studia na zahraničních městských školách, například v saském Freibergu. Po dokončení pěti tříd neodcházel studenti pouze na univerzitu do Prahy, najít bychom je mohli i na univerzitách cizích, ve Wittenbergu, Lipsku či Frankfurtu nad Odrou.<sup>54</sup>

Obdobné putování od školy ke škole se nevyhnulo ani učitelům. Místa správců škol dosazovala pražská univerzita. Občas se stávalo, že si městská rada kantora sama vybrala. Konšelé se s mistrem dohodli na budoucí spolupráci a nabídku předložili univerzitě, která, pokud se jí dotyčná osoba zamlouvala, návrh následně odsouhlasila. Stalo se tak s luterským knězem Pavlem Pressiusem Kouřimským,<sup>55</sup> se kterým lounští zástupci navázali spojení na wittenberské univerzitě, kde právě dokončoval svá studia. Pressius na podmínky smlouvy přistoupil a následujícího roku byl za přítomnosti zástupců univerzity a žatecké školy jmenován správcem v Lounech.

Kromě hlavní městské školy latinské, do které mohli docházet pouze chlapci, byla v Lounech tzv. škola postranní, kde studovali převážně dívky. Na konci 16. století školu vedla Mariana Tlustá, která „*děvčátka a malý pacholátka literárnímu umění učila*“, jak napsal Pavel Mikšovic.<sup>56</sup> Děti ze zámožnějších rodin, ať už se jednalo o chlapce nebo dívky, mívaly

---

<sup>52</sup> MAREŠOVÁ, Květa. C. d., s. 19.

<sup>53</sup> TAMTÉŽ. Dalších 29 žáků bylo původem z Loun, ale studovalo v Žatci nebo jinde.

<sup>54</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 125. V 16. století bylo na těchto univerzitách zapsáno deset studentů z Loun.

<sup>55</sup> Pavel Pressius (vlastním jménem Přáza) se narodil v Kouřimi, studia ve Wittemberku dokončil roku 1568. Po návratu do Čech spravoval lounskou školu od října 1569 do dubna 1570. Poté byl postupně na Karlově univerzitě proboštem (1570), doktorem (1572) a děkanem (1575 – 1576). Byl luterán, ale silně se klonil k Jednotě bratrské, až byl nařčen z kalvinismu, proto musel z Prahy odejít. Působil v Kutné Hoře jako německý kazatel, superintendant ve Štýrsku a nakonec kněz v Uherském Brodě. Zemřel na cestě z Brna do Brodu v Ostačicích 6. března 1586. Blíže *Ottův slovník naučný*. 20. díl. Praha, 1903, s. 650-651.

<sup>56</sup> Lounský kronikář z přelomu 16. a 17. století. Opis Mikšovicovy kroniky z let 1490 – 1625 pořídil mimo jiné Dr. M. Kovář. Latinský název *Chronica civitatis Launensis in Boemia*. SOkA Louny, fond Pozůstalost bratří Lůžků – Karel, Alois, Bohumil (1824 – 1935), (dále jen PBL), karton č. 3, inv. č. 45.

domácí učitele, preceptory. Svoji školu měla v České ulici i lounská židovská obec. V letech 1498 – 1533 sídlila v nynějším č. p. 182, dům ale přešel do městské správy, která budovu prodala.

Škola přinášela do města kulturní úroveň a vzdělanost, angažovala se také v oblasti divadla a divadelních her. Kantoři se studenty nastudovali hru většinou s nábožensko-výchovnou tematikou, kterou hráli lounskému obyvatelstvu na náměstí. V lounských účtech jsou doloženy dvě latinské hry z předbělohorského období – Drama o boji Ctnosti s Neřestí z roku 1572 a komedie Rebeka z roku 1605.<sup>57</sup>

Nejvýraznějšími postavami lounské humanistické školy 16. století byli Jan Rossacius Sušický, Matyáš Gryll z Gryllova,<sup>58</sup> Adam Cholossius Pelhřimovský<sup>59</sup> a v neposlední řadě Martin Rakovský.

Martin Rakovský přišel do Loun v roce 1557 po ročním studiu na wittenberské univerzitě. Během dvouletého působení na lounské škole složil ve Wittenbergu magisterské zkoušky a v Praze latinskou sbírku básní. Kromě inaugurační řeči přednesené městské radě při nástupu do funkce obsahuje podrobný a historiky velice vítaný popis města. Autor si v něm mimo jiné stěžuje, že nová škola je stále od roku 1518 nedostavěná, zatímco v severních hradbách je nadmíru špinavé stavení školy staré. Kromě nedostavěné školy kritizuje obyvatele pro nadměrnou konzumaci alkoholu, hlavně pití vína, které ve městě vyvolávalo nesčetné výtržnosti.

---

<sup>57</sup> ROEDL, Bohumír (ed.), C. d., s. 125. Je pravděpodobné, že studenti zde hráli své hry již dříve a častěji. Kromě zmínek o hrách jsou dochovány také údaje o nákladech na stavbu podla na rynku v provozování her.

<sup>58</sup> Matyáš Gryll z Gryllova (\* 1551 v Rakovníku – † 1611 v Žatci) odešel po domácích studiích na pražskou univerzitu, kde se roku 1570 stal bakalářem. Po dalších dvou letech studia matematiky nastoupil jako správce školy v Lounech a roku 1576 v Táboře. I přes své krátké, jen půlroční, působení se český bratr Matyáš Gryll zasadil o vydání sborníku básní studentů a profesorů lounské školy. Po povýšení mezi mistry svobodných umění byl přijat na Karlovu Univerzitu, kde po dva roky zastával proboštské místo. Roku 1579 odešel studovat do Ženevy a Basileje, odkud se vrátil na post děkana filozofické fakulty v Praze. Profesury se vzdal a stal se radním písařem v Žatci, kde nabyt takové vážnosti, že byl roku 1597 vyslán jako zástupce městského stavu na sněm. Blíže *Ottův slovník naučný*, 10. díl. Praha, 1896, s. 550-551; PATROVSKÁ, Zdena – ROEDL, Bohumír. C. d., s. 33.

<sup>59</sup> Adam Cholossius (\* 16. 10. 1544 v Pelhřimově – † 31. 10. 1591 v Lounech), spolužák Daniela Adama z Veleslavína z pražské univerzity, kde se roku 1568 stal bakalářem a o tři roky později magistrem. Po výhodném sňatku s učitelstvím skončil a stal se městským písařem. Během zastávání této funkce nabyt značného majetku a až do své smrti zaujímal v městské radě čestné místo. Psal latinské a řecké básně a byl znamenitý řečník. Blíže *Ottův slovník naučný*, 12. díl. Praha, 1897, s. 300; PATROVSKÁ, Zdena – ROEDL, Bohumír. C. d., s. 47.

Kromě zmiňovaných výtek město, které bylo po požáru převlečeno do renesančního hávu, a jeho nejbližší okolí chválí. Jeho zájmu neušlo v Lounech téměř nic; všimá si nejvýznamnějších staveb ve městě i na předměstí, městské správy, zemědělské a řemeslné výroby, stravovacích zvyklostí, ale také podnebí nebo zdravotních účinků místního léčivého pramene. Rakovský v básni věnuje konšelům úvahu, ve které vyzdvihuje úlohu a význam školy, což si lounští představitelé vzali k srdci a již za tři roky byla budova nové školy dostavěna a zpřístupněna novým žákům. Otevření budovy se už nedočkal, jelikož na podzim roku 1559 odešel do Uher a přijal místo písaře uherské komory v Bratislavě.

Na počátku 17. století vzniklo v okolí Loun hned několik nových vesnických škol (roku 1606 ve Smolnici a v Cítolibeč, roku 1614 v Opočně), které sloužily svému účelu pouze několik let. Porážka na Bílé Hoře v roce 1620 a navazující třicetiletá válka měly na české školství velmi nepříznivý dopad. Nedostatek učitelů na školách měl za následek zánik několika ústavů. Školního vyučování se chopili lidé, kteří k tomu neměli způsobilost ani vzdělání. Lounská škola byla zániku ušetřena, ale omezení se dočkala v podobě přerušení vyučování před bitvou na Bílé Hoře, když Albrecht z Vladštejna oblehl Louny, aby lidé z města nemohli vojensky podpořit stavovská vojska.<sup>60</sup> Po uklidnění situace se začalo ve škole opět pravidelně učit, i když počet učitelů se snížil na pouhé dva.

Po násilné rekatolizaci města, při níž lounské obyvatelstvo bylo donuceno přestoupit ke katolictví, museli i učitelé nejprve složit veřejné vyznání víry a teprve poté byli do úřadu jmenováni či v něm ponecháni. Období protireformace znamená pro Louny úbytek obyvatelstva a celkový úpadek, který postihl i městskou školu. Do konce 17. století docházelo z důvodu hmotných nedostatků k častým výpovědím a změnám mezi učiteli. Na radnici směřovaly stížnosti, že téměř nepečuje o školní budovu. Nedostatek finančních prostředků zapříčinil, že dřevo na otop si museli nosit žáci sami ze svých domovů, teprve roku 1747 vydal magistrát příkaz, aby bylo topivo zajištěno z městských zdrojů. Kantoři Samuel Krulich<sup>61</sup> a Jan Ludvík Fabricius<sup>62</sup> spolu nevycházeli dobře a právě kvůli dřevu, které žáci do školy přinesli, měli spolu nejeden spor. Krulich v roce 1675 žaloval na Fabricia, že si vytápí dřevem v horní místnosti, zatímco studenti v přízemí trpí zimou.<sup>63</sup> Poněvadž si učitelé museli přivydělávat i jinak než učením, málo se starali o chod a stav školy. Také to byl důvod, proč

---

<sup>60</sup> Blíže ROEDL, Bohumír (ed.), C. d., s. 133-138. Výuka byla přerušena od 31. října do 6. prosince 1620.

<sup>61</sup> ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny...*, s. 134. V lounské škole v letech 1668 – 1678.

<sup>62</sup> ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny...*, s. 134. Na lounské škole působil v letech 1663 – 1676. V roce 1681 vedl ve městě postranní školu.

<sup>63</sup> ŠTĚDRÝ, František. *O školách okresu Lounského od nejstarších dob až do dnes*. Louny, [193-?], s. 8.

se časem neobyčejnou měrou vzmohly školy soukromé, postranní, kde si zámožnější měšťané a lidé z venkova opatrovali pro své děti solidnější vzdělání, výchovu a dozor.<sup>64</sup>

Obdobné to bylo i s neplacením služného. Po třicetileté válce nastaly s financováním školních zaměstnanců nemalé problémy. Jan Ludvík Fabricius si v roce 1665 posteskl, že nemá žádný jiný příjem mimo školu a že dostal z ročního platu prozatím pouze jeden zlatý. Neúspěšně se snažil o vyslyšení před radou, ta ho sprostě odbyla.<sup>65</sup> Samuel Krulich v roce 1679 zase prosil konšely, aby mu zaplatili alespoň část platu. Rok předtím byl Krulich vsazen do vězení, jelikož se podílel na hanopisu směřovaného královskému rychtáři Karlu Vítovi. Ten inicioval primas městské rady Lemon, který učiteli přikázal dopis sepsat. Když rychtář poznal Krulichův rukopis, nechal ho okamžitě vsadit do arestu. Původně nechtěl o odpuštění ani slyšet, ale po určité době a po prosbách učitelovy manželky a celé jeho rodiny, Krulicha propustil.<sup>66</sup>

Obsah výuky se od té dřívější příliš nelišil. Větší pozornost byla věnována znalosti hudby a zpěvu, někteří žáci se učili hrát na hudební nástroje. Nesmíme zapomenout, že kantor s dětmi i nadále obstarával hudební doprovod mší, pohřbů aj. Pro nedostatek pramenů nemůžeme určit přesný počet žáků na škole ani procentuální rozdělení podle národnosti v této době, je však zřejmé, že se v Lounech učilo jak česky, tak německy. Němčina byla důležitá také pro výběr adeptů na učitelská místa, na které dohlížel žatecký krajský hejtman, do jehož pravomoci Louny patřily. Na hejtmanství již od druhé poloviny 17. století vládne německý jazyk. V tomto případě však nemůžeme mluvit o germanizaci lounského obyvatelstva, město bylo bilingvní, jelikož se nacházelo poblíž hranice českého a německého prostředí. Např. městské knihy se až do poslední třetiny 18. století píší výhradně česky, pouze s německy mluvícími měšťany se zápisy vedly v jejich mateřštině.<sup>67</sup>

Jakmile byla rekatolizace města dokončena, byly latinské školy obnoveny a učilo se v nich opět česky. Od roku 1693 se na lounské škole začíná opět užívat latina jako vyučovací jazyk. O návrat jazyka učenců se zasadil zejména bývalý jezuita Vojtěch Jankovský z Ledče, který zůstává ve škole přes čtyřicet let. Němčina se začíná objevovat již v polovině 17. století,

---

<sup>64</sup> LINHART, Kamil. Padesát let našeho ústavu. In *50 let střední školy v Lounech – Jubiljení památník na oslavu 50. výročí založení střední školy v Lounech 1896-1946*, Louny, 1946, s. 17.

<sup>65</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 129.

<sup>66</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 181. Jasnější představu o platech přináší smlouva mezi městem a Vojtěchem Jankovským. Kantor měl v roce 1693 obdržet 100 zlatých, 6 strychů žita, 2 strychy ječmene a pšenice, strych a půl pšenice, 3 věrtele hrachu, věrtel soli a dříví na otop. O šest let později dostává Aegidius Ooppel o 30 zlatých méně.

<sup>67</sup> TAMTÉŽ, s. 182.

nejprve jako předmět, později, podle schopností učitelů, i jako vyučovací jazyk v některých předmětech.

V polovině devadesátých let vydala městská rada rozsáhlé pokyny pro učitele a děti, podrobně popisující jak se mají ve škole i mimo ní chovat. Hned na začátku zdůrazňuje povinnost, aby šli kantoři žákům a jejich rodičům za vzor tím, že budou žít příkladný, pobožný a ctnostný život. Učitelé měli dohlížet na to, aby děti po škole „*pokojně po ulici domů šly, lidem pak uctivé pozdravení dávaly, nekřičely, kamením naházely, neskotačily, načež mají dva correctores na to ustanoveni býti, kteří by na ně pozor dali a přestupníky zaznamenali, zaznamenané pak s metlou potrestali*“.<sup>68</sup> Dále o nedělních a svátečních mších „*chodila, pobožnostem zvykala, od sebe podál a to pokojně klečice lidem se modlícím překážku nečinila; nebo jednoho zvoliti, který by na ně pozoroval a do katalogu zapisoval; potomně zoufale bez odpuštění metlami a klečením trestati; však pohlavkovati a holí tlouci*“.<sup>69</sup> Navíc se dětem zakazovalo v létě koupat a v zimě klouzat se na ledu.

Nejen ve městě, ale i na lounském okrese se snažili po třicetileté válce odstranit následky bojů vnitřní osvětou a školním vzděláním. Vznikají nové školy v Chožově a Radonicích (obě 1664), Oboře (1668), Panenském Týnci (1670), Slavětíně (1681), Orasicích, Peruci (obě 1691) a Domoušicích (1697). Na konci 17. století je tedy na lounském okrese jedenáct škol. K nim ještě z počátku století dalšího přibývají školy v Lenešicích (1715), Pochvalově, Černochově (obě 1722) a Vinařicích (1723).<sup>70</sup>

---

<sup>68</sup> TAMTÉŽ.

<sup>69</sup> TAMTÉŽ.

<sup>70</sup> PLESKOT, Otakar. C. d., s. 63.



### 3.3. Škola osvícenská

Stav školní budovy v Lounech se během 18. století natolik zhoršil, že výuka musela být v šedesátých letech přesunuta na jiné místo. Komise městské rady došla k závěru, že bude nutná okamžitá oprava. Prozatímní školní prostory byly nalezeny v protějším Herinkovském domě (dnes ulice Beneše z Loun č. p. 133). Po úspěšné opravě mohli být studenti opět přesunuti do původních místností.

Město dobře vědělo o žalostném stavu svých škol, ale nedostatek financí byl tak vysoký, že nemohlo dělat nic jiného. V roce 1735 se obec obrátila na piaristický řád s žádostí, aby v městě zřídil latinskou školu. Stejnou prosbu zaslala také řádu dominikánů. Nepřekonatelnou překážkou se ale stala podmínka obou řádů, aby obec na své náklady postavila nejen novou školní budovu, ale také konventní dům pro potřeby řádu. Svědčí to sice o snaze obyvatel o zvýšení kulturní úrovně města, ale z nedostatku financí zůstalo pouze u staré městské školy.<sup>71</sup>

Obrat k lepšímu v českém školství nastal za Marie Terezie. Na počátku sedmdesátých let 18. století byla sestavena komise, jejíž výsledky ovšem neodpovídaly předpokládaným opravám. Proto císařovna povolala augustiniánského opata Jana Ignáta Felbingera,<sup>72</sup> který měl se školskými reformami již zkušenosti a zasloužil se o přeměnu slezského školství. Ve svém spisu rozdělil školy na normální, hlavní a triviální.<sup>73</sup> Císařovna plán schválila 6. prosince 1774 a prohlásila jej za normu pro všechny rakouské země.<sup>74</sup> Změny byly provedeny v letech 1775 – 1777. Organizační práce měli na starosti vrchní zemský školský inspektor Ferdinand Kindermann (pro obecné školství) a univerzitní profesor Karel Jindřich Seibt (pro gymnázia).<sup>75</sup> Nové uspořádání bylo s malými úpravami dále potvrzeno zákoníkem z 11. srpna 1805.

Na nejnižším stupni byly školy triviální, kde se kromě náboženství učilo tzv. triviu. Děti zde měly získat základní znalosti čtení, psaní a početních úkonů. Zřizovaly se v malých

---

<sup>71</sup> ŠTĚDRÝ, František. *O školách...*, s. 11.

<sup>72</sup> \* 6. 1. 1724 – † 17. 5. 1788.

<sup>73</sup> Rozdělení škol je patrný již z názvu spisu: *Allgemeiner Schulplan für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in saemmtlichen k. k. Erblanden.*

<sup>74</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. I. díl*, s. 138-139.

<sup>75</sup> TAMTĚŽ, s. 148. Kromě Kindermanna a Seibta patřili do komise sestavené pro školskou reformu její předseda Karel hrabě Clary-Aldringen, přisedící zemského gubernia Matěj Josef Smitmer, světicí biskup a generální vikář Jan Kaiser a guberniální rada Pögl z Brielu.

městech a na vesnicích, kde byla fara nebo filiální kostel, proto se školám také říkalo farní nebo filiální.<sup>76</sup> Při těchto školách byly občas zřizovány i nedělní opakovací hodiny pro starší, na kterých se učilo česky. Ve větších městech se zřizovala škola hlavní, která poskytovala vyšší stupeň základního vzdělání. Na hlavních školách trojtřídních se učilo náboženství, výklad evangelií, čtení, psaní, počítání, německá mluvnice a sloh, případně latina pro žáky, kteří se připravovali na studium gymnázia. Na školách čtyřletých byla poslední třída rozdělena na dva roky, přičemž společné předměty byly náboženství, početní úlohy, mluvnice, sloh, stavitelství a rýsování. Navíc zde byla v prvním ročníku geometrie, zeměpis a dějepis rakouských zemí, v druhém ročníku stereometrie, mechanika, fyzika, zeměpis a dějepis ostatních evropských zemí.<sup>77</sup>

Nejvyšším stupněm byly tzv. školy normální, ve kterých se nacházely i přípravy pro budoucí učitele. Jednalo se o vzorové ústavy, které byly zakládány pouze ve větších městech a hlavních centrech monarchie a podle kterých se řídilo vzdělání učitelstva a vyučování vůbec. Do škol museli povinně docházet žáci od šesti do dvanácti let, starším dětem devíti let bývaly uznávány úlevy od školní docházky, v časech zemědělských sklizní apod. V Lounech vznikla škola hlavní, která je v některých pramenech a starší literatuře nazývána jako normální.<sup>78</sup> Nejedná se o ojedinělý případ, jelikož ústavům, které bývaly vzorem pro ostatní školy v okolí, jako tomu bylo v případě Loun a lounského okresu, byly v širším smyslu dávány přívlastky škol normálních.<sup>79</sup> Lounská škola obdržela tento přívlastek zvláštním dekretem z 16. listopadu 1808, avšak tato pocta příliš dlouho nevydržela a úroveň výuky na ní během následujících let výrazně poklesla.

Na školách učilo tolik kantorů, kolik bylo otevřených tříd. Pokud tedy byla hlavní škola čtyřtřídní, měla čtyři učitele a samostatného ředitele. Na chod triviálních škol stačil většinou jeden učitel. Pro celodenní vyučování v jedné třídě se počítalo s 80 dětmi. Při počtu nad 100 žáků se otevřela druhá třída a přijal se pomocník. Pokud počet hlav vzrostl nad 200, byla otevřena třetí třída a přibral se druhý pomocník. Náboženství vyučoval samostatný katecheta, pouze na školách triviálních tento post zastával místní farář.<sup>80</sup>

---

<sup>76</sup> Případně lokální, pokud sloužily pouze k potřebě jedné obce.

<sup>77</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 217-218.

<sup>78</sup> Srovnej *Kronika dívčích škol*; LINHART, Kamil. *Padesát let...*; PLESKOT, Otakar. C. d.; ROEDL, Bohumír (ed.). C. d.

<sup>79</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 139.

<sup>80</sup> TAMTÉŽ, s. 219-223.

V Lounech byla reforma provedena až v roce 1777, kdy zemský inspektor Kindermann vyšetřil také hmotné poměry učitelů. Prvním správcem nově zorganizované hlavní školy v Lounech byl Josef Skydánek, varhaník, hudební skladatel a dřívější správce školy na Mělníce, který kromě češtiny ovládal němčinu, latinu a francouzštinu.<sup>81</sup> Chlapci a dívky se kromě trivia a náboženství učili dějepisu, zeměpisu, přírodopisu, slohu, kreslení, měřičství a hospodářství.

Problém nastal, když se obsazovalo místo pro výuku náboženství. Obec se domnívala, že výuku má obstarat místní děkan a k tomu ustanovit jednoho z kaplanů. Odpovědí ale bylo, že toto pravidlo se vztahovalo pouze na starou triviální školu, ne na novou hlavní. Kaplani Josef Enikl s Janem Elichmanem proto v lednu 1778 prosí u podkomorského úřadu o přidělení katechety a příslušný příspěvek. Děkan navíc namítal, že nebude financovat náklady spojené s cestou kaplanů do Prahy na zkoušky způsobilosti k vyučování na hlavních školách. Útraty nakonec zaplatila obec, a když kaplan Enikl složil zkoušky, obdržel ročně 25 zlatých. Druhý kaplan, který ho zastoupil v duchovní správě, dostal dalších 15 zlatých.<sup>82</sup>

Škola, opět sídlící v č. p. 51, byla vydržována ze školního fondu, který spravoval jeden z radních. Na škole učili nejprve dva kantoři, kteří skládali zkoušky učitelské způsobilosti v nedalekých Litoměřicích, později, v roce 1822, bylo uznáno, že pro množství dětí dvě učitelské síly nestačí, a proto byl přijat učitel třetí. Jelikož počet studentů stále rostl, opakovalo se rozšíření sboru ještě jednou v roce 1840, tentokrát o čtvrtého učitele a katechetu.

Vyučovacími jazyky byly čeština a němčina, jak tomu nařizoval zákon. Díky národnímu vědomí lounského obyvatelstva, zejména radního Antonína Březovského<sup>83</sup> a purkmistrů Jana Rafaela Vladyky<sup>84</sup> a Matyáše Rudolfa Křížka,<sup>85</sup> k poněmčení města nedošlo. Dál se sice někteří měšťané pokoušeli o zavedení německé školy, jako například v roce 1849, ale vždy neúspěšně. Ve městě měla být otevřena první střední škola již v roce 1848, kdy se zrodila myšlenka vybudování českých a německých středních škol v Čechách, jejímž autorem byl Pavel Josef Šafařík. Do Loun se plánovalo přemístit piaristické gymnázium z Rychnova nad Kněžnou, jelikož nejbližší gymnázium v Litoměřicích bylo německé (stejně jako

---

<sup>81</sup> ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny...*, s. 140.

<sup>82</sup> TAMTÉŽ, s. 141.

<sup>83</sup> Březovský byl prvním radním v Lounech v letech 1800 – 1833.

<sup>84</sup> Purkmistrem v letech 1839 – 1845.

<sup>85</sup> ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny...*, s. 127-128. Purkmistrem v letech 1845 – 1849. Od roku 1849 skončil jako soudce v Sedlčanech.

v Chebu, Ostrově, Chomutově, Žatci, Mostu, České Lípě a Broumově).<sup>86</sup> Záměr se však nezdařil stejně jako žádost z roku 1855, kdy městská rada podala žádost u pražského místodržitelství o zřízení hlavní školy s reálkou.<sup>87</sup>

Povinná školní docházka zavedená Marií Terezií způsobila, že přibývalo škol a tříd i na lounském okrese. Ještě před reformami vzniká v roce 1755 škola ve Vrbně a o pět let později v Třtěně, do konce století ještě v Pnětlukách v roce 1790. V 19. století pak školy v Telcích (1800), Hřivicích (1801), Dobroměřicích (1806), Ročově (1821), Blšanech (1823), Senkově (1829), Stradonicích (1839), Pochvalově (1848) a Třeboci (1850).<sup>88</sup>

---

<sup>86</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 299.

<sup>87</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 11.

<sup>88</sup> PLESKOT, Otakar. C. d., s. 63.

## 4. Lounské školy od poloviny 19. století

### 4.1. Změny v rakouském školství v letech 1848 – 1869

Události, které se staly ve Vídni a v Praze mezi 11. a 15. březnem 1848 urychlily nejen školské reformy, které se v rakouské monarchii chystaly už delší dobu. Politická schůze ve Svatováclavských lázních se stala prvním impulzem jednání mezi českou a rakouskou stranou. Hlavními body petice zaslané císaři byly zrovnoprávnění češtiny s němčinou na všech školách a úřadech a uznání jednoty Zemí Koruny české jako samosprávného a vůči Rakousku rovnocenného celku. Univerzitní profesori a studenti požadovali rovnoprávnost, národní a náboženskou svobodu, zavedení státních zkoušek, povolení studia na cizích univerzitách, práva zakládání akademických spolků aj.

Nově jmenovaný ministr pro veřejné vyučování František Sommarug ihned ve své inaugurační řeči prezentoval svůj program na přeměnu národního vzdělávání, které chtěl od základu reformovat po vzoru německého školství.<sup>89</sup> Pro svůj záměr povolal hned několik schopných a učených odborníků, aby z nich mohl sestavit komisi. Mezi jinými v ní zasedali profesor pražské univerzity Robert Zimmermann, filozof Ernst von Feuchtersleben, František Exner, Pavel Josef Šafařík či Josef Mozart.

Původní plán revize celého školství se omezil na střední školy a z národních škol nižších byly prozatím připraveny reformní plány pouze pro ty v hlavním městě monarchie. Měla být zřízena osmiletá gymnázia, rozdělena na nižší se základním a vyšší s odborným vzděláním, zakončena maturitou. Cizincům plán povolil studovat na rakouských vysokých školách a naopak. Bylo ustanoveno, že si mohou profesori určit, v jakém jazyce chtějí přednášet za podmínky, že na technických oborech budou odborné názvosloví vykládat z praktických důvodů v obou zemských jazycích. Stejně tomu bylo i na ústavech učitelských, teologických a lékařských fakultách.<sup>90</sup> Úspěšně zahájené reformě přáli všichni kromě

---

<sup>89</sup> KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní podoba školství. 1. díl.* Praha, 1929, s. 92. Ministr byl jmenován listem z 27. března 1848, řeč pronesl v aule vídeňské univerzity 30. března.

<sup>90</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 2. díl.* Praha, 1919, s. 299-300. Na teologické fakultě se jednalo o přednášky pastorálního bohosloví, a katechetiky; na lékařské fakultě státní a dobytčí lékařství, porodnictví a lékařské policejní zákony; na právnické fakultě úřední sloh, účetnictví a výklady pozitivních domácích práv, obecního nebo občanského zákona, trestního a soudního řádu.

politické situace. V červenci 1848 byla vláda donucena odstoupit a s ní musel své působení ukončit i Sommarug.

Úřad byl dočasně svěřen ministru vnitra von Doblhoffovi, který byl na krátkou dobu i ministerským předsedou, ale faktická moc zůstala v rukou von Feuchterslebena a Exnera. Snažili se, aby do učebních osnov přibyl přírodopis, zeměpis, dějepis, tělocvik a zpěv. U nižších škol chtěli jednak rozšířit počet ústavů tak, aby každá triviální škola měla tři třídy, jednak pozvednout úroveň vyučování tím, že u každé školy měla být zřízena knihovna a sbírka pomůcek. Pro učitele požadovali zákonem vyměřený pevný plat a povinné vzdělání na příslušných ústavech, které by navštěvovali minimálně dva roky. Střední školy byly rozděleny na obecnější nižší a vyšší reálky a specializovanější gymnázia a lycea. Na národní školy a nižší reálky dohlížela obec, ostatní střední školy spadaly pod zemskou správu, státní pak byly pouze univerzity. Kromě výše zmiňovaných se začaly zakládat průmyslové školy, k čemuž vedl zejména rozvoj vědy a techniky v první polovině 19. století.<sup>91</sup>

Tímto způsobem bylo ministerstvo vedeno téměř rok. Ke konci července 1849 byly kulturní záležitosti odděleny ze správy Ministerstva vnitra a připojeny k záležitostem veřejného vyučování, čímž vzniklo jednotné Ministerstvo kultu a vyučování. Prvním ministrem nově vytvořeného úřadu byl jmenován hrabě Lev Thun-Hohenstein. Po jeho předchůdcích zůstali na ministerstvu kromě rozpracované reformy školského systému i bývalí pracovníci (Exner, Šafařík, Mozart), ke kterým se ještě připojili baron Josef Alexander Helfert a Herman Bonitz.

Svémi zásahy se Thun zaměřil zejména na reformování středního školství, tedy gymnázií a reálek, které se staly spojovacím článkem mezi národními školami a univerzitou, respektive vyššími technickými ústavu. Jeho prvním krokem byl zákon o zkouškách pro adepty na gymnaziální učitele.<sup>92</sup> Samotná gymnázia byla osmiletá a podle obsahu učebních osnov byla rozdělena na nižší (1. – 4. třída) a vyšší (5. – 8. třída); dále pak na veřejná a soukromá.<sup>93</sup> Specializace gymnázií přešla z klasických jazyků na přírodopisné a vlastivědné

---

<sup>91</sup> Doslovný opis změn viz Nástin základních zásad pro veřejné vyučování v Rakousku, In ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 18-37.

<sup>92</sup> Na základě císařské sankce z 23. srpna 1849 byl vyhlášen jako ministerský výnos 30. srpna.

<sup>93</sup> Ve školním roce 1849 – 1850 byla osmitřídí gymnázia v Praze (akademické gymnázium na Starém Městě, piaristické na Novém Městě, na Malé Straně), Českých Budějovicích, Hradci Králové, Chebu, Jičíně a Plzni. V následujícím roce přibyla v Jindřichově Hradci, Klatovech, Litomyšli, Písku, České Lípě, Litoměřicích, Chomutově, Mostu a Žatci. Ostatní zredukovaná čtyřtřídí gymnázia se nacházela v Mladé Boleslavi, Německém Brodě, Rychnově nad Kněžnou, Broumově a Ostrově.

předměty a hlavní důraz byl kladen na prolínání těchto rozdílných oborů.<sup>94</sup> Hlavní a povinné předměty pro všechny byly: náboženství, mateřský, latinský a řecký jazyk, matematika, zeměpis, dějepis, přírodopis, fyzika a úvod do filozofie. Volitelnými předměty byly zejména jazyky, tedy němčina nebo čeština, podle toho, jaký jazyk byl vyučován jako mateřský; v druhé řadě pak ostatní domácí řeči, např. italština. Teprve poté si studenti mohli vybrat francouzštinu nebo angličtinu. Na seznamu nepovinných předmětů byly zapsány ještě krasopis, kreslení, zpěv a tělocvik.

Nástin organizace gymnázií a reálků se ihned po svém uvedení do praxe setkal s četnými odpůrci. Mezi prvními protestovali profesori filozofických a humanitních fakult, kteří těžce nesli vyučování klasických jazyků v mateřské řeči. Obdobně se proti změnám vyjádřili i církevní představitelé, kteří zase odsuzovali snížení latinského jazyka na úroveň jazyků národních. Thun se proti námitkám ohradil a slíbil, že bude po osmi letech, tedy době, kdy první žáci ukončí studium, reforma auditovaná a výsledek se předloží komisi složené z odborníků a univerzitních profesorů.<sup>95</sup>

Stejně jako gymnázia i reálky byly rozděleny na nižší a vyšší, jen místo čtyřletých cyklů obsahovaly tříleté. První typ měl dvě základní poslání – připravoval žáky buď pro budoucí řemeslné povolání, nebo na studium vyšší reálky. Samostatná trojtřídka většinou obsahovala ještě jeden praktický ročník, ve kterém si studenti zkoušeli naučené vědomosti. Nesamostatné reálky byly připojeny k normálním nebo hlavním školám ve městech, pod jejichž správou také spadaly. Po roce 1868 tomu tak bylo i v Lounech s místní nižší reálkou a hlavní školou. Ročníky měly tři, přičemž poslední byl praktický.<sup>96</sup> Předměty byly téměř obdobné jako na gymnáziích (náboženství, mateřský a druhý živý jazyk, dějepis, zeměpis, přírodopis, chemie, kreslení a krasopis), pouze v posledním ročníku přibýlo několik specializovaných přednášek.<sup>97</sup>

Vyšší reálné školy byly vždy spojeny s těmi nižšími a obě správně spadaly pod vedení jednoho ředitele. Jak pro studenty (závěrečné zkoušky dospělosti), tak pro učitele (zkoušky učitelské způsobilosti) platila stejná nařízení, jaká se používala na gymnáziích. Přestože byla uplatňována obdobná pravidla, nesetkaly se reálky s tolika odpůrci jako gymnázia. Hlavní příčina byla v tom, že se jednalo o nově vzniklý typ střední školy, takže zpočátku byl jejich

---

<sup>94</sup> CACH, Josef. *Otakar Kádner. Pedagogika, školství a jejich dějiny*. Praha, 1981, s. 170.

<sup>95</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 54-55.

<sup>96</sup> TAMTÉŽ, s. 59. Někdy mohla mít nižší reálka pouze jeden ročník naukový a dva praktické.

<sup>97</sup> Kupecká aritmetika, vedení knih, zbožiznalství, směnkářství, technologie a kreslení.

počet omezen pouze na hlavní města každé země. Druhým důvodem méně kritického přijetí reálek bylo to, že připravovaly studenty na praktická životní povolání místo vyššího obecného vzdělání, jak tomu bylo u gymnázií.<sup>98</sup>

Ústavy pro vzdělání učitelů v monarchii existovaly s menšími odměnami již od tereziánských reforem. Nejprve čtvrtletní běhy se s přibývajícím účastníky prodlužovaly na šest (od roku 1832) a dvanáct měsíců (1841). Po zásadních změnách ve školství v letech 1848 a 1849 bylo záhodno, aby se zreformovaly i učitelské přípravy. Podle ministerského výnosu z 13. července 1849 se staly dvouletými a byly připojeny jako samostatné instituce k hlavním školám. České učitelské ústavy se nacházely v Praze a Hradci Králové, německé v Praze a Litoměřicích, oboujazyčné v Českých Budějovicích, český kurz byl také v Mladé Boleslavi, utrakvistický v Chrudimi a německé v Chebu, Jáchymově, Chomutově a Liberci. Učitelky získávaly vzdělání taktéž na dvouletých pedagogických kurzech, připojených k dívčím školám. Kandidáti pro místa na reálných školách absolvovali ústavy u úplných šestiletých reálek, nikoli u nesamostatných tříletých. Na kurzech se vedly převážně teoretické přednášky, které měly v uchazečích evokovat praktické učitelské a vychovatelské dovednosti a schopnosti, další vzdělání bylo možné pouze postupným vzděláváním v průběhu učitelské praxe ve školních knihovnách.

Od počátku padesátých let pozorujeme vzrůstající vliv církve na školství. Ať už se jednalo o povolání jezuitů zpět do Rakouska, upřednostňování konzervativních kandidátů na důležité profesorské posty na univerzitách nebo pravomoc katechety odvolat se v případě nesouhlasu s ředitelem školy k biskupské konzistoři.<sup>99</sup> Vše se připravovalo k tomu, aby mohl být roku 1855 vyhlášen konkordát.<sup>100</sup> Veškeré vyučování mládeže na veřejných i soukromých školách bylo podrobno doзору římskokatolické církve. Výuku náboženství mohl přednášet pouze katecheta se zvláštním pověřením od biskupa, který ho mohl kdykoliv odvolat. Církvi připadla pravomoc jmenovat i odvolávat učitele podle toho, jak splňovali mravnostní a náboženské předpoklady. Smíšené školy byly přetvořeny na čistě katolické. Pokud židé neměli ve městě vlastní školu, bylo jim dovoleno navštěvovat katolickou, avšak nesměli se

---

<sup>98</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 60. Sám František Exner při rozhodování, jaká bude náplň reálných středních škol, upřednostnil místo obecného vzdělání zaměření na specifické vyšší vzdělání, které studenty připraví na budoucí zaměstnání.

<sup>99</sup> KÁDNER, Otakar. C. d., s. 96-97.

<sup>100</sup> Konkordát byl sjednán 18. srpna 1855, papež Pius IX. ho vyhlásil 3. listopadu bulou *Deus humanae salutis aucotr*, patentem Františka Josefa I. z 5. listopadu pak byl přijat jako zákon.



stýkat s ostatními žáky a museli sedat pouze ve zvláštních lavicích. Knihy prošly revizí, aby neodporovaly katolické víře. Učitelé se ve svých výkladech museli držet osvědčených a schválených osnov.

Kontrola nad školstvím přešla do správy duchovních. Církev dohlížela na veškeré vyučování a výchovu nejen žáků, ale i budoucích učitelů, zatímco stát se staral pouze o správní dohled prostřednictvím příslušných orgánů a zajišťoval finanční stránku. Tento dualistický církevně-úřednický směr školské správy trval až do vyhlášení nových školských zákonů v druhé polovině šedesátých let.

Přelom padesátých a šedesátých let 19. století je období, kdy se Rakousku nedařilo jak na politické scéně vnitrostátní, tak evropské. Neúspěšné boje v severní Itálii měly za následek odvolání Alexandra Bacha a tím i konec tzv. bachova absolutismu. Panovník si byl vědom, že jsou nutné politické i správní reformy. Školství se změny dotkly ihned v roce 1860, kdy byl hrabě Thun odvolán, samotné ministerstvo zrušeno a jeho pravomoci přešly pod správu Ministerstva vnitra. Pro školní záležitosti byla jako poradní orgán ostatním ministerstvům vytvořena vyučovací rada složená z odborníků, pod vedením bývalého profesora pražské univerzity Leopolda Hasnera.<sup>101</sup> Začaly se ozývat hlasy proti konkordátu, aby byl omezen vliv církve na školství.<sup>102</sup>

Situace se opět měnila o sedm let později. V roce 1867 se říše rozdělila na dva státy a dualismus, započatý již politikou Marie Terezie, byl uzákoněn. Říšská rada v červnu schválila rakousko-uherské vyrovnání, které bylo potvrzeno vydáním prosincové ústavy.<sup>103</sup> Pro školské potřeby bylo obnoveno Ministerstvo kultu a vyučování, do jehož čela jmenovali Hasnera. Za doby jeho předsedání úřadu – odvolán byl roku 1870 – byly uzákoněny veškeré zásadní reformní změny rakouského, potažmo českého, obecného vzdělávání. Nelze se proto divit, že, ihned po tereziánských reformách, je toto období bráno jako nejdůležitější pro rozvoj českého školství.

Již první zákon nového kabinetu z roku 1867 naznačil, jakým směrem se bude nová školská politika posouvat. Stanovil, že veškerá věda a vzdělání jsou svobodné, dohled nad správou i celé výchovy mládeže opět připadl státu a církvi zůstal pouze dozor nad

---

<sup>101</sup> \* 15. 3. 1813 – † 5. 6. 1891.

<sup>102</sup> KÁDNER, Otakar. C. d., s. 109-110. Již roku 1861 žádost naprosté svobody pro univerzity a vyšší školy.

<sup>103</sup> Rakousko-uherské vyrovnání uznáno 8. června 1867, Prosincová ústava 21. prosince téhož roku.

vyučováním náboženství.<sup>104</sup> Výnos z následujícího roku, k němuž dal popud německý liberální politik a ministr spravedlnosti Eduard Herbst,<sup>105</sup> potvrdil nadvládu státu a kněžím, kromě postu katechety, nebyl ponechán žádný jiný vliv. Vzdělání se stalo svobodné pro všechny občany bez ohledu na víru či národnost.<sup>106</sup> Změny znamenaly obnovení zemských, okresních a místních školních rad, což bylo poslední z pomyslných hřebíčků do rakve konkordátu z poloviny padesátých let. Nejvyšší správa náležela do rukou ministerstva, zemské školní rady byly zřízeny v každé zemi monarchie a nahradily biskupské konzistoře, okresní rady převzaly funkce vikariátů, na místní rady přešly pravomoci farářů.

Nyní již nic nebránilo k vydání nejzásadnějšího zákona, který byl pojmenován po jeho tvůrci. Hasnerův školský zákon byl vydán 14. května 1869 a nově určoval pravidla pro vyučování na obecných školách. Ty byly rozděleny na nižší obecné a vyšší měšťanské školy. Povinná školní docházka se stanovila od šesti do čtrnácti let, každý žák měl tedy absolvovat osm let obecné školy.

K dosavadním předmětům na obecné škole (náboženství, čtení, psaní a počty) byly přidány vlastivědné a přírodopisné vědy (přírodopis, zeměpis a dějepis), geometrie, kreslení, tělocvik a zpěv. Pro dívky se staly povinné ruční práce a základy domácího hospodářství. Veřejné školy byly zřizovány v maximální vzdálenosti jedné míle od sebe, což znamenalo, že děti nesměli chodit do ústavů vzdáleného více než čtyři kilometry od jejich bydliště.<sup>107</sup> Pokud byl překročen nejvyšší možný počet žáků v jedné třídě, stanovený na osmdesát, měla být automaticky otevřena druhá paralelní třída. To samé se opakovalo, pokud počet přerostl přes další osmdesátku. Zákon dále například udával, na jakém místě a jak velká má být budova školy, rozměry tříd, druhy učeben (třídy, kabinety, sklady, sborovna, ředitelna, knihovna, tělocvična) a prostory pro vyučování (školní zahrada pro praktické ukázky a pokusy jak žáků, tak učitelů).<sup>108</sup> Na podobu, potřebnou výbavu a čistotu budovy dohlížela místní školní rada, složená převážně ze zastupitelů města, školy a duchovenstva.

Měšťanské školy byly nově vytvořeny jako stupeň vyššího vzdělání pro žáky, kteří nenavštěvovali školu střední. Jednalo se o tři navazující ročníky pětileté obecné školy tak, aby

---

<sup>104</sup> Říšský zákon z 21. prosince 1867.

<sup>105</sup> Eduard Herbst (\* 1820 – † 1892) zastával post ministra spravedlnosti jak ve vládě knížete Carlose Auersperga (30. 12. 1867 – 1. 2. 1870), resp. hraběte Eduarda Taaffeho (od 8. 9. 1868), tak Leopolda Hasnera (1. 2. 1870 – 12. 4. 1870).

<sup>106</sup> 25. května 1868.

<sup>107</sup> Vídeňská míle se rovnala 7 585,936 metrů.

<sup>108</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 267-277.

dohromady daly povinných osm tříd. Přesně stanovená pravidla pro přijetí spočívala v potvrzení prokazující dostatečný prospěch v poslední třídě obecné školy a úspěšně složené přijímací zkoušky. Co do rozsahu učebních osnov se měšťanky příliš nelišily od prvních tří tříd středních škol, kromě vyučování cizích jazyků je můžeme přirovnat k nižším reálkám.

Nový školský zákon přiřadil do nových ústavů zvláštní pokračovací kurzy. Jednalo se o doplňující přednášky pořádané většinou ve večerních hodinách nebo o nedělích a byly přístupné celé veřejnosti, zejména pak učňům, tovaryšům a starší mládeži, která si doplňovala vědomosti na měšťankách nevyučované. Nejobecnější byly pokračovací placené kurzy pro dívky připojené k měšťanským dívčím školám, které však přetrvaly jen několik let a zanikly hlavně proto, že nemohly konkurovat bezplatným vyšším dívčím školám a lyceím. Nacházely se v Praze na Vinohradech, Hradci Králové, Lysé nad Labem, Chrudimi, Pardubicích, Plzni, Nové Pace, Strakonici aj. Dalším typem kurzů byly pokračovací průmyslové školy, velice oblíbené v oblastech zaměřené na zemědělskou a řemeslnou výrobu. Večerní průmyslová škola pro tovaryše a učně byla zřízena i v Lounech a blíže se o ní rozepisují v samostatné kapitole.<sup>109</sup>

Nově byly stanoveny regule pro vzdělávání učitelských kandidátů. Dvouleté ústavy, které zde existovaly od roku 1849, byly přetvořeny na čtyřleté.<sup>110</sup> Pevně byla definována pravidla vyučování, vyučovací předměty, ústavy byly rozděleny podle pohlaví žactva. Pro praktické účely se zřizovala u každého učitelského ústavu cvičná obecná škola. Na závěr kurzu získali učitelé nejprve osvědčení podučitelské způsobilosti na obecných školách. Po absolvování dvou až tříleté praxe mohli zažádat o přezkoušení u komise na některém z ústavů a po úspěšném složení zkoušky tak obdrželi vysvědčení způsobilosti pro měšťanské školy. Přibližně čtyři roky podučitelům a podučitelkám trvalo, než zcela zakončili svá vzdělání. Stalo se tak vykonáním patřičných zkoušek definitivní učitelské způsobilosti. Pro další vzdělávání byly určeny pedagogické časopisy, učitelské konference a knihovny ať už školní, nebo městské. Konečnou podobu vzdělávacích institucí vymezily doplňovací zákony z let 1874 a 1886.<sup>111</sup> První poněkud polevil z původních požadavků, druhý ústavy nově uspořádal a dal jim jednotnou organizační strukturu.

---

<sup>109</sup> Kromě Loun byly pokračovací průmyslové školy velice rozšířené i v jiných českých městech: v Praze, Karlíně, Královských Vinohradech, Žižkově, Turnově, Mladé Boleslavi, Kolíně, Kutné Hoře, Humpolci, Chotěboři, Kouřimi, Vysokém Mýtu, Nymburce, Slaném.

<sup>110</sup> KÁDNER, Otakar. C. d., s. 204. V letech 1871 – 1874 bylo na přechodnou dobu trvání studia na učitelských ústavech omezeno ze čtyř na tři roky.

<sup>111</sup> 26. května 1874, respektive 31. července 1886.

## 4.2. Nově reformované lounské školy

Škola se udržovala jako vyšší až do roku 1849. V tomto roce úroveň vyhlášeného ústavu upadla a jako pouhá triviální škola vydržela až do poloviny šedesátých let. Ani městští činitelé, ani tehdejší starosta Josef Valtera neměli přílišné pochopení pro rozvoj novodobého školství. Stavěli se proti s tvrzením, že „*lounské žactvo se v dosavadní škole naučilo dost a že prý to postačí i nadále*“.<sup>112</sup> V roce 1855 podalo čtyřicet lounských měšťanů první žádost u c. k. místodržitelství v Praze o povolení, aby byla zdejší triviální škola přeměněna na školu hlavní. Subskripcí na to sehnali 2400 zlatých. Městská rada ale ohledně této věci nic nečinila a dokonce škole nepřála. Na naléhání okresního úřadu byla svolána schůze obecního výboru, na které se členové usnesli požádat pražské místodržitelství o pětiletý odklad z důvodu, že by příjmy obce do té doby nebyly schopné snést vysoké výlohy spojené s takovou školou. Lounští radní dokonce vyslovili názor, že hlavní školou se neposkytne obecnstvu takové vzdělání, než jaké může dosáhnout v tehdejší škole triviální. Proto by se měla zřídit nižší reálka. Obecní zastupitelstvo tedy návrh odročilo o pět let, na oplátku alespoň rozhodlo rozšířit obecní školu o jeden ročník, takže z ní vznikla konečná pětitřídka.<sup>113</sup>

Počátek šedesátých let, tedy doba po vydání Říjnového diplomu, je spojen s rozvojem a pozvednutím lounské školy. V červnu 1860 se obecní výbor opět zasadil proti zřízení hlavní školy. Důvod byl jediný – finanční náročnost. Rozšíření školy by se nemohlo obejít bez obecních přirážek, a poplatníci měli těchto přirážek již dost. Město přislíbilo, že, až nastane vhodnější doba, k tomu určitě přikročí a nenechá se popohánět okresními úřady.

Příhodnější doba nastala již o rok později, kdy bylo městskou radou jednomyslně odsouhlaseno vybudování nové velkolepé školní budovy. Místo bylo vybráno na východní straně města u Pražské brány. Rozměry budovy, které činily 70 metrů na délku a 40 metrů na šířku, byly důvodem, proč jedna ze vstupních bran do města společně s šancemi, některými domy a vojenskou jízdárnou padla za oběť při kopání základů. Jízdárna byla přesunuta na druhou stranu města. Jako dozor nad stavbou byl vybrán starosta Antonín Vidman a radní Jan

---

<sup>112</sup> LINHART, Kamil. *Padesát let...*, s. 18.

<sup>113</sup> *Haincova kronika*, s. 25-26. Proto byl požádán učitel Jan Jedlička, který obýval druhé patro budovy školní, aby se odtud vystěhoval a třída byla umístěna do uvolněných prostorů. Jedlička náhradou obdržel 60 zlatých jako příspěvek k bydlení.

Kostka. Předběžná částka byla vyčíslena na 50.650 zlatých, proto si muselo město vypůjčit částku 30.000 zlatých z mostecké spořitelny.<sup>114</sup>

Dalším krokem ve vývoji zdejšího školství bylo usnesení zastupitelstva k návrhu tehdejšího starosty Adolfa Kuchynky,<sup>115</sup> aby triviální škola byla opětovně přeměněna na školu hlavní. Dekretem z ledna 1863 bylo žádosti vyhověno, ale změna proběhla pouze na hlavní školu prozatímní, jelikož zdejší triviální škola nesplňovala všechny podmínky.<sup>116</sup> I přes to se ve městě konala velká sláva, byla sloužena slavnostní mše v kostele a sborem ostrostřelců uspořádána velkolepá hostina a ples.<sup>117</sup> V té době se již setkáváme se jmény, které byly spojeny s poreformními školami: děkan a ředitel František Linhart,<sup>118</sup> katecheta Josef Pelc, učitelé Jan Jedlička, Jan Jirásek, František Feygl a Julius Heller. Za definitivní hlavní školu byl ústav jmenován místodržitelstvím v Praze až výnosem z 24. července 1868.

Budova byla stavěna za široké podpory veřejnosti z celého okresu (půjčované povozy, stavební materiál, finanční příspěvky apod.). Časem ovšem finanční prostředky došly a dokonce kolovala fáma, že budova nebude dokončena a přestaví se na vojenská kasárna. Městská rada si byla vědoma ostudy, kterou by sklidila, kdyby se nepodařilo školu vybudovat, a snažila se pro to dělat vše možné. Pro nedostatek peněz nabídlo město na odkup kostel sv. Petra podnikateli Františku Hýrovi, který si zde chtěl zřídit rodinnou hrobku.<sup>119</sup> Kostel stejně již po nějaký čas sloužil k profánním účelům, byl využíván jako seník. Město nakonec s Hýrou smlouvu podepsalo v roce 1871 na částku 3000 zlatých.<sup>120</sup> Město se ocitlo v dlouhodobé finanční ztrátě, kam ji uvrhla právě stavba školy. U okresního výboru podalo žádost, aby smělo prodat státní obligace v ceně 15.000 zlatých. Od počátku stavby do roku 1866, kdy začala jednání s Hýrou, obnášel celkový náklad již 58.000 zlatých a ještě nejméně 20.000 škola měla stát.<sup>121</sup> Na jednání zastupitelstva se členové usnesli, že bude budova

---

<sup>114</sup> *Haincova kronika*, s. 46.

<sup>115</sup> V některých pramenech se setkáme s Adolfem Kuchinkou.

<sup>116</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 11. Například nebyl splněn požadavek vybírání pivního krejcaru z každého v městě vyčepovaného mázu piva.

<sup>117</sup> TAMTÉŽ.

<sup>118</sup> Lounským děkanem od roku 1832.

<sup>119</sup> Kostel měl být zrenovován podle návrhů architekta Josefa Mockera, rodáka ze sousedních Cítolib, se značným nákladem 15.000 zlatých.

<sup>120</sup> František Hýra slíbenou částku nezaplatil, takže po dvou letech kostelík přešel zpět do vlastnictví města. Hýrovy dluhy narůstaly díky nevydařeným podnikatelským záměrům (zkrachovalý cukrovar, vyhořelé mlýny, fiasko s těžbou hnědého uhlí v okolí Loun, krach vídeňské burzy v roce 1873). Odstěhoval se k Vídni, kde v chudobě zemřel. Jeho celkový dluh údajně dělal přes dva miliony zlatých.

<sup>121</sup> Celkové náklady nakonec přesáhly 120.000 zlatých.

dokončena tak, aby se ve školním roce 1868 – 1869 mohlo začít s vyučováním. Stavitelé termín stihly až na vnitřní úpravy ve druhém poschodí.<sup>122</sup>

Před dokončením stavby se začalo jednat o tom, jaké školy se do budovy vůbec umístí. Návrh hospodářské školy byl zamítnut, neboť stejný ústav byl otevřen v Táboře jen několik let předtím.<sup>123</sup> Reálné gymnázium ani jakákoli jiná forma vyššího školství nebyla možná pro nedostatek financí, jelikož školní fond byl vyčerpán stavbou. Nakonec byly v budově otevřeny čtyři třídy hlavní školy pro chlapce a dívky,<sup>124</sup> tři třídy nižší reálné školy,<sup>125</sup> jedna třída vyšší dívčí školy, do které byly přijaty dívky ze čtvrtých tříd, ale i jiné, které osvědčily své schopnosti u přijímacích zkoušek. Kromě zmiňovaných škol byly nabízeny večerní průmyslová škola pro tovaryše a učně, nedělní opakovací škola pro méně pokročilé učně ve čtení a psaní a zpočátku soukromá, později obecní mateřská školka. Pro vyučování šití a ženských prací byla na ústav povolána zvláštní učitelka, stejně tak učitel pro výuku zpěvu.

Budova byla vysvěcena a slavnostně otevřena 28. září 1868. V kronice dívčích škol je důkladně popsána ceremonie spojená s otevřením nových škol. Již od rána se lidé z okolních vesnic scházeli do města, kterým se ozývaly zvuky zdejších kapel. Po osmé hodině se shromáždili ostrostřelci a Sokolové, které podpořili členové sousední slánské odnože spolku. Do průvodu se zařadili také lounští řemeslníci, uprostřed kterých zaujímali čestné místo ti, jenž se výrazně zasloužili o stavbu školy. Z nedaleké Peruce zavítal hudební spolek Oul, který se postaral o pěveckou stránku celé slavnosti. Na devátou hodinu se průvod přesunul ke kostelu sv. Mikuláše, kde děkan litoměřické kapituly zazpíval slavnostní „Veni Sancte“, po němž se lidé odebrali k nové budově. Procesí tvořené městskou radou, školskou mládeží, Sokolem, ostrostřelci, pěveckým spolkem, místním i okolním učitelstvem, duchovenstvem, hodnostáři městských, okresních i císařských úřadů bylo uzavřeno dlouhým zástupem zbylých měšťanů. Na podiu vybudovaném před školou přivítal hosty nejprve náměstek purkmistra Jan Havránek, který poděkoval všem, co se podíleli na výstavbě, poté se slova ujal i ředitel škol Antonín Josef Wolf.<sup>126</sup> Následovaly církevní obřadu uvnitř školy v jedné z učeben, kde byl k těmto účelům postaven provizorní oltář. Po proslovu pana děkana se průvod opět odebral

---

<sup>122</sup> *Haincova kronika*, s. 71.

<sup>123</sup> Trojtřídní Český vyšší zemský hospodářský ústav byl v Táboře založen v roce 1866.

<sup>124</sup> Odsouhlaseno na jednání městské rady 1. září 1867.

<sup>125</sup> Původně byla 27. listopadu 1867 schválena průmyslová škola, ale dekretem ze 7. května 1868 zřízena nižší reálka. Ve školním roce 1868/1869 byla otevřena pouze první třída, postupně se každý rok otevřela jedna další až do konečného počtu tří.

<sup>126</sup> Neplést si Antonína Wolfa, ředitele lounských škol, a Antonína Wolfa, řídicího učitele v Pochválově od roku 1871. Několik zmínek o jeho osobě, žádostech o místo, stížnostech k okresní školské radě apod. In SOKA Louny, fond OŠV Louny, karton č. 10.

směrem ke kostelu, kde byla sloužena mše. Slavnost, které se zúčastnilo na 10.000 lidí z města a okolí, pokračovala do odpoledních hodin všeobecným veselím a zakončena byla večerní besedou a taneční zábavou.<sup>127</sup>

Zápis dětí začal 15. září 1868 a trval až do 1. října, kdy mohli vybraní žáci nastoupit do prvních ročníků v nové škole. Zápisné se platilo po padesáti krejcarech pro nováčky prvních tříd a pro cizí žáky zapisující se do nižší a vyšší dívčí reálky. Dvacet krejcarů platilo domácí žactvo do všech škol a cizinci do hlavní školy. Zápisné pro dívky hlásící se na vyšší dívčí školu bylo jeden až dva zlaté.

Z následné tabulky vidíme, že první a čtvrtá třída hlavní školy byla pro velký počet žáků rozdělena podle pohlaví. Ukazuje počet dětí v jednotlivých třídách. Z údajů lze vypočítat, že téměř polovina žáků prvních tříd, chlapců i děvčat, se nedostala s výukou čtení a psaní na dostatečnou úroveň potřebnou k postupu do dalšího ročníku a musela třídu opakovat. Dalším poznatkem je, že více než čtvrtina žáčků hlásících se do první ročníku vyšší dívčí školy byla mimoměstská, zbylé tři čtvrtiny dívek byly domácí, tedy žijící v Lounech.

<b>Třída</b>	<b>Repetentů</b>	<b>Nových</b>	<b>Domácích</b>	<b>Cizích</b>	<b>Celkem</b>
<b>I. chlapecká</b>	37	48	80	5	<b>85</b>
<b>I. dívčí</b>	33	43	56	20	<b>76</b>
<b>II.</b>	34	108	138	4	<b>142</b>
<b>III.</b>	14	85	87	12	<b>99</b>
<b>IV. chlapecká</b>	15	92	33	74	<b>107</b>
<b>IV. dívčí</b>	3	28	24	8	<b>32</b>
<b>Vyšší dívčí</b>	-	42	30	12	<b>42</b>
<b>Reálka I.</b>	-	44	20	24	<b>44</b>

Tabulka č. 1 – Rozdělení žactva na nových lounských školách ve školním roce 1868 – 1869.

<sup>127</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 18-19.

#### 4.2.1. Hlavní škola

Město nešetřilo ani náklady ani úsilím na šíření dobrého jména zdejšího ústavu. Snažilo se, aby se úroveň důstojně vyrovnal podobným předním ústavům v Čechách. Proto jednak vystavělo velkolepou budovu, jednak zvýšilo učitelské platy, aby tím splnilo dobové požadavky a tím získalo pro školu osvědčené učitelské síly.

Již v březnu byl městskou radou vypsán konkurs na obsazení učitelských míst na nové škole, jak vidíme v tabulce č. 2: místo učitele pro reálku s ročním příjmem 600 zlatých, místo katechety a dvě učitelská místa s 500 zlatými, platy pro třetího až šestého učitele se postupně snižovaly ze 450 na 315 zlatých, přičemž s posledním postem byla spojena povinnost výpomoci při slavnostních dnech hraním v kostele na varhany. Místo učitele hudby a zároveň ředitele kůru v kostele bylo ohodnoceno na 200 zlatých ročně. Dále měl cantor dostávat menší příspěvky z lounské kostelní kasy na struny pro hudební nástroje, na ladění varhan, na dvanáct lojových svíček. Od dobroměřického kostela obdržel novoroční groš a pohřební stolu, zvláštní poplatky, jejichž výše se pohybovala v rozmezí několika zlatých ročně, a pak zvláštní renumeraci od žáků, pokud by učil více než čtrnáct hodin týdně. Dále bylo nabízeno jedno místo industriální učitelky s ročním služným 200 zlatých a nakonec místo školníka se stejným platem. Z učitelů měl být vybrán ten nejschopnější, který byl jmenován ředitelem celého ústavu a navíc dostal dalších 100 zlatých. Žádosti na vypsaná místa měly být poslány společně s dokladem o věku kandidáta, prokázané mravní bezúhonnosti, vysvědčeních učitelské způsobilosti a celkovým výkazem o dosavadní službě ve školství.<sup>128</sup>

---

<sup>128</sup> SOkA Louny, fond OŠV Louny, karton č. 10.



Učitel'ský post	Plat*	Ředitelský příspěvek	Příspěvek na byt**	celkem
<b>Učitel na nižší reálce</b>	600	100	100	<b>800</b>
<b>Katecheta</b>	500	-	70	<b>570</b>
<b>1. učitel na hlavní škole</b>	500	-	70	<b>570</b>
<b>2. učitel na hlavní škole</b>	500	-	70	<b>570</b>
<b>3. učitel na hlavní škole</b>	450	-	70	<b>520</b>
<b>4. učitel na hlavní škole</b>	400	-	70	<b>470</b>
<b>5. učitel na hlavní škole</b>	350	-	70	<b>420</b>
<b>6. učitel na hlavní škole</b>	315	-	40	<b>355</b>
<b>Učitel hudby a zpěvu</b>	200	-	50	<b>250***</b>
<b>Průmyslová učitelka</b>	200	-	-	<b>200</b>
<b>Školník</b>	200	-	50	<b>250</b>

Tabulka č. 2 – Platové podmínky vypsane pro učitel'ská místa.

\* Všechny částky jsou ve zlatých.

\*\* S ročními platy byly vyměřeny i příspěvky na byt.

\*\*\* Učitel hudby a zpěvu navíc dostával příspěvky z lounského a dobroměřického kostela.

Kromě učitel'ských platů se město zavázalo, že bude platit učební pomůcky (předlohy na kreslení, zeměpisné mapy, přírodopisné exempláře, schránky a skříně k uschování), dále hradilo náklady spojené na fyzikální a chemické experimenty apod. Z obecních financí bylo financováno zařízení a vybavení nábytkem, náradím a učebními prostředky, příslušné místnosti pro žáky, učitel'ské kabinety a ředitel'ská kancelář. Veškeré platby byly kryty peněžními prostředky z obecních důchodů, z pivního krejcaru, z výtěžku obecní chmelové tržnice a z obecní záložny a spořitelny. Sjednané podmínky byly sepsány 15. listopadu 1868.<sup>129</sup>

<sup>129</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 17.

Do učitelského sboru byli nakonec vybráni Antonín Konstantin Víták z Čáslavi,<sup>130</sup> Josef Neudörfl z Mladé Vožice, František Feygl z Chlumu, Jan Jirásek z Loun, Josef Vacek z Roudnice, Julius Heller ze Slabec, Jan Jedlička z Rosic, Antonín Merz z Loun, Aloisie Melišová ze Skutče, Karel Svoboda, katecheta Josef Černohous z Turnova a jako ředitel Antonín Josef Wolf z Ledče. Podle tabulky č. 3 můžeme učitelský sbor rozdělit podle dat narození do dvou věkových skupin. Na jedné straně starší kantoři, kteří s učením na místní škole již měli zkušenosti (Jedlička, Jirásek, Feygl) na straně druhé pak nové síly, které se do Loun dostali až po roce 1868 (Víták, Wolf, Melišová, Neudörfl, Svoboda, Vacek, Merz, Heller). Zakládání spolků, organizace společenských událostí, ale i veřejné nepokoje a demonstrace v Lounech a okolí, které naplno propukly v letech 1868-1871, byly spojeny právě se jmény učitelů z druhé skupiny (Víták, Wolf, Neudörfl, Svoboda, Heller). Jednalo se o mladé kantory, kteří v té době zastávali pokrokové, moderní vlastenecké myšlenky a zasloužili se velkou měrou o rozvoj místního školství. Starší generace učitelů, spojená ještě s dobou předreformní,<sup>131</sup> se těchto bojů příliš neúčastnila a ani v pramenech se neseťkáme s mnoha zmínkami o nich.

<b>Jméno učitele</b>	<b>Datum narození</b>	<b>Věk*</b>
Jan Jedlička	1810	58
Jan Jirásek	1823	45
František Feygl	1825	43
Antonín Víták	1835	33
Antonín Wolf	1838	30
Aloisie Melišová	1842	26
Josef Neudörfl	1842	26
Karel Svoboda	1843	25
Josef Vacek	1843	25
Antonín Merz	1844	24
Julius Heller	1846	22

Tabulka č. 3 – Rozdělení učitelského sboru podle věku.

\* Uváděný věk je při nástupu do škol v roce 1868.

<sup>130</sup> Postava Antonína Vítáka symbolizuje typického vlasteneckého učitele přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století, kterých bylo nejen v Lounech několik, proto se o jeho životě více zmiňují v kapitole Učitelské perzekuce.

<sup>131</sup> František Feygl učil na staré škole od roku 1850, Jan Jedlička dokonce od roku 1835.

Učitelé vyučovali čtení (mluvnici, pravopisu a slohu), psaní, počtům a kreslení, od druhé třídy přírodopisu, zeměpisu, hospodářství, zpěvu a tělocviku.<sup>132</sup> Dívky všech tříd se navíc učily šití a ručním pracím. Hodiny tělocviku byli povinni navštěvovat všichni žáci i žákyně kromě prvních tříd hlavní školy. Na žádost ředitelství školy tělocvičná jednota Sokol bezplatně zapůjčila k těmto účelům místnosti i nářadí. Město vyčlenilo měsíčně dvacet zlatých pro učitele tělocviku, kterým byl zvolen náčelník lounského Sokola Karel Svoboda. Kromě prostorů uvnitř sokolovny byla možnost využívat ke cvičení při teplejším počasí také zahradu naproti škole, jež spolku patřila. Ručním pracím byly denně věnovány v menších třídách dvě, ve větších pak čtyři hodiny. Hlavním účelem bylo kromě procvičování se v ženských a ručních pracích i učení slušnému chování a uhlazeným mravům. Starší dívky využívaly při práci příležitost k procvičování německé konverzace. Práce žákyň byly veřejně posuzovány při pololetních zkouškách.

Jelikož byli mezi pedagogy absolventi gymnázií se znalostí latiny, měli někteří studenti možnost v prvním ročníku nižší reálky přiučit se tomuto jazyku. O soukromou výuku latiny pro své potomky projevili přání i někteří rodiče, a tak se učitel Josef Neudörfl věnoval každý den jednu hodinu tomuto předmětu. Dvanáct žáků, kteří kurz navštěvovali, se mohlo na konci školního roku podrobit zkoušce z první třídy reálného gymnázia.

Kromě učebních osnov byly sepsány i pravidla kázně, podle kterých se děti měly chovat nejen ve škole, ale i mimo ni. Učitel každé ráno věnoval několik minut kontrole, zda žáci chodí do školy čisti, s umytým obličejem a rukama, učesanými vlasy, v příslušném oblečení a obuvi.<sup>133</sup> Po škole se děti nesměli zdržovat venku během večerních hodin, pokud neměly povolení od rodičů, místo toho měly být doma, pracovat na svých domácích úkolech, učit se a následně se odebrat spát, přičemž „*spánek nesmí trvat nikdy více než osm hodin a nikdy méně než šest*“.<sup>134</sup>

---

<sup>132</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 22.

<sup>133</sup> TAMTÉŽ, s. 23-24. Mimo jiné byla mládež na ulici povinna zdravit vážené osoby poklonou nebo smeknutím klobouku; na ulici se zakazovalo běhat, házet, křičet a prát se; hrát si děti směly pouze mimo ulice a náměstí. Uvnitř školní budovy bylo zakázáno hlasité mluvení, plivání mimo plivátka, vytváření nečistot a odpadků, zdržování se na chodbách, jakékoli poškozování budovy (psaní po stěnách, řezání zábradlí apod.), braní s sebou jiné věci, než ty, které byly potřeba k učení. Ve třídě pak musely sedět slušně a přímě.

<sup>134</sup> TAMTÉŽ, s. 24.

#### 4.2.2. Nižší reálná škola

Thunova reforma rakouského středního školství z roku 1849 měla za následek vznik nových typů škol – reálných škol. Nižší reálka byla založena i v Lounech. Hlavní úkoly reálky byly dva. Prvním byla příprava žáků na budoucí zaměstnání, tedy v oblasti řemesla, obchodu, průmyslu či hospodářství. Za druhé sloužila jako mezičlánek mezi obecním a vyšším vzděláním. Za těmito účely vznikla i lounská reálka. Poskytovala nejen základní všeobecné vzdělání, jako tomu bylo u ostatních škol obdobného typu, ale hlavní důraz kladla převážně na polní hospodářství a průmysl. Louny se nacházely v oblasti, kde mělo venkovské hospodářství dlouhou tradici, ale zároveň se začíná ve městě rozvíjet i průmysl. Specializované školy průmyslové, obchodní, hospodářské a hospodyňské vznikají až později, v osmdesátých a devadesátých letech.<sup>135</sup>

Do školských osnov byl zařazen učební plán na výuku hospodářství a městská rada zřídila k tomuto předmětu zvláštní zahradu, kde se žáci procvičovali v pěstování, štěpařství, zelinářství, včelařství a hedvábnictví. Jako vhodná průprava k průmyslu se u každého předmětu, hlavně u přírodopisu, kreslení, měření a počtů, hledělo, aby měl reálný záměr. Z praktických důvodů se základní věci vyučovaly česky, složitější terminologie byla podávána ve dvou jazycích (česky a německy) tak, aby mládež byla schopna vyjadřovat se v obou řečech.

Již od nejnižších tříd národních škol se zaváděly do osnov tzv. výtvarné práce, které sice nebyly ještě samostatným předmětem, jako je v dnešní době výtvarná výchova, ale spojovaly se s ostatními hodinami. Učitelé žáky naváděli nejen k učení, ale i ručním pracím, které se spojovaly s mnoha předměty, jako bylo kreslení, psaní, počty apod. Výuka mladších žáků byla tedy spojena i s praktickými hodinami, které vycházely ze vzoru tzv. dětských zahrádek německého pedagoga Johanna Friedricha Fröbela.<sup>136</sup> V první třídě např. žáci napichovali ostrá dřívka na namočený hrách a tvořili tím čtverce, trojce, domečky a jiné rozmanité obrazce a tvary. Ve druhé třídě pletli z barevných papírků. Ve třetí třídě modelovali z hlíny nebo stříhali lepenku a lepili, aby si tak vyzkoušeli knihařskou práci. Ve čtvrté třídě

---

<sup>135</sup> Viz kapitola Pokračovací a střední školství v Lounech.

<sup>136</sup> \* 1782 – † 1852

řezali pilkou apod.<sup>137</sup> Na základě dětských zahrádek se od poloviny 19. století začaly rozvíjet mateřské školy v mnoha evropských zemích.

#### 4.2.3. Vyšší dívčí škola

Aby bylo zajištěno starším dívkám potřebné vzdělání, byla v Lounech k 1. říjnu 1868 otevřena jedna třída vyšší dívčí školy. Do té doby, pokud chtěly dívky dosáhnout vyššího vzdělání, musely se přihlásit na některou ze škol v jiných českých městech nebo odejít studovat do sousedních německých. Již první rok se oproti všem očekávání přihlásilo 35 adeptek z města a okolí. Seznam dívek během roku narostl až na 42. Zápisné bylo vybíráno od domácích dívek ve výši jednoho zlatého, od cizích dva zlaté.<sup>138</sup> Vedení školy se zavázalo, že každoročně obstará vyučování ze stávajících učitelských sil hlavní školy a nižší reálky, které bude placeno ze školních výdajů.

Rozvrh a některý obsah hodin byl přejat z jiných dívčích škol českých měst. Ve třídě se vyučovalo následujícím předmětům:

- náboženství, hlavně mravověda a význam církevních obřadů
- český jazyk, tedy sloh, pravopis, čtení a přednášení
- německá konverzace, aby byly žákyně schopny plyně mluvit a správně psát
- přírodověda, kam patřila fyzika, přírodopis, chemie (také nazývána jako hmotozpyt nebo lučba) a hospodářství
- matematika, kde se učily složitější počty a kreslení
- zeměpis a dějepis
- domácí hospodářství
- ruční práce, jako bylo šití šatů a prádla, vyšívání, pletení
- navíc se dívky učily zpěvu a tělocviku a některé v soukromých hodinách francouzskému jazyku

---

<sup>137</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 25.

<sup>138</sup> TVRZŇÍK, Jan. K dějinám lounského školství. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, roč. X, č. 1, s. 55.

V letech 1868 – 1869 probíhaly v Lounech a na okrese politické nepokoje, kterých se účastnili i učitelé, jak popisují v dalších kapitolách. Krátce na to byl ředitel Wolf odvolán z funkce a místo něho nastoupil Engebelt Jeřábek. Wolf společně s Františkem Feyglem se vzdal vyučování na dívčích školách. Při výuce byla vyslyšena četná přání, aby se zvýšil počet hodin vyučování německého jazyka. Tak se stalo na úkor češtiny a přírodních věd, kterým se ubralo po jedné hodině týdně. Aby se mohly dívky příležitostně naučit šít na stroji, zakoupil ředitel Jeřábek na své náklady příslušný stroj a bezplatně ho zapůjčil studentkám na procvičování. Ke konci školního roku se učitelé dohodli, že bude o měsíc zkrácená výuka, aby si tak ulevili od velkého pracovního vytížení na hlavní a reálné škole.

Na počátku školního roku 1870 – 1871 se dívky hlásily již třetím rokem do třídy vyšší dívčí školy, ale nakonec k vyučování vůbec nedošlo. Jak se můžeme dočíst v kronice dívčích škol, tak se v budově nenacházela žádná volná třída, ve které by se výuka mohla uskutečnit, proto byla pro tento rok bez náhrady zrušena. Nepomohly ani snahy lounských žen a členek spolku sv. Ludmily, které žádaly na mimořádném shromáždění obecní zastupitelstvo, aby byla třída otevřena alespoň od 1. dubna 1871. Městská rada se sice na odkladu otevření usnesla, ale zůstalo pouze u rozhodnutí, potřebné místnosti se nenašly.<sup>139</sup> Snahy postupně uvadly a činnost vyšší dívčí školy byla v tichosti ukončena. Tím se v Lounech prozatím uzavřela kapitola vyššího vzdělání pro dívky.

#### **4.2.4. Večerní průmyslová škola**

Někteří učitelé se uvolili, že budou každý večer mimo soboty dvě hodiny ochotně přednášet pro široké obecní obyvatelstvo. Městská rada učitelské návrhy přijala 20. října 1868 na mimořádném zasedání za účasti lounských průmyslníků a zároveň slíbila, že do učeben vybraných pro tyto přednášky zajistí světlo a potřebné palivo na otop. Do tříd byli přijímáni mistři, hospodáři a obchodníci, kteří chtěli nabýt lepšího vzdělání v některém z nabízených předmětů, docházet mohli i tovaryši a učni.<sup>140</sup> Vše bylo připraveno ke slavnostnímu otevření, jež se konalo 1. listopadu. Při ceremonii promluvil děkan a okresní školní inspektor František

---

<sup>139</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 37.

<sup>140</sup> TVRZŇÍK, Jan. *K dějinám...*, s. 39-40.

Linhart a starosta Antonín Vidman, poděkovali učitelům za jejich horlivou snahu a vyzvali obecnostvo, aby školu hojně navštěvovalo.

Tak se také stalo. Veřejné přednášky byly již od prvního roku velice oblíbené a hodiny čím dál více a častěji navštěvovány. O všední dny se učilo od úterý do pátku večer od 19 do 21 hodin, v neděli další tři hodiny. Předměty s největší návštěvností byly přírodopis, zeměpis<sup>141</sup> a dějepis,<sup>142</sup> kde se přednášející setkávali se 150 – 200 posluchači. Méně populární byly hodiny kreslení, písemností, matematiky a psaní, kde se počet pohyboval mezi 20 a 50 zúčastněnými.<sup>143</sup>

#### 4.2.5. Opakovací škola pro učně

Pokračovací školy, ať již večerní nebo opakovací, mají v historii dlouhou tradici a jejich kořeny můžeme vidět již za doby reformace. Tehdy se jednalo o tzv. nedělní školy a byly zřizovány z náboženských důvodů. Postupem doby přešlo jejich zavedení pod správu piaristického řádu, aby se z nich nakonec během 18. století staly školy státní. Když se od poloviny 19. století začalo rozvíjet obecné školství, smysl udržovat doplňovací výuku se jevil jako zbytečný. Proto se nedělní pokračovací školy začaly specializovat na odborné vyučování.<sup>144</sup>

Lounská opakovací škola byla rozdělena do tří oddělení: dvě pro chlapce, jedno pro dívky. První dvě měly vyučovací hodiny v pondělí večer od 18 do 20 hodin, oddělení pro dívky pak v neděli odpoledne od 13 do 15 hodin. Vyučovali zde Antonín Víták písemnostem, František Feygl matematice, Julius Heller čtení a Antonín Wolf krasopisu a pravopisu. Předměty pro dívky vedli Jan Jirásek a Josef Neudörfl. Hodiny náboženství se konaly v kostele každou neděli od tří hodin.

---

<sup>141</sup> První rok se mimo jiné přednášelo o vesmíru, původu Země, Měsíce. Zeměpisné informace o konkrétních zemích se týkaly Anglie, Švédska, Norska, zemí Balkánského poloostrova, Turecka nebo Itálie.

<sup>142</sup> Obsah přednášek byl zaměřen na nejstarší české dějiny: první obyvatelé, příchod Čechů, jejich každodennost, zvyky a obyčeje, Velkomoravská říše, první přemyslovští panovníci aj.

<sup>143</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 25. Předměty vyučovali učitelé Josef Neudörfl (přírodopis), Antonín Wolf (zeměpis a kreslení), Antonín Víták (dějepis a písemnosti), Josef Vacek (matematika) a Antonín Merz (psaní).

<sup>144</sup> CACH, Josef. *Otakar Kádner...*, s. 166-167.

#### 4.2.6. Školní muzeum a knihovna

Ohled ve školním roce 1868/1869 začalo ředitelství školy prosazovat o zvláštní úpravu jedné z učeben, aby se do jejích prostorů vešly sbírky a učební pomůcky. Když městská rada návrh odsouhlasila, mohl být položen základ ke školnímu muzeu. Již od počátku bylo zřejmé, že se nebude jednat pouze o sbírku učebních exponátů, ale že se zde budou nacházet vzácnosti a předměty pro obyvatelstvo a historii města významné. Muzejní sbírky měly být obrazem praktického života z celého okresu, proto bylo více než důležité, aby se po celý rok sbíraly ojedinělé předměty od jednotlivců a zpřístupnily se tak pro širokou veřejnost.

Setkáváme se s učitelskými sděleními, kde žádají všechny „přátele pokroku“, aby vzácné předměty z oboru starožitnictví (mince, knihy, okrasy, obrazy, stroje), přírody (vycpaná zvířata, kostry, mušle, kameny, rudy, otisky, herbáře, rostliny nebo jejich části), strojů (fyzické a stavitelské stroje a modely), průmyslu (sbírky látek a výrobků z oblasti průmyslu a chemie), vzdělávání (mapy, diagramy a jiné pomůcky), prostě vše, co by si pro svou důležitost zasloužilo být vystaveno v podobném muzeu.<sup>145</sup>

Za účelem obecného vzdělávání a na podporu českého jazyka se od šedesátých let 19. století objevovaly snahy některých měšťanů za zřízení veřejné knihovny. Největší zásluhu na vzniku bibliotéky měl městský radní Rudolf Wunš, který naznačil, že by měla být umístěna v nových prostorách školní budovy. Návrh byl přijat a knihovna zpřístupněna veřejnosti ke konci roku 1867.<sup>146</sup> Mezi prvními dárci můžeme najít již zmiňovaného Rudolfa Wunše či okresního sudího Bedřicha Wagnera, ale i další významné osobnosti veřejného života, bývalé radní, faráře nebo učitele.<sup>147</sup>

Správcem městské knihovny od jejího otevření až do 31. srpna 1868 byl její zakladatel Rudolf Wunš, kterého vystřídal městský sekretář a autor kroniky Jan Hainc. V září téhož roku jmenovalo městské zastupitelstvo správcem Antonína Vítáka. Jelikož byla městská část umístěna ve školní budově, svěřilo mu ředitelství škol také vedení školní knihovny. Po shledání, že v obou knihovnách se nacházejí knihy jak pro děti tak pro dospělé, vyžádal si

---

<sup>145</sup> TAMTÉŽ, s. 25 a 28.

<sup>146</sup> 21. prosince 1867

<sup>147</sup> Mezi dalšími dárci byli perucký děkan P. Daneš, starosta Sokola František Drtina, městští radní Jan Havránek, Jindřich Günther, rannský farář Josef Pelc, učitelé Jan Jedlička, Julius Heller, bývalý purkmistr Alois Greif a tehdejší Antonín Vidman aj.



povolení spojit obě dvě v jeden celek.<sup>148</sup> Víták rozvrhl knihovní fond na tři oddělení: knihy pro školní mládež, knihy pro dospělé a knihy vědecké, především matiční, které byly ponechány pro potřeby učitelské knihovny. Celkem se zde nacházelo 600 svazků, přičemž v prvním oddělení 120 a v druhém 110 nově vázaných děl. Matičních a vědeckých knih bylo 290 svazků, většinou nevázaných. Všechny tyto publikace byly česky psané, zbylých 80 bylo německých.<sup>149</sup>

V následujícím roce ale bylo vše jinak. Učitel Jeřábek s katechetou Černoousem naléhali, aby se školní knihovna opět oddělila od městské, zpřístupnila se všem žákům a vedením se pověřil některý z kantorů. Když to konečně zemská školní rada nařídila,<sup>150</sup> odevzdal Víták školní knihy Václavu Vyhlídovi, kterému byla svěřena správa knihovny. Umístěna byla společně s učebními gramatickými a historickými pomůckami v místnosti dostatečně vybavené policemi, jelikož se zde měly původně nacházet prostory k modelování. Obsahovala celkem 300 jednotek, z toho 160 svazků, 96 sešitů a 44 listů. Přibližně tři čtvrtiny knih byly zábavně-poučné publikace pro děti a mládež, zbytek byly větším dílem náboženského obsahu, pocházející z knihovny katechety Černoouse.

---

<sup>148</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 235.

<sup>149</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 29.

<sup>150</sup> 21. prosince 1869.

## 5. Činnost lounských učitelů a učitelek

### 5.1. Lounští učitelé v politickém boji 1868 – 1869

Šedesátá léta 19. století jsou v Čechách charakteristická politickými snahami za národní práva. Po propuštění Alexandra Bacha, hlavního představitele dosavadní absolutistické vlády, pominul policejní dozor, pronásledování politických vůdců, přísná cenzura a tuhý útlak obyvatelstva. Po vydání Říjnového diplomu<sup>151</sup> a Únorové ústavy<sup>152</sup> se v Čechách čile rozproudil politický ruch, se kterým ožil i kulturní a spolkový život. V prvních letech po uvolnění situace vznikají nové spolky: pěvecký Hlahol (1861), tělocvičný Sokol (1862), podpůrný Svatobor (1862) nebo Umělecká beseda (1863), o něco později je položen základní kámen Národního divadla (1868).

Obdobný ruch zavládl i mimo Prahu v jiných městech a na českém venkově. Zakládají se veřejné knihovny, čtenářské besedy, ochotnické, divadelní a pěvecké spolky, sokolské jednoty, odebírají se noviny, časopisy apod. Jedná se o období nejen kulturního a hospodářského rozmachu. Vznikají nové průmyslové podniky, staví se železnice, silnice, do zemědělství se zavádí lepší způsoby hospodářství a modernější zemědělské stroje, začínají se pěstovat nové plodiny.

V těchto letech nastává rozvoj také na poli vzdělání a pedagogiky. K největšímu růstu dochází na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Součástí státoprávního boje bylo mezi jinými i naléhání na zlepšení vzdělání a školství. Proto se setkáme kromě politických a hospodářských požadavků s požadavky rozvoje českého školství, zřizování nových pokračovacích a středních, průmyslových a hospodářských škol. Ozývají se názory učitelů projevujících rostoucí zájem o pedagogické otázky. Své myšlenky a práce publikují ve specializovaných časopisech, zakládají učitelské i jiné spolky, sdružují se a někteří jednotlivci se účastní politického života v obcích.

Charakteristickou formou politického boje byly tzv. tábory lidu, které se konaly na významných místech české historie, proto není divu, že jeden z prvních táborů se konal

---

<sup>151</sup> Císař František Josef I. diplom vydal 20. října 1860.

<sup>152</sup> Oktrojovaná ústava, také zvaná Schmerlingova (podle ministra Antona von Schmerlinga), vydaná 26. února 1861.

v květnu 1868 na Řípu. Podobná shromáždění byla organizována i na jiných místech Čech a Moravy a Louny nebyly výjimkou. Také zde došlo k mimořádným událostem, jež ovlivnily lounské školství v šedesátých letech. Politické aktivity ovšem nezačaly přímo v Lounech, ale v jeho okolí.

První tábor lidu byl svolán na 12. června 1868 na zřícenině hradu Pravda u blízkých Domoušic. Přes úřední zákaz se ho zúčastnilo na 12.000 lidí, kteří se na výzvy přítomného četnictva a státních úředníků odmítli rozejít.<sup>153</sup> Někteří ze zúčastněných byli za návštěvu zakázaného shromáždění pokutováni 10 až 15 zlatými.<sup>154</sup> Jedním z bodů jednání na shromáždění mělo být téma „*Jak lze na venkově vůbec docílit lepšího vychování a potřebám života přiměřenějšího vzdělání mládeže dorůstající, zvláště pro stav rolnický*“.<sup>155</sup> Celá akce skončila pokojně, ale následně bylo potrestáno asi sto lidí, což k uklidnění situace na okrese nikterak nepřispělo.

O nastíněných tématech se nakonec nemohlo jednat, proto bylo rozhodnuto o svolání druhého shromáždění, které se mělo konat 6. srpna téhož roku na vrchu Džbán.<sup>156</sup> Stejně jako první bylo úřady opět zakázáno. Zákaz ještě více nabudil lounské radikály, kteří začali pořádat jednu protestní akci za druhou. Nezastavil je ani nově jmenovaný okresní hejtman baron Malovec.<sup>157</sup> Jedno z témat džbánského shromáždění bylo opět spojeno se školstvím, o čemž svědčí název „*O vychování odrostlejší mládeže*“.<sup>158</sup> Předměty jednání dokládají, jak byly otázky zlepšení vzdělávání živé a veřejně diskutované, zejména na venkově. Dosavadní systém vzdělání zcela nevyhovoval potřebám rozvoje hospodářství, které byly hlavní obživou v oblastech Lounska, Žatecka, Slánska a Rakovnícka.

S otevřením nové školní budovy přicházejí do Loun i nové učitelské síly, s jejichž jmény se v následujících letech shledáváme nejen na stránkách tisku, ale i v protokolech městské rady a soudních spisech. Jedná se o učitele tělocviku Karla Svobodu, prvního učitele hlavní školy Antonína Vítáka, učitele reálné školy Engelberta Jeřábka a ředitele škol Antonína

---

<sup>153</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 222. Shromáždění se konalo i přes zákaz žateckého hejtmana Trojana.

<sup>154</sup> *Haincova kronika*, s. 97.

<sup>155</sup> PROCHÁZKA, Ladislav. Politická a pedagogická činnost lounských učitelů v letech 1868-71. In *Kulturní měsíčník Louny*, Louny, 1963, č. 10, s. 2.

<sup>156</sup> O tom, že se měl další tábor lidu konat na Džbánu, blíže ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 223; PROCHÁZKA, Ladislav. C. d., s. 3.

<sup>157</sup> Ludvík svobodný pán Malovec z Malovic a Kosoře se úřadu ujal 1. září 1868, kdy byly zrušeny dosavadní okresní politické úřady a místo nich vznikla okresní hejtmantství.

<sup>158</sup> PROCHÁZKA, Ladislav. C. d., s. 2.

Wolfa.<sup>159</sup> Učitel tělocviku, kandidát filozofie a náčelník lounského Sokola Karel Svoboda byl ve svých pětadvaceti letech jedním z největších radikálních činitelů v Lounech a nejbližším okolí. Patřil do skupiny protirakouských intelektuálů, kteří v Lounech zastávali nově zřízená učitelská místa. S probuzením národního vědomí je ale spojován již v roce 1862, tehdy ještě jako pražský student. O svátcích a jiných prázdninách pořádal v Lounech besedy, divadla a jiné zábavy spolu s mosteckými, chomutovskými či rakovnickými kolegy.<sup>160</sup> V dubnu 1869 došlo k několika demonstracím, které vyvolali sokolští členové. Svoboda se svým souhlasem s deklarací českých poslanců, kteří se na protest neúčastnili jednání zemských sněmů po rakousko-uherském vyrovnání, zapojil do politických událostí přesahující rámec okresu, za což byl odsouzen na osm dní do vězení.<sup>161</sup>

Ještě než proběhl poslední tábor lidu konaný přímo na Hlavním náměstí v Lounech, můžeme ve vydání Národních listů z 9. srpna přečíst článek vyzývající k shromáždění do Vrbna, poblíž Peruce. Mezi podepsanými můžeme vidět hlavní organizátorskou trojici Drtina-Svoboda-Víták.

*„Občané okresu lounského! Nastává nám důležitější než kdy jindy okamžik volby nového poslance na sněm český. Abychom bráti se mohli vesměs za jedním praporem, aby voličové naši v nepříznivé nám době nynější hlasovali co jeden muž, činíce takto za dost povinností svým co věrní synové národa československého, uspořádáme ku dni 15. srpna t. r. o půl 3 hodině odpolední tábor lidu u Vrbna (blíž Peruce) na fluře „Varta“ na němž rokovati se bude o otázce: „Koho máme voliti za poslance?“ V Lounech, dne 6. srpna 1869. Frt. Drtina, Karel Svoboda, Ant. Víták, J. Gottšalk, Petržilka, Valter, Kozák, Frt. Horník, Jirásek, V. Oulický, Martin, Pem, Čech, Václav Jirásek, Strachota, Šálený, Krahulík, Martinovský, Sochor, Blažek, Wokurka, J. Puchart, Josef Hilbert, Čapek, Mencl.“<sup>162</sup>*

Přes veškeré postihy, které následovaly po předešlých shromážděních, se tábory přesunuly z lounského venkova do centra města. Další tábor lidu byl svolán na 25. července 1869 na lounské náměstí. Kritické projevy tu přednesli vytrvalci Svoboda s Vítákem, dále František Drtina<sup>163</sup> nebo Karel Sabina.<sup>164</sup> Hlavní mluvčí byli často přerušováni hejtmanem

<sup>159</sup> ROEDL, Bohumír (ed.). C. d., s. 218. Kromě učitelů tvořili mladé radikální křídlo např. advokát Emanuel von Tongel, statkáři a městští radní František Drtina, Alois Greif, Antonín Vidman a další.

<sup>160</sup> *Haincova kronika*, s. 53. Kromě Svobody patřili mezi nejznámější budoucí doktor Josef Frotzel, učitel Antonín Merz či filolog Josef Fořt.

<sup>161</sup> Zaslal protestní telegram jménem mládeže lounského, slánského a libochovického okresu.

<sup>162</sup> *Národní listy*, 9. srpna 1869, č. 216, s. 2.

<sup>163</sup> Statkář František Drtina se hlásil ke skupině mladých radikálních lounských měšťanů.

Malovcem, který jim bral slovo a napomínal je, aby se drželi programu, jinak že shromáždění zruší.<sup>165</sup> Víták ve svém proslovu, který byl krásným příkladem nárůstu učitelova sebevědomí v těchto letech, vyslovil nespokojenost se stavem výchovy a s novým školským zákonem, jemuž vytýkal přílišnou formálnost a dožadoval se nejen o zlepšení hmotného ohodnocení učitelů, ale i lepšího sebevzdělávání pedagogů. Snažil se o zřízení učitelských spolků a povolení vstupu žáků okolních vesnických škol na školy střední. Následkem shromáždění bylo tedy kromě politických bodů<sup>166</sup> i usnesení za zlepšení výchovy zejména zemědělské mládeže a svrchovanost zemského školství. Objevil se téměř doslova formulovaný požadavek jako na prvním táboru lidu z června 1868.<sup>167</sup> Nejstarší s jistotou datovaná fotografie Loun zachycuje právě tuto manifestaci, které se účastnili i delegáti ze Slaného nebo Rakovníka.<sup>168</sup>

Poslední bod byl pro Louny nadmíru citlivý. Na základě nových školských zákonů, které přesně stanovovaly složení zemských a okresních školských rad,<sup>169</sup> se ve městě na protest ozvalo několik občanů a učitelstva proti volbě nového školdozorce. Mnoho jmenovaných inspektorů tento úřad nepřijalo.<sup>170</sup> Dozorový úřad nakonec přijal lounský děkan František Linhart, což mezi veřejností vyvolalo další vlnu nevole. Vedle okresního hejtmana barona Malovce patřil totiž Linhart mezi nejméně populární měšťany. Ne vždy tomu tak ale bylo. Než se roku 1860 stal děkanem, byl naopak velice oblíbeným a vyhledávaným společníkem.<sup>171</sup> V Lounech působil již od roku 1832 jako kaplan, později jako školní katecheta. Po jmenování děkanem se však změnil v hrabivého a přísného lakotu, který kladl velký důraz na své jmění, což se automaticky muselo projevit na vztahu veřejnosti k jeho osobě. O to citelnější musela být ztráta, kterou utrpěl na počátku sedmdesátých let 19. století,

---

<sup>164</sup> Karel Sabina (\* 28. prosince 1811 – † 8. listopadu 1877), český spisovatel a novinář, vůdčí osobnost radikálních demokratů, poslanec na českém sněmu. V roce 1849 byl zatčen a obviněn ze spoluúčasti na přípravě májového spiknutí, odsouzen roku 1851 k trestu smrti, následně trest změněn na 18 let vězení, za šest let ale omilostněn. Roku 1872 pro údajnou tajnou spolupráci s policií prohlášen za zrádce národa a vyhoštěn z Čech. Po zbytek života se skrýval v Praze.

<sup>165</sup> *Haincova kronika*, s. 96

<sup>166</sup> Politická rezoluce byla obdobná jako v jiných městech království – zabezpečení občanských práv a svobod v českých zemích, ochrana před napadáním českých požadavků v novinách aj.

<sup>167</sup> PROCHÁZKA, Ladislav. C. d., s. 3. „Jak lze na venkově docílit lepšího vychování mládeže vůbec a jak dopídíme se potřebám života přiměřeného vzdělání dorůstající mládeže stavu rolnického zvláště?“

<sup>168</sup> Viz příloha obr. č. 3.

<sup>169</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 2. díl*, s. 231. Říšský zákon ze dne 26. března 1869 o systemizování služebních míst u školních rad zemských a okresních.

<sup>170</sup> TVRZŇÍK, Jan. *K dějinám...*, s. 56. Učinil tak například profesor vyšší reálky v Praze Josef Valenta.

<sup>171</sup> Městská rada byla pro zvolení faráře na Rané Jana Wiknera, jemuž místo podle církevní hierarchie a délky služby mělo připadnout, ale nakonec zvítězila Linhartova oblíbenost. Školním katechetou se stal kaplan Josef Pelc. Po smrti Jana Wiknera (18. ledna 1868) na jeho místo nastoupil Pelc a místo něho přišel do školy nový katecheta Josef Černohous.

když přišel o 10.000 zlatých díky krachu burzy.<sup>172</sup> Jakoby si svou chamtivost ke konci života uvědomil a snažil se všemi možnými prostředky podporovat chudou mládež,<sup>173</sup> založil nadaci,<sup>174</sup> daroval obci pozemky na rozšíření hřbitova vedle silnice vedoucí z Loun do Cítolib, podpořil děkanský kostel sv. Mikuláše v Lounech zakoupením nových malovaných oken za 700 zlatých.<sup>175</sup>

Jako okresní školdozorce je Linhart zmiňovaný ve školní kronice už během školního roku 1869 – 1870, v Haincově pamětní knize dokonce v roce 1866.<sup>176</sup> Spor vyvrcholil, když vstoupil jako dozor do okresní školské rady, kterou stávající členové bojkotovali. Tehdy Svoboda zorganizoval petici, ve které žádal litoměřickou konzistoř, aby se děkan vzdal úřadu školského inspektora.<sup>177</sup> Proti zpátečnický smýšlejícímu knězi bylo vedeno několik osobních sporů a demonstrací. Ty probíhaly zejména v noci v prostorách náměstí a nejbližších ulic. Pochody se zastavovaly až před samotným děkanstvím, nejednou se stalo, že končily házením dlažebních kamenů a následným vytlučením oken děkanství.

Zastupitelé města doufali, že se poměry časem uklidní a vše se navrátí do starých kolejí. Okresní hejtman Malovec ale viděl situaci jinak. Vyhrocený stav věcí ve městě se začal vymykat z rukou a nabýval povahy občanské vzpoury. Na jeho příkaz byla do Loun povolána polovina eskadrony postoloprtských a stejné množství chudeřických husarů, celkem přijelo 185 jezdců. Radnice si navíc vyžádala pomoc pražských četníků a zaujala stanovisko, při kterém útoky na děkanství odsoudila a zároveň vypsala odměnu sta zlatých tomu, kdo prozradí strůjce výtržností. Nikdo nikoho neudal, částka zůstala nevyužita, vyšetřování zmařené. Od rebelů se pomalu přenesla pozornost na husarský sbor, který v Lounech zůstal po dobu 22 dní, a náklady na jeho ubytování nenávratně rostly.<sup>178</sup> Rada si nevěděla rady, jak s částkou naložit a jak ji bude požadovat zpět. Na konci roku 1870 se všichni shodli, že příchod husarských eskadron nebyl vůbec nutný, a proto zažalují okresního hejtmana a budou po něm vyžadovat proplatit celou částku. Pro razantní zakročení byl osloven advokát Petr

---

<sup>172</sup> Investoval do lounského cukrovaru, který vlastnil neúspěšný lounský podnikatel František Hýra, jenž byl po několika neúspěších nucen vyhlásit konkurz na sebe a svou rodinu.

<sup>173</sup> *Haincova kronika*, s. 141. Při oslavách svého padesátiletého působení v kněžství v roce 1878 (přes 43 let působení v Lounech) rozdal na oslavu mezi chudé 200 zlatých.

<sup>174</sup> TAMTÉŽ, s. 170. 30. dubna 1884 daroval 2450 zlatých na nadaci pro jednoho slepce z Loun na soukromém ústavu v Praze.

<sup>175</sup> TAMTÉŽ, s. 197. Zbytek jmění, asi 7000 zlatých, odkázal ve své závěti rodným Kosmonosům.

<sup>176</sup> Oficiální jmenování okresním inspektorem ale proběhlo až 3. března 1873.

<sup>177</sup> Petice osahovala 200 podpisů.

<sup>178</sup> HLUŠTÍK, Antonín. *Exekuční husarská asistence v Lounech roku 1869*. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1997, č. 2, s. 16-17. Hluštík dopodrobna vypisuje finanční náklady spojené s pobytem husarů, které byly vyčísleny nejprve na 1394, pak na 1640, nakonec na 2001 zlatých.

Pavel Hilbert (od roku 1881 lounský starosta). Z pramenů nevíme, jak spor dopadl. Hilbert sice navrhl poslat petici císaři do Vídně, ale nejspíše k této zoufalé možnosti nakonec stejně nedošlo.

Po ukončení rebelií byla městu uložena pokuta a nastalo zatýkání a vyšetřování.<sup>179</sup> Po Novém roce byla pro „*politické přednášky a silvestrovskou zábavu*“ pozastavena činnost měšťanské besedy a rozpuštěn lounský Sokol.<sup>180</sup> Podle Haince neslo velkou vinu na celém průběhu rebelií i závěrečné perzekuci učitelů intrikování katechety Černoouse, neboť to byl člověk „*svárlivý, mstivý a co zlý démon hrál v tom hlavní úlohu*“.<sup>181</sup> Za situace, do jaké se nepokoje rozrostly, bylo jasné, že hlavní iniciátoři manifestací – Karel Svoboda s Antonínem Vítákem – už nemohou být nadále učiteli.

## 5.2. Učitelské perzekuce

Karel Svoboda<sup>182</sup> byl suspendován, ale u politiky, resp. u veřejného vystupování zůstal. Později byl znovu obžalovaný za své politické projevy, hlavně za ten na táboru lidu v červenci 1869 na lounském náměstí. Půlroční trest vězení mu byl po odvolání k zemskému soudu nejprve ještě navýšen na sedm měsíců, ale nakonec zmírněn na pouhý měsíc.<sup>183</sup> Jeho posledním vystoupením byl proslov o životě a díle Jana Amose Komenského a jeho přínos pro český národ, který pronesl u příležitosti dvoustého jubilea úmrtí tohoto teologa a biskupa Jednoty bratrské. Oslavy v Lounech proběhly v prosinci 1870 a staly se významnou národní manifestací.<sup>184</sup>

---

<sup>179</sup> PROCHÁZKA, Ladislav. C. d., s. 4. Disciplinární vyšetřování vedl zemský inspektor Josef Pátek. Podezřelí kantoři byli hledáni i ve škole, jak o tom svědčí vyšetřování posluchačů večerní průmyslové školy.

<sup>180</sup> *Haincova kronika*, s. 92 a 122. Měšťanská beseda byla založena krátce po vzniku a jako protiklad občanské besedě. Také proto byla zvaná jako „trucbeseda“. Za předsedu občanské besedy byl jmenován soudce Bedřich Wagner (od roku 1877 penzionovaný), jehož manželka byla první prezidentkou Spolku sv. Ludmily. Druhé jmenované besedě předsedali Karel Svoboda s Antonínem Vidmanem. Činnost měšťanské besedy byla slavnostně obnovena 21. února 1875 v hotelu Koruna. Po dvou letech ale opět zanikla.

<sup>181</sup> TAMTÉŽ, s. 141. Josef Černoous opustil zdejší školy 1. srpna 1878, když obdržel místo druhého faráře ve vězení na Borech u Plzně. Jeho ztráty nikdo nezelel.

<sup>182</sup> \* 1. 5. 1844 v Lounech – † 15. 5. 1885 ve Staré Zagoře (Bulharsko).

<sup>183</sup> Věc se dostala až k soudu do Vídně, kde byl Svobodovi trest 20. března 1871 snížen.

<sup>184</sup> Slavnosti se konaly 7. – 8. prosince 1871.

Svoboda se k učitelské profesi už nevrátil, po roce 1871 byl jmenován členem městské rady a poté obecním důchodním s ročním platem 800 zlatých.<sup>185</sup> Po třech letech se vzdal i této profesi a po téměř osmi letech se rozhodl, že konečně dokončí svá studia práv. Počátkem osmdesátých let 19. století odešel na Balkánský poloostrov v rámci tzv. české invaze do Bulharska. Česká inteligence se zde významně podílela na budování nového bulharského státu, v oblastech školství, soudnictví, kulturních institucí apod.<sup>186</sup> V oboru školství se nejvíce angažoval Konstantin Jireček, který se nejprve stal tajemníkem ministra a později dokonce samotným ministrem osvěty.<sup>187</sup> Moderní justiční správu po vzoru rakouské organizovala skupina právníků kolem hraběte Rudolfa Thurna-Taxise a Františka Chytila, kteří se podíleli hlavně na kodifikaci trestního a občanského práva.<sup>188</sup> Pro zavádění nových soudních zákonů do praxe povolali několik dalších českých právníků a jedním z nich byl i Svoboda, který byl v Rumelii jmenován prokurátorem.<sup>189</sup>

V souvislosti se Svobodou a Vítákem stihl trest i ředitele škol Antonína Josefa Wolfa.<sup>190</sup> I přes četné protesty měšťanů byl 15. prosince 1869 suspendován coby ředitel, jako učitel reálné školy však zůstal.<sup>191</sup> Teprve roku 1871 se na ředitelský post vrátil a setrval zde až do své smrti v roce 1879.<sup>192</sup> Ačkoli se Wolf neúčastnil politického života ve městě takovou měrou jako zmínění kolegové, patřil svým smýšlením a jednáním mezi místní radikální učitele, kteří se zasloužili o povznesení lounského školství.

Na post ředitele ve městě, kde právě vrcholilo vlastenecké nadšení, se Wolf jevil jako ideální kandidát. Pro své národní cítění a politické debaty byl vyloučen z učitelského sboru v Nové Pace. Jeho osobnost je spojena s kulturním a společenským děním v Lounech konce šedesátých a počátku sedmdesátých let, snažil se o zlepšení školství nejen ve městě ale i v nejbližších vesnicích. Přednášel na večerní průmyslové škole, o jejíž založení se zasadil, jako zástupce škol řečnil na různých slavnostech. Z jeho popudu vznikla mateřská škola a

---

<sup>185</sup> *Haincova kronika*, s. 106 a 175.

<sup>186</sup> Vznik Bulharského knížectví v roce 1878 byl jedním z důsledků turecké porážky v rusko-turecké válce.

<sup>187</sup> V letech 1881 – 1882.

<sup>188</sup> RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000, s. 387.

<sup>189</sup> PATROVSKÁ, Zdena – ROEDL, Bohumír. *Biografický slovník...*, s. 94. Po příchodu, roku 1880, byl jmenován prokurátorem pro Burgaský kraj, roku 1881 pro Slivenský kraj. Nakonec byl roku 1883 přeložen do Staré Zagory.

<sup>190</sup> \* 7. června 1838 v Ledči – † 18. ledna 1879 v Lounech.

<sup>191</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 33.

<sup>192</sup> Suspendace na místo ředitele byla zrušena 5. srpna 1871.



spolek pro podporování chudé mládeže. Stal se mentorem několika mladších učitelů, kteří se pod jeho vedením projevovali zejména v publikační činnosti.

Třetí z potrestaných, Antonín Víták,<sup>193</sup> byl z lounských škol propuštěn 18. listopadu 1869.<sup>194</sup> Hlavní příčinou bylo jeho překažení volby učitelského zástupce do okresní školní rady na shromáždění kantorů dne 26. srpna. Při schůzi předčítal článek z Národních listů, ve kterých bylo české učitelstvo nabádáno, aby nevolilo zástupce do školních rad, čímž se Víták také řídil.<sup>195</sup> Zajímavé bylo, že sám autor zůstal bez trestu, zatímco předčítač Víták byl suspendován.<sup>196</sup> Samotnou volbu nejen zmařil, ale navíc dal podnět ke vzniku lounské pobočky učitelského spolku. Neúčast na volbě byla jedním z projevů tehdejší politiky pasivní opozice a právě ta se stala Vítákovi osudnou. Byl obviněn z pobuřování a suspendován. Ani odvolání ani žádost o podporu od městské rady neuspěly. Pro Vítáka a jeho rodinu, která se najednou ocitla bez finančního příjmu, byly v Lounech organizovány veřejné sbírky peněz a milodarů. Z obavy, že by se tyto akce opět proměnily ve veřejné demonstrace, nechal je hejtman Malovec okamžitě zakázat a výběrčí pokutoval.<sup>197</sup>

Přestože Víták v Lounech učil pouhé dva roky, stačil si zde vydobýt velmi silné postavení nejen mezi kolegy na škole, ale i mezi širokou veřejností. Byl to klasický příklad vlasteneckého, uvědomělého a pokrokového pedagoga druhé poloviny 19. století. Narodil se 9. června 1835 v rodině krejčího a dcery provaznického mistra v Čáslavi. Ve svém rodišti vystudoval německou hlavní školu. Prvními českými učiteli, jejichž hodiny navštěvoval, byli podivuhodně katechetové a čáslavští kněží. A právě tito kaplani byli u počátků budování Vítákova vztahu k mateřskému jazyku, který celý život ctíl a zušlechťoval, což se mu v budoucnu několikrát stalo osudným. Otec nechal Antonína zapsat na latinské gymnázium v Hradci Králové, do kterého po revolučních letech 1848 – 1849 nastoupil. Během studií se setkal s existenčními problémy, a tak přijal několik doučování ve významných hradeckých rodinách, čímž si postupně získal značnou reputaci.<sup>198</sup>

---

<sup>193</sup> V některých pramenech se setkáme s příjmením Víták.

<sup>194</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 33.

<sup>195</sup> Nejspíše se jednalo o článek *Volby do školních rad a naše hierarchie*. In *Národní listy*, 20. srpna 1869, č. 229.

<sup>196</sup> ŘEHÁK-KAMENICKÝ, Stanislav. Antonín Konstantin Víták. In *Pěstoun*. Chrudim, 1888, roč. VI. (11.), č. 6, s. 125.

<sup>197</sup> *Haincova kronika*, s. 100.

<sup>198</sup> VÍTÁK, Antonín. *Paměti starého učitele-vlastence persekucí postiženého*. 1. díl. Praha, 1902, s. 153.

Na konci studia sexty vstoupil do piaristického řádu.<sup>199</sup> Noviciát si odbyl na piaristické koleji v Lipníku nad Bečvou. Společně s titulem novice získal i své řádové jméno – Constantinus, tedy Konstantin. Vykonával praxi v lipnické německé hlavní škole. Do vyučování se ale snažil zavádět český jazyk, jelikož se tvrdě stavěl proti poněmčování dětí od prvních tříd. Netrvalo dlouho a postaral se i o zavedení českých motliteb. Toto vlastenecké vystupování však způsobilo, že byl přeložen do německého Mikulova, kde on sám měl být poněmčen. Zde se opět snažil vyučovat česky, jelikož zde byla z celkových šedesáti studentů tehdejší čtvrté třídy pouhá čtvrtina domácích mikulovských Němců a zbylé tři čtvrtiny byli žáci české národnosti.

Pro neshody byl opět přeložen, tentokrát do Kroměříže. Jako všude, kde Víták během své učitelské kariéry působil, i zde začal šířit češtinu do německého vyučování. Vítákovi představitelé stále zbrojili proti jeho osobě. Za sepsání článku „*Kroměříž – Obrázek moravských měst*“ byly jeho dny u piaristů sečteny.<sup>200</sup> Článek byl sice napsán anonymně, ale všichni věděli, že ho nemohl napsat nikdo jiný než klerik Konstantin. Po odchodu z řádu byl přijat jako vychovatel na nedalekém věžeckém zámku u barona Hansteina, kde se seznámil se svou budoucí ženou Irmou Varázsejiovou.<sup>201</sup> Během dalšího, krátkého působení v Brně přispíval do několika periodik (Moravské noviny, Hvězda olomoucká, Zora) a v roce 1861 vydal Patero úvah o školství Brněnském.<sup>202</sup>

Na učitelském místě v Jevíčku musel opět bojovat s vedením školy a města o vyučovací jazyce. Aby poukázal na problémy v moravském školství, rozhodl se založit časopis, první periodikum na Moravě zabývající se pedagogickou tematikou – Pěstouna moravského. Již prvním číslem naznačil, jakým směrem se bude časopis ubírat, když vyslovil

---

<sup>199</sup> Piaristé přišli do Čech z Itálie v třicátých letech 17. století a usadili se v jihomoravském Mikulově. Teprve později rozšířili své působení i na české území, vytvořili jednu ze svých kolejí v Litoměřicích. Po 200 letech svého působení přesunuli vedení svého provinciátu z praktických důvodů z Mikulova do Prahy. Největšího rozkvětu dosáhli po vyhlášeném konkordátu v roce 1855, kdy spadalo pod jejich správu dvacet kolejí a čtyři rezidence: v Čechách Litomyšl, Slaný, Ostrov, Mladá Boleslav, Benešov, Rychnov, Praha, Brandýs nad Labem, České Budějovice, Most, Beroun, Doupov, na Moravě Mikulov, Strážnice, Lipník, Kroměříž, Stará Voda, Příbor, Hustopeč, Kyjov, Moravská Třebová a ve Slezsku Bílá Voda a Bruntál.

<sup>200</sup> Článek vydal v březnu 1860 v časopise Škola a život. Moravskému obyvatelstvu v něm vytýkal, jakým způsobem vzhlíží ke všemu německému, jak je neaktivní v politické činnosti a jak zaostává za jinými moravskými a českými městy. Kritikou nešetřil ani své spolubratry z řádu.

<sup>201</sup> ŠÍL, Jiří. Osobnost a dílo Antonína Konstantina Vítáka (1835 – 1906). In *Sborníček 4. Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov, 2005, s. 118. Šíl uvádí jméno Irma Utíkalová.

<sup>202</sup> Patero úvah vycházelo z fejetonů, které pravidelně publikoval v Moravských novinách. V první úvaze navrhl zvýšení učitelských platů, ve druhé stanovil novou terminologii učitelských funkcí (nadučitele přejmenoval na ředitele, rektora školy, podučitele na skutečného učitele, preceptora). Ve třetí části prosil o zřízení českých škol pro brněnské děti české národnosti, ve čtvrté o založení řádného ústavu pro vzdělání učitelů. Poslední díl věnoval zábrdovické škole, které vytknul její nedostatky a dovolával se jejích oprav.

názor, aby se „*národní škola stala školou svobodnou, úplně samostatnou, na nikom závislou*“.<sup>203</sup> Mezi prvními přispěvateli do časopisu byl i tehdejší ředitel hlavní školy ve Frenštátě pod Radhoštěm Antonín Wolf, se kterým se za několik let setkal v lounském učitelském sboru. Zlý jazykové Vítákovi vytýkali jeho názory na vztah školy s církví. Na stranu Vítákových odpůrců se postavili členové obecního zastupitelstva a většina obyvatel Jevíčka, kteří chtěli němčinu jako vyučovací jazyk na místní škole. To byl důvod k dalšímu stěhování.

Nové místo obdržel na hlavní dívčí škole ve Dvoře Králové, kde ho po celou délku pobytu hlídal policejním dozor.<sup>204</sup> V roce 1867 se ve městě chystaly oslavy padesátiletého výročí nálezů rukopisu. Slavnost byla spojena s vybudováním Hankova divadla a vydáním souborných dějin města, kterých se Víták ujal.<sup>205</sup> V této věci se angažoval převážně proto, že vždy byl a do konce života zůstal zarputilým zastáncem pravosti Hankových rukopisů.

Do Loun byl jmenován dekretem ze dne 17. září 1868 jako definitivní první učitel na hlavní a nižší reálné škole. Pro svou politickou činnost v letech 1868 – 1869, kdy v Lounech probíhaly měšťánské nepokoje, byl podle § 281 školského zřízení suspendován z důvodu insubordinace (neposlušnosti). Hlavním důvodem bylo, že Víták bojkotoval volby nových členů do okresní školní rady,<sup>206</sup> ale jelikož žádný takový paragraf se v zákoně nefiguroval, byl propuštěn na základě výše zmíněného. Tím byl postaven na úroveň alkoholiků a opilců, jelikož nařízení upozorňuje, že „*chyby insubordinace a zakořeněného opilství bývají pokutovány propuštěním ze školní služby*“.<sup>207</sup> Po suspendaci zůstal ještě několik měsíců v Lounech, než nadobro odešel hledat své uplatnění jinde. Zařídil si soukromou školu pro děti od dvou do pěti let jako přípravku pro mateřskou školu.<sup>208</sup> Naposledy veřejně vystoupil při založení Budče na podzim roku 1869.

---

<sup>203</sup> VÍTÁK, Antonín. *Paměti starého učitele-vlastence persekucí postiženého*. 2. díl. Praha, 1904, s. 149.

<sup>204</sup> ŘEHÁK-KAMENICKÝ, Stanislav. *Antonín Konstantin Víták*, s. 124. Na závěr jevíčského pobytu byli jeho představitelé a veřejnost natolik pobouřeni, že mu bylo naznačeno, aby si, po devíti letech strávených na Moravě, své budoucí místo hledal raději na území Čech.

<sup>205</sup> *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem. K oslavě padesátileté památky nalezení rukopisu Kralovodvorského*. Praha, 1867, 243 s. Obhajoba rukopisu a Vítákovi vlastenecké názory nejvíce uškodily historické věrohodnosti knihy. Jako cíl díla si vytyčil dějiny města, chtěl poukázat na starobylost českého jazyka a kultury. Bylo mu vytýkáno, že si pro svou knihu vybral jako hlavní pramen německy psanou Bienenberovu kroniku z roku 1782, která byla plná historických nepřesností a nepodložených faktů. Místo aby pečlivě vybíral z historických skutečností, snažil se, coby vlastenec, o co největší vyzdvižení slávy města, čímž dílu uškodil a z monografie se tak stala pouze jeden z dalších romantických spisů, kterých můžeme v této době nalézt nespočet.

<sup>206</sup> ŘEHÁK-KAMENICKÝ, Stanislav. *Antonín Konstantin Víták*, s. 125.

<sup>207</sup> VÍTÁK, Antonín. *Paměti... 2. díl*, s. 369.

<sup>208</sup> *Haincova kronika*, s. 100. Barona Malovce až poděsilo, že se do přípravky přihlásilo patnáct dětí.

Po odchodu z Loun pracoval na několika místech,<sup>209</sup> než přišel do Poličky. Po dlouhých 14 letech konečně obdržel místo odborného gramatického učitele při chlapecké měšťanské škole, kam podával žádost už během působení v Jevíčku. Vydržel zde 23 let. Opět začal redigovat *Pěstouna*, ke kterému o dva roky později přibyla příloha *Malice dětí*.<sup>210</sup> Dále založil zábavný a poučný časopis *Jitřenka* a Spolek ke zřizování opatroven a školek mateřských,<sup>211</sup> byl členem několika spolků,<sup>212</sup> přispíval do periodik.<sup>213</sup> Po celou dobu byl literárně činný a své práce publikoval převážně v nakladatelství svého starého přítele Karla Urbánka.<sup>214</sup> Na přelomu století se přestěhoval s Poličky na Královské Vinohrady, kde chtěl strávit zbytek svého života. Mimo jiné zde začal sepsávat své paměti. Původně třídílný cyklus se mu podařilo dokončit pouze ze dvou třetin. Zemřel 6. března 1906.<sup>215</sup>

Bouřlivé události, které v Lounech proběhly na konci šedesátých let 19. století, posílily postavení učitelů ve městě. Z obyčejných podřadných učitelů kontrolovaných církví, jak tomu bylo ještě před deseti lety, se stali silní, sebevědomí a sebejistí pedagogové, kteří se nebáli vystupovat na veřejnosti, promlouvat k lidem a částečně i vést regionální politické boje. Po školských reformách na ně přešla velká zodpovědnost, která byla navíc umocněna všeobecnou nespokojeností s výsledkem rakousko-uherského vyrovnání. Nejradikálnější

---

<sup>209</sup> Inspektor nově založené pojišťovny Praha, městský tajemník v Lysé nad Labem, učitel a později ředitel soukromé školy v Ratenicích u Peček, učitel ve Frenštátě pod Radhoštěm, suplent při slovanském ústavu pro vzdělání učitelů v Brně, učitel na nově zřízené německé škole v Břeclavi aj.

<sup>210</sup> Celým názvem *Pěstoun. Prostonárodní časopis vychovatelský pro rodiče, otce i matky, pro dospívající dívky, vychovatele a vychovatelky, pro pěstounky škol mateřských, opatroven a jesliček, pro učitele a učitelky, pro občany a místní a okresní školní rady, jakož i pro každého, komu na dobrém vedení a vzdělávání mládeže záleží.*

<sup>211</sup> GROSSMANNOVÁ-BRODSKÁ, Ludmila. Antonín Konstantin Víták. In *Malice dětí*. Chrudim, 1888, roč. IV. (5.), č. 7, s. 50.

<sup>212</sup> VÍTÁK, Antonín. *Paměti... 2. díl*, s. 375. Ústřední malice školská, Národní jednota severočeská, Měšťanská beseda, Budeč.

<sup>213</sup> Škola a život, Hvězda, Moravské noviny, Moravská Orlice, Škola mateřská, Školník, Národní listy, Pokrok, Našinec, Pozor, Lucerna, Kolínské noviny, Komenský, Česká škola (pro kterou pořádal Historický kalendář), Národní škola, Posel z Budče, Učitelské listy aj.

<sup>214</sup> *Životopisný nástin Floriana Findejsa, někdejšího učitele bývalých nižších realních, pak měšťanských škol poličských*. Brno, 1880, 48 s. *Archiv přednášek a řečí učitelských*. Praha 1882, 192 s. *O obcování s lidmi. Nový průvodce dobrou společností. Kniha pravidel pro cvik dobrých a jemných mravů, společenských vtipův a domácích povinností*. Praha, 1885, 404 s. *Almanach českých dětinců s schematicem. K oslavě čtyřicetiletého jubilea nastoupení trůnu Jeho Veličenstva (1848. 2. / 12. 1888)*. Polička, 1988, 135 s. *Rukopisu Královédvorskému a Zelenohorskému mnozí obránci uškodili více nežli pochybovači. S připojením Výsledku sporu rukopisného*. Praha, 1889, 12 s. *Jan Amos Komenský, vykupitel národu českého. Ku 300leté památce jeho slavných narozenin*. Polička, 1892, 21 s. *Archiv přednášek a řečí učitelských*. Praha 1882, 192 s.

<sup>215</sup> Antonín Víták byl původně pohřben na Olšanských hřbitovech v Praze (VII. hřbitov, 16. oddělení, hrob č. 370), v únoru 1953 byl ale exhumován a jeho ostatky přeneseny na VIII. hřbitov, 2. oddělení, hrob č. 7.

jedinci sice museli z Loun odejít, ale někteří zůstali a mohli se tak naplno věnovat vzdělávací, společenské a kulturní činnosti v poklidnějších sedmdesátých letech.

### 5.3. Uklidnění situace v sedmdesátých letech

Po událostech přelomu šedesátých a sedmdesátých let nastaly změny nejen v učitelském sboru. Od školního roku 1870 – 1871 vstupovaly v platnost nové školské zákony, které rozdělily lounské školy. Bývalá hlavní škola přešla pod správu okresní školské rady a proměnila se tak v obecnou. Nižší reálka prozatím zůstala obecním ústavem a byla rozšířena o třetí ročník. Dle nového zákona měly být reálné školy přeměněny v samostatné čtyřtřídní reálky nebo měšťanky. Město se zatím ani pro jednu z nich nerozhodlo, a tak přijalo podobně jako jiná města dočasná opatření. Teprve v následujících letech byla reálná škola postupně přeměňována na měšťanskou. Vyšší dívčí škola zanikla z důvodu nedostatku místností.

Učitelské rady byly rozšířeny o Josefa Kubištu pro technické předměty a tělocvik a Aloise Stadlmana pro gramaticko-historický odbor. Prvně jmenovaný nastoupil namísto odvolaného Svobody, druhý vystřídal suspendovaného Vítáka. Ředitelem byl obecním zastupitelstvem provizorně na jeden rok jmenován Engelbert Jeřábek.<sup>216</sup> Jen co utichly události ve městě, skončily demonstrace a přestaly se pořádat tábory lidu, objevily se nové spory uvnitř sboru. Hlavními aktéry pře byli ředitelé škol – nově jmenovaný Jeřábek a nedávno odvolaný Wolf. Ze školních kronik a pramenů není zcela zřejmé, jakou měl spor příčinu, ale přikláním se ke kronikáři Janu Haincovi, který viděl hlavní důvod v generačních rozdílech. Jak jsem již zmínil, věkově byli učitelé rozděleni do dvou skupin, které od sebe dělilo přibližně patnáct let, a právě zde musíme hledat hlavní problém. Zatímco starší učitelé byli zvyklí na zažité pořádky, mladší generace se snažila školství oživit a vnést do něj nové prvky. Nebylo náhodou, že se někteří hlásili k mladočeské větvi národní politiky.

O ne zcela ideálním vztahu mezi Wolfem a Jeřábkem vypovídá i záznam z výroční zprávy hlavní, nižší reálné, vyšší dívčí a průmyslové školy ve školní kronice u příležitosti

---

<sup>216</sup> 2. října 1870.

gratulace Janu Jedličkovi k jeho čtyřicetiletému působení v českém školství. Průvod konaný v podvečer 22. června 1870 a plný „*dlouhou řadou lampionů a svíček mládeží nesenou*“ vedl městem a končil u bytu oslavence. Před domem mu pak zahrála kapela ostrostřeleckého spolku doplněná sborovým zpěvem školní mládeže. Ředitel mu na závěr slavnosti předal gratulaci od všech členů učitelského sboru, až na jednoho – Antonína Wolfa. Jelikož pod blahopřáním najdeme podpisy všech členů, je pravděpodobné, že mu Jeřábek nedal podepsat blahopřání záměrně.<sup>217</sup>

Po Jeřábkově nastoupení na post ředitele jejich spor vyvrcholil. Wolf společně s dalšími členy sboru proti jeho osobě rozpoutali kampaň. Můžeme si pouze představit, jak by vše pokračovalo, kdyby nebylo Jeřábkovi nabídnuto místo na průmyslové škole v Petrohradě. Situace ve sboru, neshody a pomluvy nejspíše urychlila jeho rozhodnutí, a tak pedagog, který strávil v Lounech pouhý rok, odešel. O jeho ruském působení mnoho zpráv nemáme, víme pouze, že se na zmiňované škole stal později ředitelem.<sup>218</sup>

Zatímco správa reálky se v roce 1871 oddělila od obecné školy, v následujícím roce se opět spojily v jednu. Město se konečně rozhodlo o přeměnu. Na místo samostatné reálné školy si vybralo měšťanku. První třída byla přeměněna v roce 1872, další dva ročníky ji následovaly v příštích letech. Učitelský sbor byl opět oslaben. Za Jeřábka, Vyhlída<sup>219</sup> a Neudörfla přišli Jan Kušta,<sup>220</sup> pozdější ředitel Antonín Morávek a Josef Knížek. Počet žáků narůstal, takže byla škola rozšířena na celkových devět tříd. Každý ročník měl dvě oddělení, pro chlapce a pro dívky, kromě druhé třídy, která zůstala smíšená. Pro výuku ručních prací musela být přijata další industriální učitelka Karolína Hellerová, která dříve působila jako učitelka v mateřské škole.

---

<sup>217</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 33.

<sup>218</sup> PROCHÁZKA, Ladislav. C. d., s. 7.

<sup>219</sup> V roce 1872 odešel na obecnou školu do Brandýsa nad Labem.

<sup>220</sup> Významný český geolog Jan Kušta (\* 22. 5. 1845 v Rohovce, okres Pelhřimov – † 1. 4. 1900 v Praze) maturoval na reálném gymnáziu v Jindřichově Hradci, vystudoval Filozofickou fakultu pražské univerzity. V Lounech vyučoval fyziku, chemii, přírodopyt a počty, zapojoval se do učitelských debat, podílel se na tvorbě školních sbírek zkamenělin, kovů a slitin. Pro ostatní učitele ve sboru pořádal odborné přednášky ze svého oboru. Zasadil se o prozkoumání obou břehů Ohře v okolí města, kde byly nalezeny různé zkameněliny a křídlové uloženy. Zajistil zakoupení vzácného Zeissova mikroskopu do lounských škol. Svou přednáškou „O útvarech uhelných v okolí Loun“ vystoupil proti záměru líšťanského spolku Horymír a podnikatele Hýry těžít na Lounsku uhlí. Společně s ředitelem Wolfem, katechetou Černohousem a učiteli Jedličkou, Kubištou, Kurzem, Herfortem a Kotttem navštívil Světovou výstavu ve Vídni v roce 1873. V říjnu 1876 opustil lounské školy a stal se učitelem na reálce v Rakovnicích, odkud se roku 1894 přestěhoval do Prahy. Zde se stal profesorem přírodních věd na vyšší reálce v Ječné ulici. Blíže HLUŠTÍK, Antonín. Lounské začátky geologa Jana Kušty. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1997, č. 4, s. 18-19; PATROVSKÁ, Zdena – ROEDL, Bohumír. C. d., s. 59-60.

Při počtu třinácti tříd v celé škole (devět na obecné a čtyři na měšťanské) nastal problém s vyučováním náboženství. Bylo jasné, že katecheta Černohous nebude na všechny třídy stačit. Navíc totiž vyučoval náboženství v sousedních Dobroměřicích. Už na konci září 1871 zasílá děkan Linhart žádost do litoměřické konzistoře, aby do Loun zaslali potřebného kněze, který by zastával místo pomocného katechety.<sup>221</sup> Biskupství žádost zamítlo a z důvodu nedostatku kněžstva novou pracovní sílu neposlalo. Výjimečně se na Linhartovu stranu přiklonil ředitel Wolf, který oznámil, že místo katechety do prvních čtyř nejnižších tříd obecné školy zůstalo neobsazeno.<sup>222</sup> Na konci listopadu se do problému vložili i někteří rodiče a sepsanou peticí požádali městskou radu, aby co nejdříve učinila opatření k obnovení výuky náboženství.<sup>223</sup>

Místo bylo obsazeno teprve na počátku února 1872. Přes zimu se mezi lounskou školou a litoměřickým biskupstvím poslala řada dopisů, proseb a stížností. Tři nejmladší školní ročníky, tedy pět tříd, bylo svěřeno kaplanovi Josefu Jirešovi, který za vyučování obdržel 100 zlatých. Děkan určil, že nebude vyučovat více než osm hodin týdně – 1 hodina v první třídě a její paralelce, 2 hodiny ve druhé přídě a po 2 hodinách také ve třetí třídě a její paralelce. To ale bylo proti ministerskému výnosu, který stanovoval minimálně devět hodin.<sup>224</sup> Z Litoměřic také přišla zmínka, že za počet hodin by byla vhodnější finanční odměna v hodnotě 200 zlatých. Tu již obdržel druhý katecheta František Mouka, který vystřídal odvolaného Jireše.<sup>225</sup>

Obdobné potíže s vyučováním náboženství proběhly v březnu 1874. Zemskou okresní radou bylo nařízeno, že kaplan bude učit náboženství v nejnižších dvou třídách šest hodin týdně bez nároku na jakoukoli renumeraci. Proti tomu se bezprostředně ohradil okresní školský inspektor, který psal na biskupství.<sup>226</sup> Duchovní správa v Litoměřicích s okamžitou platností pozastavila vyučování náboženství v těchto třídách, dokud nějaký plat kaplan nedostane. Na počátku dubna Linhart žádal, aby byla výuka opět obnovena, ale bezúspěšně.<sup>227</sup> V polovině měsíce května prosí zemskou školní radu, aby lounské duchovní správě nařídila, ať bez větších odkladů započne s vyučováním ve třech nejnižších třídách bez

---

<sup>221</sup> SOkA Louny, fond OŠV Louny, karton č. 1, inv. č. 86 I/1. Stížnost z 29. září 1871.

<sup>222</sup> TAMTÉŽ. 12. října 1871.

<sup>223</sup> TAMTÉŽ. Petice z 24. listopadu 1871.

<sup>224</sup> Ministerský výnos z 12. července 1869 stanovoval vyučovací povinnost na 15 hodin týdně, následující výnos z 21. června 1871 slevil na 9 hodin.

<sup>225</sup> *Haincova kronika*, s. 116 František Mouka Louny i církve opustil v květnu 1873, aby se mohl v Teplicích usadit a oženit se s dcerou tamního rotmistra na penzi Karla de Coirtois.

<sup>226</sup> 19. března 1874.

<sup>227</sup> 3. dubna 1874.

ohledu na to, jestli město proplatí kaplanovi odučené hodiny nebo ne.<sup>228</sup> Vše došlo tak daleko, že se rozhodl případnou částku uhradit na své náklady, jelikož „*vždy uhradí oprávněné pohledávky duchovní správy, ale ta nikdy neuhradí napáchané škody, co zanechala na mládeži, kterou náboženství nevyučovala*“. K protestujícímu Linhartovi se v červnu přidal za okresní radu Rudolf Wunš, který poslal zemské školní radě několikastránkový dopis, ve kterém se dožadoval proplacení vyučování, aby tak mohlo opět začít. Svou žádost hájil tím, že po nárůstu počtu tříd se druhý katecheta přijmout musel, jelikož jeden byl na tak velké množství žáků málo.<sup>229</sup> Stávka samotná tedy trvala téměř tři měsíce (od 9. března do 1. června), kdy se ve zmíněných ročnících náboženství vůbec neučilo. Nakonec se uvolil katecheta Černohous, že bude dobrovolně jednu hodinu týdně v každé postižené třídě vyučovat tak dlouho, dokud se sporné záležitosti mezi obcí a duchovní správou nevyřeší.

#### **5.4. Učitelky na obecných školách**

Jak se rozšiřoval učitelský sbor mužský, zvětšoval se i počet žen na lounských školách. Ve školním roce 1873 – 1874 vyučovalo na lounských školách dvacet učitelských sil, z toho tři ženy – Aloisie Melišová, Marie Záhorská a Karolína Frotzelová. Záhorská s Frotzelovou byly původně zaměstnány jako učitelky a pěstounky v mateřské školce. Častokrát se stávalo, že v případě potřeby, nedostatku učitelských sil, nemoci některé kolegyně byly pěstounky požádány, aby dočasně vedly některou z tříd i na obecné škole. Jednalo se ale většinou o zástup za kolegyni učitelku, zřídkakdy za učitele. Pokud byla nemoc dlouhodobější, vyhlásil ředitel konkurz na místo, kam dodatečně přijal kandidátku s potřebnou způsobilostí pro obecné, případně měšťanské školy.

Před Hasnerovými reformami z roku 1869 byl velký nedostatek učitelských ústavů. Ty, které již existovaly, byly hlavně mužské a ženy se na nich objevovaly zcela sporadicky. První ústavy pro učitele byly v Praze a Hradci Králové, později přibýly provizorní ústavy u středních škol v Jičíně, Plzni, Kutné Hoře a Českých Budějovicích.<sup>230</sup> Učitelky mohly své

---

<sup>228</sup> 14. května 1874.

<sup>229</sup> SOKA Louny, fond OŠV Louny, karton č. 2, inv. č. 87 I/2.

<sup>230</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 2. díl*, s. 290.



vzdělání nabýt v Praze, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Kutné Hoře, Chrudimi nebo Kladně.<sup>231</sup> Teprve školské zákony stanovily novou podobu ústavů. Byla přesně vytyčena délka studia, stanoveny vyučovací předměty,<sup>232</sup> určena posloupnost v učitelské hierarchii,<sup>233</sup> vypočítány výše platů, kandidáti rozdělení podle pohlaví žactva. Na ženských pedagogiích se navíc vyučovaly kurzy pro industriální učitelky a pěstounky. Jako povinný předmět zákon stanovil výuku ženských ručních prací. Všechny kandidátky musely prokázat způsobilost a zručnost v ručních pracích, poněvadž zákon určoval vyučovat tento předmět alespoň v jedné třídě na každé dívčí škole. První industriální učitelkou v Lounech byla Arnošta Žaludová, která ale byla propuštěna a na její místo nastoupila Aloisie Melišová.<sup>234</sup> Melišovou můžeme považovat za „stálici“ lounského školství. Členkou učitelského sboru se stala ve svých šestadvaceti letech po otevření nových škol v roce 1868 a na seznamu učitelů figuruje ještě ve školním roce 1902 – 1903. Společně s Juliem Hellerem se tak stali nejdéle sloužící učitelé na reformovaných lounských školách.<sup>235</sup>

Povolání učitelek se mezi ženami stávalo stále častějším, i když ne vždy s tím mužští kolegové souhlasili. Podle zákona byla učitelská místa na obecných a měšťanských školách dívčích vyhrazena ženám, na chlapeckých zase učili muži. Pokud se jednalo o školu smíšenou, jak tomu bylo do roku 1897 například i v Lounech, měli se ve třídách učitelé s učitelkami střídat podle pohlaví žáků. Konzervativní učitelé ovšem zastávali názor, že vzdělávání a vyučování je privilegiem mužů, proto se ne vždy teorie shledávala s praxí. Konkurzů na vypsaná místa se sice mohli zúčastnit příslušníci obou pohlaví, ale zřídkakdy se stávalo, že by byla jmenovaná učitelka. I přes tvrzení některých pokrokových jedinců, že v zájmu vývoje by se měl počet žen ve školství zvyšovat, rostlo toto číslo pozvolna. Ani Louny nebyly výjimkou. Obdobně jako v jiných městech monarchie, i zde převažoval počet učitelů. I když byly některé třídy na obecné škole pro velký počet rozděleny na dívčí a

---

<sup>231</sup> SOkA Louny, fond OŠV Louny, karton č. 13, inv. č. 94 III. Je dochováno několik žádostí učitelek o nabízená učitelská místa na lounských školách, případně na vesnických školách v okrese. Žadatelky přicházely ze soukromého ústavu ku vzdělání učitelek v klášteře Sester Nejsvětější Svátosti v Českých Budějovicích, průmyslové školy ženského výrobního spolku v Praze, dívčího pedagogia císaře a krále Františka Josefa I. v Chrudimi, dívčího městského lycea v Hradci Králové, soukromého ústavu ku vzdělání učitelek v Kladně, soukromého ústavu ku vzdělání učitelek v klášteře voršilek v Kutné Hoře.

<sup>232</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 2. díl*, s. 293. Vyučovaly se předměty všeobecné (náboženství, vyučovací jazyk, zeměpis, dějepis, matematika, geometrické kreslení, přírodopis s hygienou a naukou o lidském těle, přírodopis, kreslení, krasopis, tělocvik, zpěv, hudba), ale také specializované (pedagogika, vychovatelství, vyučovatelské, dějiny vychovatelství, přehled školských zákonů a nařízení, polní hospodářství, speciální metodika všech předmětů, vyučování hluchoněmých a slepých).

<sup>233</sup> Kariéerní postup učitelů a učitelek viz str. 33.

<sup>234</sup> *Haincova kronika*, s. 89. Žaludová odstoupila 10. května 1868.

<sup>235</sup> Aloisie Melišová se narodila 24. 4. 1842, Julius Heller 21. 2. 1846, vyučoval do roku 1899.

chlapecké, v obou vyučovali muži. Po řadu let tvořila ženský prvek ve sboru pouze industriální učitelka Melišová.

Změna nastává v polovině sedmdesátých let, kdy byly přijaty dvě nové učitelky – na obecnou školu přišla Marie Votrubcová a na měšťanku Josefa Merzová. Merzová byla na dlouhou dobu jediná žena, která rozšířila učitelské řady měšťanské školy. V roce 1883 se sice stala skutečnou učitelkou, ale hned o tři roky později se vdala, a opustila tak učitelskou dráhu. Ve výkazu učitelských osob ze školního roku 1902 - 1903 nejdeme vedle jména Aloisie Melišové opět příjmení Merzová, nejedná se ale už o Marii, ale Antonii.<sup>236</sup> O co byl stav na měšťance stabilnější, o to pestřejší byly změny v mateřské školce a na dívčí škole obecné. Žadatelky se na místo učitelek a pěstounek mateřské školy měnily velice frekventovaně. Místo v mateřské školce braly jako mezistupeň či přípravu na místo na některé z vyšších škol (obecné, měšťanské). Podmínkou však bylo složení potřebných učitelských zkoušek s prozatímní nebo definitivní platností vysvědčení.

Druhým důvodem, který byl ale častější příčinou odchodu ze školství, byl sňatek. Z pramenů je vidět, že se tak stávalo mnohem častěji na mateřských školách než na školách obecných a měšťanských. Manželství pro učitelky většinou znamenalo ukončení učitelské praxe, případně odchod se svým novým mužem, nejednou jím byli kolegové učitelé, na jiné působiště. Takový případ postihl i Marii Záhorskou. O místo učitelky mateřské školy žádala již o rok dříve, ale obdržela ho až roku 1872, kdy ji městské zastupitelstvo jmenovalo automaticky, jelikož se přihlásila jako jediná kandidátka. Oficiálně byla navržena soudcem Bedřichem Wagnerem, ale můžeme si domyslet, že hlavní slovo zde nejspíše měla soudcova manželka Josefa, prezidentka lounského Spolku sv. Ludmily. Učitelský úřad zastávala po dobu pěti let, během této doby dokonce vypomáhala jako učitelka v prvním ročníku na dívčí škole. V září 1877 odešla z Loun do Rakovníka se svým novomanželem, učitelem Janem Kuštou, který zde obdržel místo na vyšší reálce.<sup>237</sup> Po Záhorské se stala hlavní učitelkou Karolína Frotzelová, která se provdala o dva roky později. Na její místo přišly Terezie Gosslerová a Karolína Teutscherová.<sup>238</sup> Druhá jmenovaná se provdala v roce 1886, čímž dala příležitost Emílii Frenzlové.

---

<sup>236</sup> *Kronika dívčích škol*. Z celkových sedmi učitelů měšťanské školy je zde dále ředitel Josef Klečka, katecheta Václav Symon a učitelé Ferdinand Zelenka, Karel Kučera a Karel Siebek. Antonie Merzová učila na lounské škole v letech 1898 – 1912 a 1917 – 1931, v letech 1923 – 1930 byla ředitelkou II. měšťanské (východní) školy.

<sup>237</sup> HLUŠTÍK, Antonín. Lounské začátky geologa Jana Kušty. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1997, č. 4, s. 19.

<sup>238</sup> Mateřská školka byla v té době pro velký zájem rozšířena, proto dvě učitelky.

Během osmdesátých let se z pohledu žen zlepšil poměr obou pohlaví alespoň na obecné škole. Rozdíl byl sice nejtěsnější a v poměru tři ku dvěma vyzníval pro muže, ale stále to byl lepší výsledek než na měšťance. Nejprve přišla v roce 1883 Josefa Spirochová, když ale obdržela místo v Českých Budějovicích, nahradila ji Anna Myslivcová. Ve stejný rok přijal ředitel Morávek i druhou ženu do svých řad – Eleonoru Spivákovou ze Soběslavi. Ta společně s Marií Šalamounovou z Vinařic, která nastoupila po Myslivcové,<sup>239</sup> pak jako jediné dvě definitivní učitelky vytvořily základ nového učitelského sboru. Po přesunutí chlapeckých škol do nové budovy v něm konečně převládl ženský element. Muži se v něm sice nadále vyskytovali, ale již ne v takovém počtu jako dříve. Ve školním roce 1902 – 1903 na dívčí škole obecné vyučovalo dvanáct učitelských, případně podučitelských sil, z toho pouze jeden učitel a katecheta, který ale byl společný i pro měšťanku.<sup>240</sup>

Učitelské povolání bylo ve městech vždy spojováno s činností vzdělávací, národnostní, kulturní, osvětovou a humanitní. Ani u učitelek nebyly výjimky, právě naopak. Ženy ve školství musely vynakládat mnohem větší úsilí než muži, aby se tak prosadily mezi silnou konkurencí. Hlavně z počátku se na ně pohlíželo s nedůvěrou. Předsudky spojené se vstupem žen do ryze mužského povolání převládaly nejen u jejich mužských kolegů, ale i u většiny veřejnosti. Proto se i přes malý počet snažily již od počátků spolčovat. Spolkové působení žen v Čechách nebyla z počátku masovou záležitostí. Týkala se většinou několika jednotlivkyň případně úzkého okruhu příslušnic pražské inteligence. Teprve v průběhu šedesátých let 19. století vznikají ženské spolky i v dalších městech. Mimoškolská činnost učitelek je v této době zastoupena zejména na dobročinné úrovni. Ženy začaly vstupovat do veřejného života tím, že pomáhaly s pořádáním sbírek pro chudé, staraly se o sirotky nebo ošetřovaly nemocné. Charitativní aktivity ve Spolku sv. Ludmily v Lounech měly jasně ukázat jednotu žen. Zakládajícími členkami sice byly manželky vysoce postavených a veřejně známých mužů, ale učitelky se k nim záhy přidaly. Patřily mezi jejich nejaktivnější členky, staraly se o vybírání dobrovolných poplatků, vybíraly částky na vánoční slavnosti, při kterých byly děti obdarovávány oblečením, školními pomůckami aj.

---

<sup>239</sup> Anna Myslivcová se vdala v roce 1889 a odešla ze školství. Marie Šalamounova nastoupila 5. prosince téhož roku.

<sup>240</sup> Ke Spivákové a Šalamounové postupně přibýly zatímní učitelka Emílie Dapeciová, zatímní podučitelky Marie Nová, Marie Procházková, Julie Frýbová, Aloisie Jeřábková, Zdeňka Baimlerová, výpomocná podučitelka Emílie Frenzlová a industriální učitelka Antonie z Vernerů.

## 5.5. Spolková činnost spojená s lounskými školami

### 5.5.1. Spolek sv. Ludmily

Spolek sv. Ludmily v Praze byl založen v roce 1851. Jeho hlavní náplní bylo podporování chudých vdov a zároveň vedení odpolední školy, ve které se vyučovaly nemajetné dívky plést a šít. Spolek své aktivity rozšířil v následujících letech i na pomoc chudým ženám a finanční podporu při získávání vzdělání. V polovině šedesátých let začíná činnost spolku mírně oslabovat a právě v této době se stává členkou Marie Riegrová,<sup>241</sup> manželka Františka Ladislava Riegra. Několik let udržovala vřelý korespondenční vztah s filantropickými kruhy ve Francii.<sup>242</sup> Před vstupem do spolku se rozhodovala, zdali má založit zcela nový klub nebo pouze přetvořit ten stávající. Rozhodla se pro přebudování a naplno zhodnotila své zkušenosti z podobných dobročinných zahraničních ústavů. Hlavní náplně spolku tak byly dvě: podpora a dávání almužny starším vdovám a snaha o to, aby dívky a mladé ženy přestaly být na almužně závislé.<sup>243</sup> To znamenalo reorganizaci stávajících kurzů, které spolek zaštiťoval, a vznik průmyslové školy.<sup>244</sup> Prosadila, aby se vyučovalo česky a všechny protokoly a dokumentace byly vedeny také v českém jazyce, což byl významný krok ve fungování do té doby „německého“ spolku.

Založení školy se setkala hned s několika problémy. Nejzávažnější bylo odmítání pražských průmyslníků z obavy z konkurence přijímat absolventky do svých dílen. Proto byly vedle kurzů šiček a švadlen otevřeny i další (kurzy účetnictví, malby na porcelán, sklo, dřevo a plátno, iluminování obrazů apod.). Převážně malba na porcelán slavila úspěch, byla velice podporovaná, absolventky se zúčastnily dvou prodejních výstav svých výrobků. Pole působnosti spolku bylo navíc rozšířeno poté, co se Riegrová vrátila ze světové výstavy v Paříži v roce 1867. Seznámila se zde s moderním francouzským pojetím dobročinné péče o

---

<sup>241</sup> Marie Riegrová, rozená Palacká (\* 18. 4. 1833 - † 29. 3. 1891)

<sup>242</sup> ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká. Její život a skutky*. Praha, 1892, s. 46. Při své korespondenci se obracela i na spolky italské (v Turíně a Milánu), ale dostalo se jí pouze jedné a v porovnání s dopisy z Francie velmi neochotné odpovědi.

<sup>243</sup> LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu a modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, 1999, s. 233.

<sup>244</sup> Na rozdíl od vyšší dívčí školy, která měla za úkol připravit dívky na vstup do pražské měšťanské společnosti, spolková průmyslová škola se soustředila na chudší žákyně a dopomáhala jim najít si samostatné zaměstnání.

kojence, batolata a předškolní děti.<sup>245</sup> V roce 1873 se Riegrová s ostatními členkami nepohodla, když se dozvěděla, že spolek přejde pod správu boromejek. Malířská škola byla zrušena a Riegrová se vzdala svého členství. Po jejím odchodu se Spolek sv. Ludmily opět vrátil ke své původní činnosti, tedy podpoře chudých dívek a dětí při vzdělání, pořádání kurzů šití a domácího hospodářství. Vůči snahám Riegrové to byl sice krok zpět, ale i tak se stal Spolek sv. Ludmily vzorem pro další filantropické spolky, v této době hojně zakládáné.<sup>246</sup>

S nárůstem počtu obyvatel v Lounech, otevřením nových škol a tím i přírůstkem nových žáků nastal problém v podobě množství chudých dětí ve třídách. Proto dochází ke vzniku místního Spolku sv. Ludmily. Na počátku školního roku bylo zpozorováno několik chudých dětí, které trpěly jednak nedostatkem oblečení, ale hlavně se jim nedostávalo potřebných knih a základních školních předmětů. Zakladatelky si byly vědomy, že se s chudobou žáků musí bojovat. Děti bez školních pomůcek rušily své spolužáky ve třídě a tím je zdržovaly u učení. Navíc již od malička byly, většinou oprávněně, řazeny mezi chudinu, tedy nejspodnější sociální vrstvu městského obyvatelstva, ze které se v budoucnu jen těžko dostávaly, zvláště pokud vědomostně zaostávaly za ostatními. Představitelům veřejného života ve městě a převážně jejich manželkám, které se považovaly za spořádané občanky, bylo jasné, že s tak velkým společenským problémem, jakým chudoba dětí byla, musí něco udělat. Na začátku prosince 1868 obešli ředitel Antonín Wolf s katechetou Josefem Černohousem přední dámy města a sezvali je na první a ustavující schůzi spolku. Veřejně známé a finančně zajištěné ženy se stávaly prvními a zakládajícími členkami podobných spolků po celém našem území. Přes vlivné manžele mohly prosazovat své plány a požadavky (dobročinné dary od města, zlepšování podmínek, rozšiřování členské základny apod.).

Ustavující schůze lounského spolku se konala 13. prosince 1868 v prostorách nové školy a sešlo se na ní přibližně dvacet dam, které zahájily činnost spolku, přijaly základní stanovy a sestavily prozatímní výbor.<sup>247</sup> Členky se shodly, že budou jakýmkoli dostupnými prostředky podporovat školní mládež, zvláště pak tu chudou. První příležitost měly ihned 23. prosince, kdy vystoupily ze své anonymity a uspořádaly svůj první veřejně prospěšný čin. Ve škole zorganizovaly vánoční slavnost spojenou s výzdobou vánočního stromku a předáním

---

<sup>245</sup> ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. C. d., s. 61. Po návratu byly ve Světozoru anonymně vydány její články „Průmyslové dívčí školy ve Francii“ a „Podstatné rozdíly opatroven francouzských a německých“.

<sup>246</sup> LENDEROVÁ, Milena. C. d., s. 233.

<sup>247</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 26.

dárků. Záštitu převzal okresní hejtman baron Malovec s paní baronkou, která patřila mezi nejdůležitější patronky spolku. Svou řečí přispěla i prezidentka Josefa Wagnerová a jménem školy v zastoupení ředitele Antonín Víták. Kromě drobných darů v podobě školních pomůcek (tužky, tabulky), které žáci dostávali na počátku školního roku, věnoval spolek o Vánocích větší a hodnotnější dary (teplé oděvy, obuv). Každoroční vánoční slavnost byla pravidelnou akcí obdobných charitativních a dobročinných spolků v celé zemi a ani lounský klub nebyl výjimkou.

Vybírání peněz a obdarování chudých dětí se každý rok vždy na Vánoce opakovalo. Na počátku školního roku 1871 – 1872 rozdaly členky chudým žákům knihy, papír, různé rekvizity, pomůcky a tužky v ceně 50 zlatých, na Vánoce téhož roku věnovaly oděv, obuv a vánočky za více než 300 zlatých.<sup>248</sup> V následujícím roce přesáhly celkové výdaje spolku už 530 zlatých.<sup>249</sup> Postupně se mohly dámy spolehnout nejen na soukromé dary jednotlivců, které pravidelně vybíraly a o které se nemalou měrou zasloužily i místní učitelky, ale také na dary lounských institucí, jako byla městská spořitelna nebo občanská záložna. V roce 1888 činil dar spořitelny 600 zlatých, záložny 65 zlatých, dále obdržely z úroku z nadace Františka Linhart 10 zlatých a z divadelního představení 135 zlatých. Celkový obrat činil téměř 1850 zlatých, z čehož přes 669 zlatých se vydalo za ušití oděvu, 357 zlatých za výrobu bot, 96 zlatých za učební pomůcky. Zbylý rozdíl kryl náklady na vystrojení vánočního stromku, divadelní výlohy, splátku spořitelně z minulého roku (550 zlatých) a jiné drobné položky.<sup>250</sup> Na počátku devadesátých let se kasa spolku dokonce dostala do kladných čísel, když v roce 1891 vykazovala přebytek 1190 zlatých (částka se nahromadila nevyčerpanými dary z předchozích let).

Mezi dobrovolnými dárci nalezneme v průběhu let kromě předních žen města a učitelek (Josefa Merzová, Terezie Gosslerová, Eleonora Spiváková, Marie Šalamounová, Antonie Merzová aj.) i učitele (František Feygl, Josef Klečka, Antonín Merz, Václav Symon, Josef Pelc) nebo vážené muže města (starosta Petr Pavel Hilbert, kronikář Jan Hainc, školní inspektor Josef Opp, advokáti Valentin Stopka a Emanuel Scheberle, děkan Antonín Stejskal, průmyslník Matěj Valtera, a mnoho dalších).

Na jedné ze schůzí v březnu 1869 se dámy jednomyslně shodly na podání žádosti městské radě o zřízení opatrovny nebo mateřské školy, která by měla být otevřena

---

<sup>248</sup> TAMTÉŽ, s. 38.

<sup>249</sup> Celkem 532 zlatých 54 krejcarů

<sup>250</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 143.

v prostorách lounských škol. Zastupitelstvo se dlouho rozhodovalo, jak s návrhem naloží, ale nakonec otevření školky nepovolilo z důvodu finanční nákladnosti.<sup>251</sup> Myšlenky se ujal jeden z členů okresní školské rady a lounský poštovní František Beh, který pro to uspořádal, společně s kupcem Heřmanem Bulovou, hned několik veřejných akcí<sup>252</sup> (manželky obou iniciátorů, Leopoldina Behová i Terezie Bulovová, byly pravidelnými příspěvatelkami a členkami Spolku sv. Ludmily). Sbírkou dobrovolných příspěvků, hojných darů, ale například i výnosem s koncertu se podařilo nashromáždit dostatek finančních prostředků, aby se mohl tento blahodárný nápad realizovat. První lounská mateřská škola pro děti od tří do šesti let byla slavnostně otevřena k 1. srpnu 1870 v pronajaté místnosti domu Ludvíka Helmana v dnešní ulici Na Valích. Behovi se dostalo velké pomoci ze strany členek spolku, hlavně prezidentky Wagnerové, a učitele Neudörfla. Na místě učitelky a vychovatelky se zde postupně vystřídal Karolína Hellerová, Justina Karlachová a Marie Záhorská.<sup>253</sup>

Během prvního roku se počet předškoláků zvýšil natolik, že překonal hranici sta dětí. Právě velká obliba mezi občany způsobila, že se o školku začala zajímat městská rada. Po dvouleté existenci opatrovny iniciovala vyjednávání s majitelem, která byla nakonec úspěšná. Beh převedl správu na obec, čímž zaručil její budoucí existenci. Počet personálu narostl na tři – první učitelku, druhou pěstounku a třetí opatrovnici.<sup>254</sup> Stejně tak narostl i počet tříd – z jedné na dvě oddělení. Podle majetnosti rodičů byly školní poplatky stanoveny na 80, 50 nebo 30 krejcarů měsíčně. Výuka probíhala převážně v Helmanově domě, během teplých letních dnů se přesunula do okolí domu pod širé nebe.

Mladší děti si pod dohledem opatrovnice většinu dne pouze hráli. Na ty starší již dávala pozor učitelka nebo pěstounka, které se snažily svým přístupem a výukou připravovat děti na vstup do obecné školy. Můžeme sem zařadit zpívání písní, recitace básní, kreslení, skládání písmen do souvislých slov, základní počítání nebo tělocvik. Samozřejmě že dětská pozornost nevydržela celý den, a proto byla výuka prokládána dětskými hrami, případně vysvětlována podle nejnovějších pedagogicko-vychovatelských postupů. Do výuky můžeme také počítat jednotlivé lehké práce a praktické dovednosti (pletení pásky, kladení hůlčiček, stavění špalíčků, prací v hrachu, vypichování a provlékání jehlou atd.), vše podle metod dětských zahrádek německého pedagoga Johanna Friedricha Fröbela.

---

<sup>251</sup> Přípis městské rady z 15. června 1870.

<sup>252</sup> *Haincova kronika*, s. 113-114.

<sup>253</sup> Karolína Hellerová v letech 1871 – 1873, Justina Karlachová v letech 1872 – 1873 a Marie Záhorská v letech 1872 – 1877.

<sup>254</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 280. První učitelka měla služné 350 zlatých ročně spolu s bytem a otopem.

Ve školním roce 1872 – 1873 se zrušily vybírané poplatky, takže do školky začali posílat své děti i nemajetní rodiče a od příštího roku počet dětí opět o něco narostl. Opuštěním od školného bylo umožněno i těm nejchudším dětem navštěvovat mateřské školy. Neznamenal to však, že opatrovna byla pouze pro nemajetné, velká popularita zapříčinila, že sem dávali potomky k zápisu i zámožnější měšťané. Výuka probíhala v dopoledních hodinách od 8 do 12 a odpoledne od 14 do 16 hodin. V sobotu byla školka uzavřena, aby se mohly místnosti poklidit a vyčistit.

Správa školky automaticky spadala pod správu lounských škol. Antonína Wolfa vystřídal v roce 1876 nový ředitel Antonín Morávek. Ve stejném roce se také školka přestěhovala z domu Na Valích, kde malé místnosti už nestačily velkému počtu dětí, do školní budovy na Komenského náměstí. Následkem stále narůstající oblíbenosti a vysoké návštěvnosti byla na konci sedmdesátých let mateřská škola rozšířena o druhou třídu. Průměrná docházka v těchto dvou odděleních činila 150 dětí. Kromě změny správce došlo i k personálním změnám mezi učitelkami. Na místo Záhorské přišla Karolína Frotzelová, po jejím odchodu a po rozšíření další dvě nové síly – Karolína Teutscherová a Terezie Gosslerová.<sup>255</sup>

Během Morávkova působení ve vedení opatrovny se uskutečnilo ještě jedno rozšíření,<sup>256</sup> takže na konci devadesátých let čítala lounská mateřská škola tři oddělení: první pro děti od tří do čtyř let, druhé od čtyř do pěti a poslední pro pěti až šestileté chovance. Na přelomu století bylo do tříd zapsáno celkem 341 dětí, z toho 172 chlapců a 169 dívek.<sup>257</sup>

Vedle dobročinného spolku se lounské učitelky angažovaly i v čistě učitelské jednotě – Budči. Již v účetní knize za školní rok 1873 – 1874 najdeme mezi 39 členy i jednu ženu – Marii Záhorskou. Její zapojení do veřejného a spolkového života a převážně vstup do výhradně mužské Budče je o to pozoruhodnější, pokud zvážíme, v jakém roce se tak stalo. Teprve v roce 1874 je v Praze založen Spolek českých učitelek, který svými stanovami zaštitil

---

<sup>255</sup> ŠTĚDRÝ, František. *O školách...*, s. 22. Jmenovány v roce 1879.

<sup>256</sup> KALHOUSOVÁ, Anna. 100 let mateřského školství v Lounech. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1970, č. 6, s. 7. Třetí oddělení bylo zřízeno v Karlově ulici pro východní část města.

<sup>257</sup> ŠTĚTINA, Štěpán. Mateřská škola v Lounech. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1931, roč. I., č. 1, s. 72. Antonín Morávek působil jako správce školky do roku 1899, po něm nastoupil nově jmenovaný ředitel dívčích škol Josef Klečka.



ženy-učitelky v českém školství,<sup>258</sup> a teprve v polovině osmdesátých let začíná vycházet Časopis učitelek.<sup>259</sup> Záhorská ale nebyla členkou příliš dlouho, jelikož po několika letech z Loun odešla. Nemohla se tak zúčastnit navyšování počtu učitelek, které nastalo na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Postupně přišly její dvě náhradnice v mateřské školce Tereza Gosslerová s Karolínou Teutscherovou a učitelky Josefa Merzová (všechny tři přistoupily v letech 1878 a 1879) a Josefa Spirochová (v roce 1882).<sup>260</sup> Na konci století přicházejí také Eleonora Spiváková s Marií Šalamounovou.<sup>261</sup>

### 5.5.2. Budeč

S bouřlivým obdobím rušných politických událostí přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století je spojeno i založení lounské pobočky celonárodního učitelského spolku – Budeče. Svůj název dostal po památné škole, která údajně stála na hradě Budeč v dobách vlády knížete Václava. V průběhu 19. století jsou zakládány školy (Amerlingova škola, hlavní škola na Novém Městě pražském) a učitelské spolky nesoucí stejné jméno.

Poprvé se název objevuje právě u Amerlingovy školy,<sup>262</sup> založené v letech 1839 – 1842 pro vzdělání učitelů, průmyslníků, ale i „*vychovatelek, matek, manželek a hospodyní*“.<sup>263</sup> Plán vybudování hlavní školy byl velkolepý, čemuž odpovídaly vyučovací předměty i vybavení školní budovy.<sup>264</sup> Kromě klasických předmětů, se kterými se můžeme setkat na podobných školách, se zde přednášelo např. antropologii, psychologii či pedagogice. Projekt

---

<sup>258</sup> OTCOVSKÝ, Ivan. *Soupis učitelských a školských spolků v Čechách do roku 1900*. Praha, 1977, s. 305-306. Stanovy byly průběžně doplňovány v letech 1881, 1882, 1883 a 1888. V roce 1897 se spolek připojil jako samostatný odbor k Jednotě československých učitelek (založený roku 1895) a převzal její stanovy. O rok později se spolek svou činností ukončil a zcela se připojil k jednotě.

<sup>259</sup> OTCOVSKÝ, Ivan. C. d., s. 325. „Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec“ vycházel od roku 1885, po roce 1894 jako čtrnáctideník.

<sup>260</sup> SOKA Louny, fond Budeč, karton č. 1, inv. č. 5. Účetní kniha – příspěvky členů Budeče, příjmy a vydání (1873 – 1926).

<sup>261</sup> TAMTÉŽ, inv. č. 1. Kniha zápisů ze schůzí Budeče.

<sup>262</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 285. Z historického hlediska nebyl název správný, jelikož na původní Budeči se vyučovalo latinsky, ne česky.

<sup>263</sup> *Ottův slovník naučný, 4. díl*. Praha, 1891, s. 840.

<sup>264</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 1. díl*, s. 285. Ve škole se nacházely truhlářské dílny, laboratoř, kabinety pro sbírky, knihtiskárna, hvězdárna, botanická zahrada, hydropatický léčebný ústav, ocelotisk, pícky na chemické přípravky, knihkupectví, ve dvoře stála chemická barvírna, v druhém patře budovy nemocnice.

se však po několika letech ukázal jako finančně neúnosný a byl dán do konkursu. Budovu odkoupil hrabě Lev Thun-Hohenstein, budoucí ministr kultu a vyučování, a vytvořil z ní první českou hlavní vzorovou školu. Karel Slavoj Amerling zde zůstal ředitelem po dobu dalších dvaceti let. Ženská větev původní Budče rokem 1848 zanikla, ale na jejích základech byl vybudován nový soukromý ústav pro vzdělání dívek. Důležitou roli při založení hrála Amerlingova manželka Františka Svatava, která zmiňovanou školu spravovala až do roku 1870.<sup>265</sup>

Pražské učitelstvo spolek Budeč založilo 10. července 1869. Formování lounské odnože započalo podobně jako v jiných českých městech po školských reformách na konci šedesátých let. Potřeba vytvoření spolku, který měl za úkol ukázat učitelskou jednotu, byla v Lounech o to větší, když byl děkan František Linhart jmenován novým okresním školským inspektorem. Vůči jeho osobě byla většina lounské veřejnosti díky předchozím zkušenostem negativně naladěna. Výhrad proti osobě lounského děkana bylo příliš mnoho a snad i oprávněných. Jako protest proti prorakousky smýšlejícímu Linhartovi nevyslalo město své zástupce do okresní školské rady, což byl z jejich strany velice troufalý krok, ale ne neobvyklý. Jednalo se o výraz v té době populární tzv. politiky pasivní opozice. Zástupci museli být nakonec jmenováni samotným místodržitelstvím.<sup>266</sup>

Stejně jako městské zastupitelstvo se zachovali i lounští pedagogové. Učitelstvo celého okresu bylo do Loun svoláno na 28. (26.) srpna 1869,<sup>267</sup> kdy se na mimořádné schůzi měla konat volba zástupců, jak tomu nařizovaly nové školské zákony. Učitelé se ale sešli ve školní budově na jakési předporadě, na které se shodli k volbě nedorazit. Místo toho vystoupil Antonín Víták a navrhl vytvořit učitelský spolek. Jednalo se o první impuls ke vzniku Budče. Všem zúčastněným se návrh zamlouval a jednomyslně se shodli na vytvoření přípravného výboru, který se o založení měl postarat. Do čela komise byl zvolen Víták a první valnou hromadu stanovil na 11. listopadu. Na slavnost, která se měla konat ve škole a jejím nejbližším okolí, byli pozváni zástupci nejrůznějších lounských společností, dokonce měli

---

<sup>265</sup> *Ottův slovník naučný*, 4. díl. Praha, 1891, s. 840.

<sup>266</sup> TVRZNÍK, Jan. *K dějinám...*, s. 57. Byli to Josef Beyschowetz a Jan Kostka z Loun a Josef Glaser z Lenešic. Cítolibský starosta Jan Lím a farář P. J. Štech toto členství odmítli.

<sup>267</sup> Z pramenů není zcela jasné, zda byla schůze svolána na 26. nebo 28. srpna. Střídavě jsou používána obě data. 26. srpna uvádějí TVRZNÍK, Jan. *K dějinám...*, s. 57; NEDVĚD, Jan. Politická a pedagogická činnost lounských učitelů v letech 1868 – 1871. In *Sborník pedagogické školy v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem, 1959, s. 33. 28. srpen uvádějí TVRZNÍK, Jan. Učitelská jednota „Budeč“ v Lounech a její jubileum a – likvidace. In *VSOL*, roč. X, č. 4, s. 49; VAICOVÁ, Radka. Lounský spolek Budeč do první světové války. In *Sborník okresního archivu v Lounech*. Louny, 1997, roč. VIII, s. 8. SOKA Louny, fond Budeč, spolek učitelů v lounském okrese (dále jen Budeč).

dorazit lounští sokolové v patřičných krojích doprovázeni živou hudbou. Akce tak velkého rozsahu se musely předem hlásit na okresním hejtmánství, jak také Víták učinil. Nepočítal ale s odezvou, jaká ho při organizaci čekala. Proti se postavil okresní hejtmán baron Malovec a slavnost nepovolil, prý z důvodu nedodržení zákonné lhůty k nahlášení průvodu.<sup>268</sup> Také Linhart, z jehož reakcí se dalo dopředu počítat, nepovolil mimořádně přeložení vyučování z plánovaného data na jiné dny v týdnu.

Učitelům nezbylo nic jiného než učit ráno do 9 hodin, dopoledne se zúčastnit průvodu a odpoledne se opět vrátit do zaměstnání, přičemž dopolední zameškané hodiny museli nahradit. Slavnost začala, obdobně jako u otevření nové školní budovy, sloužením slavnostní mše v chrámu sv. Mikuláše, odkud se přítomní pedagogové přesunuli do prostorů zasedací síně městské rady, kde se celá schůze odehrávala. Sešlo se zde 31 učitelů, duchovní, zástupci Sokola a několik členů obecního zastupitelstva a městské rady. Úvodní slovo si vzal Víták a vlastenecký proslov, ve kterém vychvaloval zakládání podobných spolků, byl posledním veřejným vystoupením během jeho působení v Lounech. Následovalo to, co jsem již zmínil v kapitole k učitelským perzekucím – Víták byl vyšetřován a 18. listopadu suspendován. Na závěr shromáždění bylo mezi členy spolku zapsáno celkem 38 osob. Ve volbách byli jmenováni všichni funkcionáři: předseda Antonín Víták, jednatel Josef Neudörfel, pokladník František Feygl, knihovník Josef Vacek (všichni lounští učitelé). Dále byli zvoleni Josef Novotný z Dobroměřic, Pavel Štumpf z Obory a Eduard Strachota z Vrbna. Stanovy ke vzniku spolku byly podepsány 28. září 1869, dva a půl měsíce po založení pražské centrály.

V prosinci obdrželi všichni učitelé lounského okresu obsílku od hejtmána Malovce, ve které požadoval, aby se 16. dne měsíce všichni dostavili „*k pojednání jisté úřední záležitosti a vyhlášení několika vyšších vynešení*“.<sup>269</sup> Hlavním důvodem ale byla volba nových zástupců do okresní školské rady a dosazení uvolněných míst suspendovaných učitelů.

Odvolání Vítáka a následně i ředitele Wolfa<sup>270</sup> vzbudilo ve městě vlnu nevole. Radnice svolala výjimečnou schůzi městského zastupitelstva, které zaslalo okresní školské radě důrazný dopis na podporu oblíbených učitelů, v novinách bylo zveřejněno několik podpůrných článků, ale na věci to už nic nezměnilo. Víták odešel do Lysé nad Labem, Wolf, v té době již několik měsíců nemocný, byl opět dosazen na post ředitele až v roce 1971.

---

<sup>268</sup> TVRZNÍK, Jan. *Učitelská jednota...*, s. 49.

<sup>269</sup> TVRZNÍK, Jan. *K dějinám...*, s. 57.

<sup>270</sup> Propuštěn 15. prosince 1869.

Během nemoci zastával jeho místo Engelbert Jeřábek,<sup>271</sup> který se po Wolfově odvolání stal ředitelem definitivním.<sup>272</sup> Po Vítakově odchodu z vedení Budče nastaly rozbroje i uvnitř spolku, docházelo k bouřlivým diskuzím, dokonce se mluvilo o vzniku nové pobočky v nedaleké Peruci. Vedení si mezi sebou vyměnili ředitel Jeřábek i učitel Neudörfl a budoucnost spolku se zdála nejistá.

Napjatá situace se uvolnila teprve po třech letech, v polovině roku 1873. Předsednického křesla se ujal navrátnější ředitel Wolf a Budeč se konečně začala poklidně vyvíjet.<sup>273</sup> Scházela se v prostorách školy průměrně jednou za dva měsíce. Na programu bývaly, na rozdíl od učitelského klubu, závažné školské záležitosti. Týkaly se obecného školství (pokrok a následný vývoj), dalšího sebevzdělávání (nákupy knih, druhy a typy odebíraných časopisů, mimořádné učitelské kurzy), právního postavení kantorů (diskuze spojené s výší platů) apod. Pod záštitou spolku se pořádaly veřejné přednášky, na kterých učitelé prezentovali nové poznatky a své vědomosti věnované vlastnímu oboru zájmu.<sup>274</sup>

V polovině sedmdesátých let činnost spolku mírně ochabovala. Oživení nastalo ke konci roku 1878,<sup>275</sup> kdy bylo zvoleno hned několik nových členů, kteří hráli hlavní role v lounském školství v následujících letech – budoucí městský školský inspektor Jindřich Kurz, Josef Klečka a Antonín Morávek, kteří se za několik let stali řediteli dívčích, resp. chlapeckých škol, či mimolounský Antonín Herrfort, ředitel v Cítolibeč a Oboře.<sup>276</sup> Předseda Wolf se ostře ohradil proti hlasům, že v místních školách se děti nic nenaučí. Naopak se v hlasování celá jednota shodla, že podají zemské školské radě žádost, aby v učebních osnovách pro lounské školy bylo méně povinné učební látky, aby tak měli učitelé větší volnost při přednášení věcí, které jsou pro obyvatelstvo přínosnější. Lounský okres byl odjakživa hospodářskou oblastí, proto chtěli pedagogové vyučovat více praktických

---

<sup>271</sup> Zatímním ředitelem jmenován 5. října 1869.

<sup>272</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 33.

<sup>273</sup> Předsedou zvolen Antonín Wolf, jednatelem Julius Heller, pokladníkem Vojtěch Švácha, dále do výboru Jan Kušta, Jan Jirásek, J. Kemr a J. Karel.

<sup>274</sup> Např. roku 1873 přednášeli J. Kušta o základech novověké genealogie nebo o strojích vůbec a parních zvlášť, J. Malý o světové výstavě ve Vídni, A. Wolf o metrických mírách a váhách.

<sup>275</sup> Schůze s volbou nových členů proběhla 27. prosince 1878.

<sup>276</sup> SOkA Louny, fond OŠV Louny, karton č. 15, inv. č. 95 V. Je dochováno několik desítek úředních dopisů od Herrforta městské radě, kde žádá o navýšení služného, proplacení různých pohledávek, zaplacení cest spojených se stěhováním mezi Cítoliby a Oborou, když měnil ředitelské místo, aj.

předmětů. Specializované pokračovací školy zaměřené na průmysl, obchod a hospodářství byly založeny až v osmdesátých a devadesátých letech.<sup>277</sup>

Z nejstarších dokumentů, které se vztahovaly k činnosti učitelské jednoty, se dochovaly stanovy spolku z let 1880 a 1900. Průměrně každých deset let se pravidla mírně pozměňovala, upřesňovala a doplňovala; máme zmínku i o člancích z roku 1910. Ve stanovách se dopodrobna vypisuje účel spolku, práva a povinnosti členů, výkonného výboru, pravidla pro přijetí nových adeptů apod.<sup>278</sup>

Pro své sebevzdělávání mohli učitelé využívat školní a veřejnou knihovnu, které na konci šedesátých let postupně vedli Rudolf Wunš, Jan Hainc a Antonín Víták. Navíc vznikla i knihovna samotné Budče, jejímž prvním knihovníkem byl učitel Josef Vacek. Na místě správce ho postupně vystřídali Josef Kurz, Václav Holub a Karel Lůžek,<sup>279</sup> který vedl knihovnu až do první světové války.<sup>280</sup> Z let 1869 – 1896 nepochází žádné zprávy o velikosti knihovního fondu, jisté jsou až údaje od roku 1896. V tomto roce knihovna obsahovala 807 titulů v 1052 svazcích, v roce 1914 pak 1733 děl v 2379 svazcích. Z údajů lze vyčíst, že průměrně každý rok přibýlo 55 nových prací.<sup>281</sup> Na ty věnovala učitelská jednota pravidelně poměrně velké částky. Druhým způsobem, jak rozšířit sbírku, byly veřejné dary od dobrodinců z řad občanů. Stávalo se tak hlavně v testamentech, jak tomu například bylo po smrti učitele Františka Feygla v roce 1899.<sup>282</sup> Stejně jako zbylé dvě lounské knihovny byla i ta budečská z počátku uložena v prostorách lounských dívčích škol. Když byl v roce 1904 jmenován nový správce knihovny, měnilo se i její umístění – stěhovala se do budovy chlapeckých škol.

Financování spolku probíhalo dvěma způsoby. Prvním byly pravidelné roční příspěvky, které členové každoročně odevzdávali pokladníkovi. V roce 1869 zastával tuto funkci František Feygl, o čtyři roky později byl zvolen Josef Kurz, od poloviny osmdesátých let do konce století Julius Heller a po něm až do první světové války Jan Vodička. Aktivní

---

<sup>277</sup> TVRZŇÍK, Jan. Dvě jubilejní vzpomínky. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1939, roč. IX, č. 1, s. 44.

<sup>278</sup> Blíže VAICOVÁ, Radka. C. d., s. 9-31. Vaicová se zabývá činností spolku, rozdělení organizace na okrsky, výbor a plénum, činovníky a členy, kolikrát a za jakých okolností se členové scházeli, čím se na společných schůzích zabývali aj.

<sup>279</sup> Karel Lůžek patřil do slavné učitelské rodiny, která učila téměř na celém lounském okrese. K jeho postavě blíže KUNC, Ondřej. *Bohumil Lůžek. Učitel, kreslíř a kronikář Lounska*. Pardubice, 2006, s. 27-28; SOKA Louny, fond PBL.

<sup>280</sup> SOKA Louny, fond Budeč, inv. č. 1, 2, 3, 21. Kurz byl knihovníkem do roku 1904, Holub v letech 1904 – 1908.

<sup>281</sup> SOKA Louny, fond Budeč, inv. č. 21, 23; VAICOVÁ, Radka. C. d., s. 31-32.

<sup>282</sup> Z celkových 194 knih, které v tom roce škola darem získala, jich bylo 85 z Feyglovy pozůstalosti.

člen platil 10 krejcarů měsíčně, přispívající člen pak minimálně 2 zlaté ročně. Později se částka navýšila na 2 zlaté 40 krejcarů. Pokud byl někdo jmenován čestným členem, byly mu veškeré poplatky odpuštěny. První polovina vybrané částky se posílala ústřednímu spolku v Praze, druhá zůstala pro potřeby lounské pobočky.

Druhou formou příjmů byly ostatní částky, mezi které můžeme počítat dary jednotlivých společností, nepravidelných příspěvků od města, roční úroky ze společné nadace či čisté výnosy z vydaných publikací.<sup>283</sup> Významným dárcem byla lounská spořitelna, která v několika letech po sobě poskytovala pravidelnou podporu 200 korun ročně. V rozmezí let 1885 – 1910 věnovala spořitelna Budči na 1450 korun.<sup>284</sup> Mezi výdaji najdeme na prvním místě náklady spojené s nákupem a vydáváním knih a časopisů, dále pak vdovské a sirotčí důchody po zemřelých kolezích, pojistné za knihovnu,<sup>285</sup> poštovné aj.

Kromě učitelské jednoty utvořili lounští učitelé neoficiální klub, v rámci kterého se scházeli pravidelně každou sobotu ke společným „duševním“ zábavám. Společně s nimi se sezení účastnily i jejich manželky, občas i školský inspektor. Horlivě diskutovali nad děním ve školství, lounským i celonárodním, předčítali z předních vědeckých časopisů českých (Škola a život, Komenský, Beseda učitelská, Posel z Budče, Učitelské listy, Vesmír, Průmyslové muzeum) i německých (Volksschule).<sup>286</sup> Tyto užitečné večery pak končily „zpěvem a hudbou“. Angažovali se i ve společenském životě města, když pořádali veřejné produkce, koncerty, dětské divadlo pro školní mládež, přednesy nebo různé zábavy s hudbou a zpěvem. Vstupné na podobné akce bylo dobrovolné, ale i tak se kantorům nejednou podařilo vybrat slušnou částku, kterou investovali do nákupu nových školních pomůcek a vybavení či knih a časopisů pro školní knihovnu.

Rok po založení lounské Budče skutečně vznikla na lounském okrese ještě jedna učitelská jednota. V nedaleké Peruci se zformoval spolek Komenský. Průvodní dopis v roce 1870 zaslali okresnímu hejtmanství ke schválení místní učitelé a jejich kolegové z nejbližších

---

<sup>283</sup> VAICOVÁ, Radka. C. d., s. 38.

<sup>284</sup> SOkA Louny, fond Budeč, inv. č. 5. V roce 1892 proběhla změna na rakousko-uherskou korunovou měnu, přičemž vzájemný poměr byl 1 zlatý = 2 koruny. V tomto poměru je přepočítaná výše darů od spořitelny, která před rokem 1892 byla udávána ve zlatých.

<sup>285</sup> Knihovna byla pojištěna u banky Slavie.

<sup>286</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 45.

vesnic v okolí. Mezi podepsanými se objevila jména, která o několik let později figurovala v dokumentech učitelského sboru na obecných a měšťanských školách v Lounech. Zejména se jednalo o peruckého podučitele Františka Šváchu a učitele náboženství Jana Oppa. První jmenovaný přišel se svým bratrem Vojtěchem na lounské školy ve školním roce 1871 – 1872. Zatímco ale jeho starší bratr vydržel na školách několik let,<sup>287</sup> František odešel hned v následujícím roce. Jan Opp obdržel v roce 1889 úřad okresního školského inspektora, když nahradil zemřelého Josefa Pelce.<sup>288</sup>

Samotný spolek Komenský neměl příliš dlouhého trvání. Stanovy sice byly místodržitelstvím schváleny, ale jelikož chybí, nemůžeme datovat, kdy přesně došlo k založení jednoty. V každém případě spolek zanikl do roku 1890.<sup>289</sup>

Učitelská jednota Budeč se v Lounech stejně jako Spolek sv. Ludmily utvářela za bouřlivých událostí konce šedesátých let. Ženský spolek, tvořený hlavně městskými dámami a učitelkami, se zabýval dobročinností a stranil se od politických záležitostí ve městě. Věnoval se tak svým aktivitám, kvůli kterým byl původně založen. Na rozdíl od něj byla učitelská jednota již od počátku ovlivněna okolním děním. Učitelé se angažovali ve veřejných věcech, organizovali demonstrace a tábory lidu, vždyť také samotné založení bylo na protest proti okresnímu hejtmanovi a školskému inspektorovi. Teprve na počátku sedmdesátých let nastalo uvolnění a uklidnění situace, a učitelé se tak v rámci spolku mohli konečně začít věnovat činnostem, které byly ve stanovách spolku pevně vymezeny.

---

<sup>287</sup> Na počátku osmdesátých let odešel na učitelské místo do Královských Vinohrad.

<sup>288</sup> V té době již Opp nebyl peruckým katechetou, ale zastával místo faráře ve Slavětíně a vikáře v Novém Strašecí. Inspektorem byl jmenován 12. září 1889. Místo zastával pouze do roku 1896, kdy se dobrovolně úřadu vzdal a přenechal ho lounskému děkanovi Antonínu Stejskalovi.

<sup>289</sup> OTCOVSKÝ, Ivan. C. d., s. 221-223. Na lounském okrese vznikaly učitelské, vzdělávací či školské spolky ve větší míře až během devadesátých let – Domoušice (1889, změna 1890), Panenský Týnec, Raná (oba 1893), Třtěno (1894), Lenešice (1900). Výjimku tvořil školní dobročinný spolek na Hříškově „Unterstützungsverein der israelitischen Schüler und Handwecker im Rabinatsprengel“, založený již v roce 1853 (změna stanov 1873).

### 5.5.3. Sokol

V neposlední řadě je spolková činnost některých lounských učitelů spojena s tělovýchovným Sokolem. Na rozdíl od ostrostřeleckých sborů,<sup>290</sup> které měly v Čechách dlouhou tradici, byla sokolská jednota v počátcích svého vzniku. Vždyť vznik pražské centrály spadá teprve do roku 1862. Počátky lounské pobočky spadají do přelomového období konce šedesátých let, kdy do Loun přicházeli noví vlastenečtí učitelé. Ti se z velké míry zasloužili o založení spolku a patřili mezi jedny z jeho nejaktivnějších členů, co se týče organizování veřejných cvičení nebo reprezentování spolku v okolních městech.

První zprávy spojené se Sokolem, prozatím jen tím pražským, ústředním, v Lounech jsou datovány rokem 1865. Obec očekávala návštěvu sokolů z hlavního města, která se měla konat během květnových svatodušních svátků. Zastupitelé a přívrženci ze stran veřejnosti se postarali o bohatou výzdobu města. Pražská brána, která tehdy ještě sloužila svému účelu (za pár let musela uvolnit místo nové školní budově), byla ozdobena chvojím, stejně tak byly ověšeny domy uvnitř města. I když si na samostatný ženský odbor tělovýchovné jednoty musely počkat dalších dvacet let, na přípravách se lounské ženy a budoucí sokolky aktivně podílely. Přípravovaly výzdobu, vily věnce, napekly slavnostní koláčky. Jako uvítací výbor bylo nastoupeno a připraveno dvacet družiček v bílých šatech.<sup>291</sup> Na náměstí stály budky s občerstvením, v okolí města pak skupinky lidí, kteří měli podle tehdejších zvyků vyjet vstříc sokolům a doprovodit je zpět do města. Vše bylo připraveno na velkou slávu. O to větší bylo

---

<sup>290</sup> Činnost nejstarší ostrostřeleckých sborů spadá až do období vrcholného středověku, původně měly funkci ochrannou. K tomuto účelu se zakládaly střelecké spolky z řad měšťanů, nesloužily pouze k obraně města, ale také jako ostraha a dozor při městských trzích, požární hlídka nebo jako doprovod při mimořádných výpravách za brány města. V 17. a 18. století vojenská složka zcela vymizela a v průběhu 19. století bylo členství považováno za velkou poctu a osobní prestiž. Od té doby jsou sbory spojovány s kulturními, společenskými a politickými událostmi ve městě. Podoba spolku, jaký se nacházel v druhé polovině 19. století v Lounech, vznikla v roce 1800. Ostrostřelci se pravidelně účastnili veřejných slavností nejen v Lounech, ale i v sousedních městech – Žatci, Slaném, Mostu, Postoloprtech a Chomutově. Každoročně oslavovali panovníkovi narozeniny či svátek vzkříšení Páně. Největší slavností pro sbor byl svátek Božího těla, kdy se střelci utkali ve střelení na cíl. Nejlepší střelec získal kromě trofeje významnější postavení a privilegia. Pravidelné byly květnové soutěže zvané královská střelba a o masopustu konaný ostrostřelecký ples. Patronaci nad plesy přebírali i při jiných událostech, jako tomu například bylo při otevírání nové školní budovy v roce 1868. Blíže k lounským ostrostřelcům HLUŠTÍK, Antonín. *Lounský spolek vojenských vysloužilců*. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 2000, č. 2; WUNŠ, Rudolf. *Dějiny svobodného královského města Loun od počátku až do dob nejnovějších*. Praha, 1868, s. 110-112; ROEDL, Bohumír (ed.). *Louny*.

<sup>291</sup> TRÁVNÍČEK, Vladimír. 100. výročí založení ženského tělocviku. Kus historie lounských sokolek. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1969, č. 11, s. 12.



zklamání celé obce, do které odpoledne dorazil telegram s omluvou, že se pražští sokolové návštěvy nezúčastní.<sup>292</sup>

Základní kameny lounského Sokola byly položeny v roce 1867 a mimo jiných jmen zde najdeme nejaktivnějšího a nejsportovnějšího z budoucích učitelů Karla Svobodu (v lounském veřejném životě se pohyboval již od roku 1862, tehdy ještě jako pražský student). Nejprve vznikl 1. května tělocvičný spolek, ale neměl dlouhého trvání, jelikož zanikl přibližně po měsíci své existence.<sup>293</sup> Město věnovalo na potřeby sportovců 50 zlatých a díky pokrokově smýšlejícího purkmistra Adolfa Kuchynky i prostor v parku před školou, na tzv. Školním náměstí. Na vytyčeném místě byla postavena malá tělocvična, o jejíž vybudování se zasloužili mladí nadšenci v čele s advokátem Emanuelem von Tongelem.<sup>294</sup> Cvičebna neměla sloužit pouze pro potřeby studentů, ale měla být veřejná pro všechny. Na pravidelné cvičení docházelo 50 mužů a 80 studentů, které vedl Svoboda.

Původní spolek potřeboval vyšší patronát, proto také příliš dlouho nevydržel. Zmíněnou záštitu viděl v pražské tělovýchovné jednotě, na kterou se obrátil, a pod jejíž hlavičkou byla založena lounská větev Sokola. Valná hromada, při které proběhlo samotné ustavení spolku a zároveň první volby vedení, se konala 11. června 1867. Starostou byl jmenován Rudolf Wunš, pozdější městský radní, okresní tajemník a autor dějin města. Městský hodinář Josef Hering, nový jednatel, společně se Svobodou tvořil ústřední hnací sílu původního seskupení.<sup>295</sup> Místo pokladníka obsadil Gustav Flössl, náčelníkem se stal Karel Svoboda. Jednotlivými cvičiteli byli zvoleni kromě Svobody a Heringa ještě učitel Julius Heller, právník von Tongel a Jan Hainc.

První veřejné vystoupení, kterého se lounští bratři zúčastnili, byla slavnost navrácení korunovačních klenotů z Vídně do Prahy po válce s Pruskem. Obdobné veřejné akce byly spojeny se státoprávními demonstracemi proti vídeňské vládě a ani tato nebylo výjimkou.<sup>296</sup> První veřejné cvičení proběhlo teprve po více než tři čtvrtě roce od založení v malém parku

---

<sup>292</sup> LINHART, Kamil. Počátky Sokola v Lounech. In *Lounský Kraj – Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1949, roč. XIV, č. 3, s. 42. Důvodem prý byly momentální rozpory uvnitř spolku.

<sup>293</sup> TRÁVNÍČEK, Vladimír. Před 100 lety začali v Lounech cvičit. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1967, č. 6, s. 4.

<sup>294</sup> Notář von Tongel byl také členem výboru pěveckého spolku Libuše v Libochovicích, založeného roku 1863. 20. července 1872 byl dokonce zvolen předsedou. Ze spolku odešel v červnu 1873, ve stejném roce spolek upadl v nečinnost a zanikl.

<sup>295</sup> Hering se potýkal s těžkými existenčními problémy, které ho dohnaly k sebevraždě zastřelením přímo v tělocvičně 2. září 1867. Opět se setkáváme s nenáviděnou osobou Františka Linharta, který odmítl Heringa jako sebevraha pohřbít. Blíže LINHART, Kamil. *Počátky Sokola...*, s. 42.

<sup>296</sup> V Praze 26. srpna 1867.

před školami za přítomnosti náčelníka Svobody a nového jednatele Haince.<sup>297</sup> Rozmezí tří let 1868 – 1871 je v Lounech spojeno s politickými událostmi, protivládními protesty, obecními demonstracemi, ale i veřejnými slavnostmi. Na konci září byli Sokolové součástí průvodu k příležitosti otevření nové školní budovy. Od června, kdy proběhl první tábor lidu na lounském okrese, se pravidelně účastnili shromáždění a angažovali se v jejich organizování.

Ze všech členů byl asi nejradikálnější mladý učitel Svoboda, který byl i strůjcem personálních změn ve vedení. Přibližně v době konání tábora lidu na Pravdě (12. června 1868) se ve městě utvořily dvě skupiny – na jedné straně Sokol, v čele s Karlem Svobodou, Františkem Drtinou a Antonínem Vidmanem, na druhé straně městská inteligence, úřednictvo a učitelé v čele s Rudolfem Wunšem. Ten byl z vedení Sokola odvolán a místo něho nastoupil Drtina.<sup>298</sup>

S jeho nástupem byl sokolský vliv na pořádání shromáždění ještě výraznější. Také proto byla po druhém táboře na Džbánů svalena vina pouze na Drtinu. Nepokoje se množily a začaly přesahovat regionální rámec. Svoboda byl na osm dní uvězněn, když podpořil odvolané české poslance, kteří se po rakousko-uherském vyrovnání na protest neúčastnili jednání zemských sněmů. Za projev souhlasu, který mu poskytli, byli odsouzeni ostatní členové spolku průměrně od pěti do čtrnácti dnů.<sup>299</sup> Když se později Drtina vracel z čtrnáctidenního arestu, baron Malovec okamžitě zakázal plánovaný průvod k jeho přivítání, aby se neopakovala situace při Svobodově zatýkání.<sup>300</sup> Ve vydání Národních listů z 10. července 1869 se k této události objevil na první straně mezi zvláštními telegramy článek:

*„Z Loun, 9. července. Dnes v 9 hodin ráno nastoupil pan Karel Svoboda, náčelník lounského „Sokola“, osmidenní žalář, zostřený dvěma posty, přisouzený mu pro zaslání souhlasu s deklarací českých poslanců. Doprovodili jej v četném průvodu bratři Sokolové, oděni jsou v černé čamary se starostou v čele. Průvod tento byl velmi dojemný, jelikož i dámy dávaly soustrast svou najevo, házejíce věnce a kytky z oken okoloidoucím odsouzenci,*

---

<sup>297</sup> 19. dubna 1868.

<sup>298</sup> *Haincova kronika*, s. 90. Wunš poté rezignoval i na místo v městské radě, protože mu byla vyslovena nedůvěra, a sepsána proti němu petice. Bylo mu vráceno 125 výtisků jeho Dějin svobodného královského města Loun, kterými chtěl zaplatit dluh městu. S ním rezignoval i starosta Antonín Greif, který Wunšovi stranil.

<sup>299</sup> František Drtina odsouzen na 14 dní, Jan Fuchs, Jan Gottschalk, Adolf Šuma, Václav Kepler, Eduard Appelmann, Arnošt Roháč, Kašpar Samek, Karel Holý k týdennímu žaláři, M. Prantl, Josef Zajíc, Josef Konrád, Antonín Jirák, Antonín Vatký a Antonín Sládek na 5 dní. Blíže LINHART, Kamil. *Počátky Sokola...*; *Haincova kronika*.

<sup>300</sup> *Haincova kronika*, s. 101.

*a pozdravující jej voláním „Na zdar!“ Vyšetřujícím soudcem té záležitosti byl c. k. adjunkt Slindenbuch.*<sup>301</sup>

Další pokuta, tentokrát ne odnětí svobody ale finanční, čekala na Svobodu po uveřejnění předběžné výzvy tábora lidu ve Vrbně u Peruce, které nechal vytisknout v Národních listech 9. srpna 1869.<sup>302</sup> Do organizování se tehdy zapojil i spisovatel a novinář Jakub Arbes. Shromáždění bylo nakonec zakázáno a nekonalo se, i přes to byl Svoboda společně s Arbesem obžalován. Od soudu dostali pokutu 50 (pro Svobodu) a 100 zlatých (pro Arbese).<sup>303</sup>

Činnost lounské tělocvičné jednoty se pomalu chýlila ke konci. Trpělivost okresního hejtmána Malovce dosáhla vrcholu, a když na konci roku 1869 veřejné nepokoje a demonstrace překročily pomyslnou mez, baron tvrdě zakročil. Do města povolal husary a četníky a i přes protesty členů ukončil aktivity hned několika lounských spolků. Nechal rozpustit měšťanskou besedu, spolek divadelních ochotníků a posléze i Sokola. Rehabilitace se bratři dočkali o několik let později, když byl spolek v roce 1876 obnoven. Stalo se tak už za nových poměrů ve městě. Baron Malovec již nezastával místo okresního hejtmána,<sup>304</sup> stejně tak ale nebyli v Lounech ani Svoboda s Vítákem. Vedení města přešlo do rukou nových zastupitelů a bouřlivá situace, tak typická pro konec šedesátých let, byla všeobecně zapomenuta, jak tomu svědčí například rehabilitace Antonína Wolfa.

Existenční problémy byly nenávratně pryč a hlavní snahou lounských bratrů se stal rozmach spolku a rozšiřování jeho členské základny. Na počátku osmdesátých let se veřejných cvičení začaly účastnit i ženy, které se o pět let později oficiálně podílely na slavnosti uspořádané stejnojmenným sborem v sousedním Slaném. Do konce století se přihodila ještě jedna důležitá událost – byla otevřena budova sokolovny. Do té doby se cvičilo ve škole, v prostorách městské záložny nebo v lázních. Nová budova vyrostla v roce 1898 na rohu Poděbradovy ulice, poblíž chlapeckých škol a gymnázia.

---

<sup>301</sup> *Národní listy*, č. 188 (10. 7. 1869), s. 1. Národní listy se staly nejvýznamnějším českým listem druhé poloviny 19. století. Jednalo se o české noviny, které zastávaly národní zájmy, což můžeme vyčíst z občasných protirakouského ladění článků. Podobný je i článek o zatýkání Svobody, ve kterém najdeme několik emotivních prvků (doprovod bratrů Sokolů, dámy házející věnce, pozdrav na závěr), které staví odsouzeného až do pozice národního hrdiny, který je pro svou vlasteneckou činnost potrestán státními orgány.

<sup>302</sup> Viz kapitola Lounští učitelé v politickém boji 1868 – 1871.

<sup>303</sup> Nejprve byli soudem první instance osvobozeni, teprve 5. února 1870 byli zemským soudem odsouzeni.

<sup>304</sup> V úřadě skončil baron Malovec 14. června 1870 a na jeho místo nastoupil Ignác Bohdanecký, do té doby zástupce hejtmána.

## 6. Pokračovací a střední školství v Lounech

V Čechách vznikají první pokračovací průmyslové školy již v roce 1864, obchodní o dva roky později. První pokračovací školy pro dívky teprve v sedmdesátých letech. Plný rozvoj těchto ústavů se ale datuje až do roku 1883, kdy Ministerstvo kultury a vyučování nově stanovilo pravidla o organizaci pokračovacích škol. Základní normativní pokyny byly vydané 24. února 1883.<sup>305</sup> Zákon řešil otázky vlastních školních budov, příhodnější doby učení, nové látky a přednášená témata v učebních osnovách, rozšíření pokračovacího školství na dívky a odborného vzdělání učitelstva. Doba školní docházky byla stanovena na dva roky, na místech, kde k tomu byly odpovídající učitelské síly s příslušnou způsobilostí, se mohl otevřít i ročník třetí.<sup>306</sup>

### 6.1. Pokračovací škola průmyslová

Dějiny pokračovacích škol v Lounech sahají do roku 1868. Na jednání městské rady za hojně účasti lounských řemeslníků, průmyslníků a s velkou podporou učitelů se rozhodlo o založení večerní průmyslové školy. Zástupci města se rozhodli večerní kurzy otevřít 1. listopadu. Učitelé (Wolf, Víták, Neudörfl, Vacek, Merz) se ochotně nabídli, že budou každý večer mimo soboty pravidelně dvě hodiny přednášet témata, která byla pro absolventy z řad obchodníků, mistrů i tovaryšů velice zajímavá a časem se setkali s hojnou účastí. Na některé hodiny chodilo až 200 posluchačů. Průmyslníci, obchodníci a řemeslníci se zaručili, že budou školu finančně podporovat. Tehdy se jednalo převážně o zajištění otopu na zimu, a jelikož se jednalo o školu večerní, tak i potřebného osvětlení. Škola ale neměla dlouhého trvání a zanikla kvůli nepochopení a malé podpory ze strany mistrů.

Bylo jen otázkou času, kdy se opět všechny strany dohodnou a otevře se další škola pro obchodníky a průmyslníky. Tak rozvinuté město, které se z Loun za posledních třicet let 19. století stalo, se nemohlo obejít bez specializovaných pokračovacích škol. Na počátku

---

<sup>305</sup> KÁDNER, Otakar. C. d., s. 190.

<sup>306</sup> TAMTÉŽ.

sedmdesátých let se začalo jednat o vzniku průmyslové školy s dvouletými kurzy. V únoru roku 1872 dala okresní rada svolení, ale nakonec se otevření neuskutečnilo. Jednání se rozbila na lhostejnosti jednotlivých řemeslníků i živnostenského a obchodního grémia. Jako satisfakci se alespoň dohodli lounští kupci a přičinili se o vznik nedělní školy pro kupecké učedníky.

Na zahájení činnosti průmyslovky se čekalo dalších sedm let. O vznik se zasloužili nový okresní hejtman Alois Landfrass a lounští učitelé, kteří se zavázali, že na pokračovací škole budou po určitou dobu, případně i zadarmo, vyučovat. Spořitelna přislíbila hned prvním rokem 60 zlatých jako odměnu učitelům. Tato částka se každoročně opakovala, později dokonce stoupla na 100 zlatých a navíc k ní přibyly dary od Občanské záložny a Ministerstva kultu a vyučování.<sup>307</sup> Finanční pomoc spořitelny, záložny a ministerstva byly vždy jen jednorozční, čímž nebyla zajištěna existence školy do budoucna. Každý rok se musely jmenované ústavy obslat s žádostí o další sponzorské dary.

Obrat nastal v roce 1883, kdy byla novým ministerským výnosem zabezpečena budoucnost pokračovací školy a tím poskytnuta možnost k následnému rozšiřování a rozkvětu ústavu.<sup>308</sup> Na základě výnosu byl v Lounech ustanovený školní výbor složený převážně ze zástupců města: starosta Petr Pavel Hilbert jako předseda, notář Valentin Stopka jako zástupce města, ředitel měšťanských škol Antonín Morávek jako správce školy, Josef Frotzel jako zástupce spořitelny,<sup>309</sup> starosta okresního výboru Anotnín Vidman a stavitel František Záheský jako zástupce živnostenských společností.<sup>310</sup> Louny byly v té době uprostřed obrovského průmyslového i hospodářského vývoje, proto na sebe zástupci města převzali veškerou zodpovědnost za chod školy, její kontrolu a další vývoj.

Jako první úkol si určili vypracování stanov a sestavení rozpočtu na běžný rok. Zvolili učitele a schválili učitelským sborem navrhnoutou učební osnovu a kázeňský řád pro žáky.<sup>311</sup> Aby se dostalo školám státního příspěvku, museli svá rozhodnutí a vše co při přípravách odsouhlasili odeslat na ministerstvo ke konečnému schválení. Členové výboru věděli, že pro výslednou podobu, kterou chtěli z pokračovacích škol vytvořit, jim nebudou stačit peněžní prostředky, které do té doby dostávali. Proto se kromě na ministerstvo, ředitelství spořitelny a

---

<sup>307</sup> Od roku 1883.

<sup>308</sup> Výbor se konstituoval 15. října 1884

<sup>309</sup> V některých pramenech se setkáme i s počeštělou podobou jména – Josef Frocl.

<sup>310</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 127.

<sup>311</sup> Učitelská místa byla prozatím obsazena učiteli z měšťanských škol. V první třídě vyučovali Adolf Běhounek živnostenským počtům a Josef Klečka písemnostem. Ve druhé třídě pak Josef Běhounek živnostenským počtům a navíc účetnictví a Antonín Morávek písemnostem. Antonín Oplt měl na starosti kreslení a vyučování v obou třídách. Všichni učili dvě hodiny týdně, kromě Oplta, který měl osm hodin týdně.

občanské záložny obrátili i na zemský a okresní výbor, obchodní a živnostenskou komoru v Chebu a představenstva několika městských živnostenských společenstev.

Před zahájením školního roku byli představitelé lounských živnostníků požádáni o dodání seznamu učňů, kteří měli zájem o studium. Soupisy jmen dodali všichni, výjimkou bylo grémium obchodníků, které se rozhodlo zřídit si od příštího roku vlastní pokračovací školu. Celkem se přihlásilo 67 žáků, kteří svou výuku započali 20. října 1884.<sup>312</sup> Vyučování probíhalo o všední dny ve večerních hodinách a o nedělích.<sup>313</sup> Neučilo se stejně jako na obecných a měšťanských školách v sobotu. Kromě obvyklých prázdnin během každoročně slavených svátků měli žáci navíc rozšířené volno o trzích (den před výročním trhem a v den konání) a masopustní úterý. Ke dvěma třídám byla od následujících školního roku otevřena ještě příprava.<sup>314</sup>

Jak můžeme vidět v tabulce č. 4, žádná z oslovených institucí neodmítla finančně podpořit nově vzniklou školu. Původně ministerstvo odsouhlasilo příspěvek 100 zlatých, proti čemuž se výbor odvolal a podal prostřednictvím dr. Serváce Hellera, poslance na říšské radě, žádost, aby byla částka dodatečně zvýšena. Největší obnos putoval s pokladny lounské spořitelny, jejíž dotace znamenaly výraznou podporu pro školu a z velké části zajišťovaly její existenci. Velkou roli ústavu vidíme také v tom, že měla svého zástupce ve školním výboru. Z lounských živnostníků přispěli v prvním roce společenstva řezníků, obuvníků, krejčích, kolařů a kovářů, každý po 10 zlatých. Každým rokem se rozšiřoval seznam přispívajících společenstev a postupně se připojili i stavebníci, uzenáři, hostinští, pekaři, truhláři a zámečníci. Jediné obchodní grémium z již zmiňovaných důvodů nepřispívalo. Pravidelně nejvíce odvádělo do společné pokladny grémium stavebníků (z počátečních 15 zlatých v prvních letech částka vzrostla až na 50 zlatých v letech 1896 – 1898). Je zřetelné, že spořitelna se vždy snažila platit největší částku, aby si tak ponechala rozhodující vliv na chod školy, pokud nepočítáme Ministerstvo kultu a vyučování jako zástupce státu.<sup>315</sup>

---

<sup>312</sup> Školní rok byl zahájen 19. října, samotná výuka o den později v 18 hodin večer.

<sup>313</sup> O všední dny se učilo od 18:30 do 20:30, v neděli od 10:00 do 12:00 a od 13:00 do 15:00.

<sup>314</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 127. Stalo se tak na návrh Čeňka Šimerky, vládního komisaře a ředitele české průmyslové školy v Plzni, který byl na začátku května 1885 zkontrolovat novou lounskou školu.

<sup>315</sup> TAMTÉŽ, s. 127-267.

Školní rok*	Min. kultu a vyučování**	Okresní zastupitelstvo	Zemský výbor	Městská spořitelna	Občan. záložna	Hosp. záložna	Obchod. komora Cheb	Živnosti	Celkem
1884-1885	200	220	150	330	100	-	50	50	<b>1100</b>
1885-1886	250	220	150	350	100	-	-	60	<b>1130</b>
1887-1888	300	220	150	400	100	-	-	65	<b>1235</b>
1888-1889	350	250	200	400	100	10	-	55	<b>1365</b>
1889-1890	350	250	180	400	100	5	50	80	<b>1415</b>
1890-1891	350	250	250	400	100	10	50	35	<b>1445</b>
1891-1892	350	250	230	400	100	5	50	45	<b>1430</b>
1892-1893	350	250	250	400	100	10	50	45	<b>1455</b>
1893-1894	350	250	250	400	100	10	50	60	<b>1470</b>
1894-1895	350	250	250	400	100	10	50	90	<b>1500</b>
1895-1896	450	300	250	450	100	40	50	45	<b>1685</b>
1896-1897	450	300	250	450	100	15	50	80	<b>1745***</b>
1897-1898	600	300	280	400****	100	15	75	115	<b>1885</b>
1898-1899	600	300	300	400****	100	10	75	90	<b>1875</b>

Tabulka č. 4 – Výše dotací pro pokračovací průmyslové školy v letech 1884 – 1899.

\* Pro školní rok 1886 – 1887 se údaje nedochovaly.

\*\* Udávané hodnoty jsou ve zlatých.

\*\*\* V tomto roce navíc přispělo ředitelství státních drah v Praze částkou 50 zlatých.

\*\*\*\* Místo městské spořitelny platilo obecní zastupitelstvo.

Na závěr roku byla žákům vydávána řádná vysvědčení a výkazy o mravním chování, návštěvě školy a prospěchu v jednotlivých předmětech. Ve škole sice bylo zapsáno téměř sedmdesát žáků, ale s návštěvností hodin to nebylo valné. Absence nemusela být tak velká, kdyby někteří mistři své učně během roku do školy posílali častěji. Na tuto nedbalost bývali mnohokrát upozorňováni učители, správou školy a samotným školním výborem. V závěrečných zprávách, vydávaných na konec každého školního roku, je vždy věnován alespoň jeden odstavec stížnostem a upozorněním na nízkou účast na hodinách. Hlavní vinu podle vyučujících nenesli učňové ale jejich mistři a živnostníci, jelikož podle živnostenského řádu byli povinni posílat své učedníky do průmyslové školy. Podle stejných nařízení měli učňové

povinnost své mistry poslouchat. V následujících letech se docházka rovnoměrně k celkovému počtu žáků navyšovala, jak si můžeme všimnout v následující tabulce.<sup>316</sup> Stále to ale nebyly takové hodnoty, které si učitelé představovali. Živnostníci uznali, že studium na průmyslové škole je pro jejich učně užitečné a prospěšné. Začali si školy vážit, poznali, že se stane pevným základem k povznesení lounského průmyslu a že vzdělání učedníci pomohou svými vědomostmi k lepším výsledkům v dílně. Přiklonili se tak na stranu učitelského sboru a představitelů města, kteří trvali nejen na veřejném vzdělávání na obecní úrovni, ale prosazovali i vzdělávání pokračovací. V něm viděli důležitou roli pro budoucí zaměstnání a specializaci absolventů.

Školní rok	Žáků celkem*	Docházka				
		Velmi pilná	Pilná	Nestálá	Nedbalá	Neklasifikovaná
<b>1886-1887</b>	116 (96)	57	18	8	9	4
<b>1887-1888</b>	122 (105)	56	18	21	2	8
<b>1888-1889</b>	128 (111)	71	10	8	12	10
<b>1889-1890</b>	143 (112)	63	21	16	6	6
<b>1890-1891</b>	140 (115)	44	28	20	12	11
<b>1891-1892</b>	135 (111)	48	24	15	6	18
<b>1892-1893</b>	149 (136)	75	32	15	-	14
<b>1893-1894</b>	152 (132)	-	-	-	-	-
<b>1894-1895</b>	187 (160)	104	23	12	7	14
<b>1895-1896</b>	202 (174)	105	38	15	10	7
<b>1896-1897</b>	226 (193)	133	46	10	2	2
<b>1897-1898</b>	254 (215)	141	41	17	1	15

Tabulka č. 5 – Docházka na pokračovací průmyslové škole v letech 1886 – 1898.

\* První číslo vyjadřuje počet žáků, kteří na škole studovali během celého roku, v závorce je údaj, kolik žáků školní rok dokončilo.

<sup>316</sup> TAMTÉŽ.



Jelikož byla v následujícím roce rozšířena škola o přípravnou třídu, rozrostl se i učitelský sbor o několik vyučujících z řad obecní školy, kteří učili hlavně v této třídě.<sup>317</sup> Jména přibyla i na seznamu členů školního výboru, když byl jmenován měšťan Josef Krýsl jako zástupce Obecní záložny a Antonín Trýb jako zástupce zemského výboru. V roce 1894 se stává členem ředitel cukrovaru František Hruška, když nahradil Antonína Vidmana jako zástupce okresního výboru. Hruška se do vedení cukrovaru dostal za pomoci protekce ze strany starosty Hilberta, proti kterému se ozvalo několik protestů a výhrad. O roku 1882 měli spolu vztah nejbližší, když se Hruška oženil se starostovou dcerou Helenou. Vaření cukru v druhém městském cukrovaru (první patřil Matěji Vatlerovi) začalo v roce 1893 a hned v následujícím roce byl Hruška dosazen do školního výboru. Je jasné, že byl potvrzen na základě vedení jedné z finančně nejsilnějších lounských provozoven. Na druhou stranu je velice pravděpodobné, že se o jeho jmenování nemalou měrou podílel starosta a předseda výboru Hilbert. Patrný byl i rostoucí vliv finančních domů a institucí, hlavních patronů, kteří se starali o roční rozpočet školy. Pokud věnovaly tak velké částky, určitě chtěly být obeznámení s tím, jak s nimi bude naloženo. Jako členové školního výboru tak mohli zasahovat při utváření stanov a učebních osnov. Na schůzích, kterých bylo během celého roku čtyři až pět, pravidelně kontrolovali chod školy.

Rozdělení žáků ve třídách podle živností uvádím v tabulce č. 6. Dělili se na šest základních skupin: stavitelské, strojnické, umělecké, potravní, oděvní a různé. V prvních letech existence školy byla nejrozšířenější zaměření potravní (pekaři a řezníci) a oděvní (krejčí a obuvníci).<sup>318</sup> S vývojem a rozšiřováním města je spojena i specializace na stavební vzdělávací odvětví. Množství absolventů v tomto oboru každoročně rostl, až se stal zcela nejpočetnějším na škole. Pravidelně byl největší zájem o zedníky, tesaře a zámečníky, čemuž se podřídl i vedení školy a přijímalo nejvíce žáků s tímto zaměřením. V menším počtu chlapci končili studia jako klempíři, kameníci, kominíci, tesaři, dlaždiči nebo štukatéři.

S rozvojem strojního průmyslu a hlavně s otevřením lounských dílen a dopravního depa k opravě lokomotiv roste počet strojařů. Nejvýraznější nárůst pozorujeme na počátku devadesátých let, kdy se během jednoho roku se přihlásilo čtrnáct nových učňů. Počáteční kováře, kotláře a nožíře časem střídali strojníci, mechanici, slévači a soustružníci kovu.<sup>319</sup>

---

<sup>317</sup> Z obecní školy přišli František Filípek (na vyučování kreslení a měřičství), Josef Kurz (počty), Karel Siebek (krasopis) a František Slánský (čtení, mluvnice a pravopis).

<sup>318</sup> Postupně k nim přibývali hostinští, kupci, mlynáři a perníkáři, resp. řemenáři, sedláři, kloboučníci a kožešníci.

<sup>319</sup> Dále se zde objevili hodináři, pilníkáři, bednáři, kovolitci, kolaři, harmonikář, zhotovitelé hudebních nástrojů, nástrojáři či puškaři. Ve většině případů se jednalo o málo četné skupiny nebo jednotlivce.

Výjimečné bylo studium jediného a na dlouhou dobu posledního elektrotechnika, který začal v Lounech studovat od roku 1896. Další skupinou byli příslušníci uměleckých řemesel, kam patřili knihaři, knihtiskaři, sazeči, malíři a lakýrníci, sochaři, řezbáři, uměleční truhláři a kováři, zlatníci, stříbrníci nebo litografové. Zde se opět setkáváme s pouhými jednotlivci u konkrétních zaměření. Podobně tomu bylo i u zbylých živností (kartáčníci, vlásenkáři, zahradníci, dělníci v cukrovaru, košíkáři, řešetáři).<sup>320</sup>

Školní rok	Žáků celkem*	Živnost					
		Stavitecká	Strojnická	Umělecká řemesla	Potravní	Oděvní	Různá
1886-1887	116 (96)	23	18	15	27	30	3
1887-1888	122 (105)	20	18	8	28	35	13
1888-1889	128 (111)	26	17	10	31	33	11
1889-1890	143 (112)	31	27	11	22	35	17
1890-1891	140 (115)	34	41	11	17	23	14
1891-1892	135 (111)	25	43	13	14	25	15
1892-1893	149 (136)	42	50	17	11	17	12
1893-1894	152 (132)	41	53	22	9	20	7
1894-1895	187 (160)	57	54	24	14	24	14
1895-1896	202 (174)	66	58	25	13	23	17
1896-1897	226 (193)	79	69	27	14	20	17
1897-1898	254 (215)	95	68	31	18	25	17
1898-1899	255 (213)	87	77	36	15	16	24

Tabulka č. 6 – Rozdělení žáků podle živností na pokračovací škole průmyslové

v letech 1886 – 1899.

\* První číslo vyjadřuje počet žáků, kteří na škole studovali během celého roku, v závorce je údaj, kolik žáků školní rok dokončilo.

<sup>320</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 127-267.

Pro učně byly každoročně připraveny odměny v podobě čestných vysvědčení, některých výhod a finančních částek. Nejpilnější žáci obdrželi na konci roku prémie: jednoho dukátu v pouzdře, tři stříbrných zlatých v pouzdře, dvou stříbrných zlatých v pouzdře, případně odbornou publikaci.<sup>321</sup> Pro školní rok 1890 – 1891 se školní výbor usnesl, že zruší každoroční odměny pro žáky. V tomto roce se v Praze konala jubilejní zemská výstava uspořádaná na oslavu stého výročí konání první průmyslové výstavy v Praze roku 1791.<sup>322</sup> Na počest výstavy bylo pro patnáct nejlepších žáků určeno po osmi zlatých, aby mohli v doprovodu některého odborníka nebo člena učitelského sboru expozici navštívit. Navíc byly učňům zakoupeny všechny učebnice, sepsané a vydané zvláště pro průmyslové školy, které jim měly být po dokončení školy zanechány nejen jako památka, ale hlavně jako pomůcky do života.<sup>323</sup>

## 6.2. Pokračovací škola obchodní

Členové grémia kupců a obchodníků uznali prospěšnost nově založené pokračovací školy svých kolegů a předsevzali si, že založí svou vlastní pobočku. Usnesli se na tom hned v roce 1884, tedy po prvním roce trvání pokračovací průmyslovky podle nových norem. Svě rozhodnutí podpořili i tím, že odmítli platit finanční příspěvky na podporu učňů, jako to dělaly ostatní společenstva ve městě. S konečným rozhodnutím sice čekali ještě rok, ale o to razantnější pak bylo jednání jednotlivých členů. Předběžnou koncepci ústavu a jako příklad si vybrali obchodnickou školu v sousedním Mostu, která byla otevřena již v roce 1878.

Na zasedání výboru obchodníků přijali návrh na zřízení školy po mosteckém vzoru, okamžitě stanovili školní výbor,<sup>324</sup> vypracovali stanovy, učební osnovu a kázeňský řád, které

---

<sup>321</sup> TAMTÉŽ, s. 142.

<sup>322</sup> Původně se mělo jednat o celozemskou výstavu, ale němečtí podnikatelé akci bojkotovali. Zůstalo tak pouze u přehlídky rozvinutého a vyspělého českého průmyslu, čímž výrazně posílilo sebevědomí českého národa. Na českou vynalézavost, podnikavost, průmyslový potenciál a výrobky se přišlo podívat přes dva a půl miliónu návštěvníků. Nejzajímavějšími stavbami byly Křížíkova vodní fontána, Průmyslový palác a dřevěná vstupní brána, z bezpečnostních důvodů zbořená v roce 1952.

<sup>323</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 176.

<sup>324</sup> Ve výboru zasedl předseda grémia Ferdinand A. Müller a B. Bermann, kteří se účastnili výpravy do Mostu, dále pak Heřman Bulova, V. L. Heller, Adolf Šaroch a ředitel měšťanských škol Antonín Morávek.

byly postupně výnosem Ministerstva kultu a vyučování schváleny.<sup>325</sup> Škola, prozatím jako jednotřídní, byla otevřena v prosinci 1886, v následujícím roce k ní přibyl druhý ročník. V každé třídě se vyučovalo čtyři hodiny týdně základním předmětům pro obchodníky (písemnosti, kupecké počty, účetnictví a směnkářství)<sup>326</sup> ve všedních dnech večer od 18 do 20 hodin.<sup>327</sup>

Na chod školy, podobně jako tomu bylo v případě školy průmyslové, přispívaly fondy státní (Ministerstvo kultu a vyučování), zemské (zemský výbor) a okresní (okresní zastupitelstvo). Později se k nim přidaly chebská obchodní a živnostenská komora a lounská spořitelna. Ve srovnání s konkurenční průmyslovkou nebyly darované částky od spořitelny tak vysoké. Obec svou podporu vyjádřila poskytnutím potřebných místností, světla a otopu. Pokud byly výdaje větší než příjmy, doplatilo rozdíl obchodnické grémium. Tato částka byla v prvních letech značná, jelikož pro první rok existence obchodníci nesehnali nikoho, kdo by sponzoroval chod školy, a pro druhý rok měli zajištěné pouze dotace ze zemského výboru.<sup>328</sup> Museli proto zaplatit 250, respektive 150 zlatých.<sup>329</sup> Teprve od třetího roku trvání školy se přidaly se svými každoročními finančními dary i ministerstvo, okresní zastupitelstvo a obchodní a živnostenská komora.<sup>330</sup>

Rozdíl mezi školami průmyslovou a obchodnickou můžeme vidět i v množství zapsaných žáků. Zatímco učňů věnujících se studiu průmyslových oborů bylo rok od roku stále více a během několika let lehce překonali hranici 150 (viz tabulky č. 5 a 6), počet žáků na obchodní škole byl po řadu let konstantní a průměrně se pohyboval kolem čtyřiceti. S tím byla samozřejmě spojena i výše stanovených grantů. Většina učňů bylo cizích, pouze jedna pětina byli místní rodáci či z nejbližšího okolí, zatímco zbylých 80% přišlo do Loun studovat z ostatních částí Čech, někteří dokonce ze zbylých částí monarchie. Zástupci městských

---

<sup>325</sup> Vše bylo schváleno výnosem ministerstva ze 7. října 1887.

<sup>326</sup> V následujících letech přibýly hodiny zeměpisu (všeobecný zeměpis monarchie s ohledem na jeho obchodní spojení s nejdůležitějšími výrobními a obchodními zeměmi), krasopisu (latinské a německé okrouhlé písmo) a nauce o zboží (druhy zboží, jeho původ, výroba, vlastnosti a uplatnění).

<sup>327</sup> Za učitele byli určeni jako u průmyslové školy kantoři z měšťanských, případně obecných škol. V prvním roce trvání to byl Antonín Morávek, jenž vyučoval české a německé korespondenci a navíc figuroval jako správce školy, a Josef Kurz pro kupecké počty, účetnictví a směnkářství. Kurz navíc o prázdninách roku 1886 absolvoval s dobrým prospěchem feriální kurz na ústavu Karla Petra Kheila (\* 1843 – † 1908; ředitel obchodního ústavu v Praze, později vlastník obchodní školy tamtéž), na který dostal od grémia příspěvek 50 zlatých.

<sup>328</sup> *Kronika divčích škol*, s. 180-314. Zemský výbor platil 100, později 130, od roku 1895 se částka snížila na 110 zlatých ročně.

<sup>329</sup> TAMTÉŽ, s. 180. Výdaje pro první rok byly 250 zlatých 94 krejcarů.

<sup>330</sup> TAMTÉŽ, s. 180-314. Ministerstvo kultu a vyučování platilo ročně 150 zlatých (částka postupně vzrostla až na 250 zlatých), obchodní a živnostenská komora po 50 zlatých, okresní zastupitelstvo nejprve také 50, později 150 zlatých a od roku 1889 – 1890 městská spořitelna 100 zlatých.

obchodníků a učitelé se snažili o rozšiřování řad žáků všemi možnými způsoby. Upozorňovali, že je studium důležité v tehdejší velké konkurenci mezi obchodníky a kupci. Snažili se přesvědčit učně, aby si po celodenní fyzické práci v obchodě „odpočinuli“ studiem a namáhali se tak zase duševně. Poukazovali na hlasy, které se začaly ozývat o úpadku obchodnického stavu. Hlavní příčinu viděly v tom, že nebylo dostatečně postaráno o příslušné školy, aby na nich mohli obchodníci a kupeční učňové nabýt potřebných vědomostí a dokázali tak obstát v konkurenci ostatních. Proto se na různých sjezdech a setkáních českých kupců a obchodníků zasazovali o zvelebování stávajících a zakládání nových škol.

V následné tabulce vidíme celkový počet žáků, který byl více méně shodný pro celé sledované období, i když se v devadesátých letech mírně snížil. Souběžně s celkovým počtem se snižovalo i množství učňů s německým mateřským jazykem. Zatímco ve školním roce 1886 – 1887 bylo více než tři pětiny Němců, v posledních čtyřech letech se poměr obrátil ve prospěch česky mluvících žáků. Ve srovnání s pokračovací průmyslovou školou (viz tabulka č. 10 v příloze) je zásadní rozdíl v rozdělení žáků podle víry. Z řad Židů a protestantů se na průmyslovku hlásili jednotlivci, počet příslušníků katolického vyznání se pohybuje těsně pod 99 %. V případě obchodní školy byl počet nekatolíků mnohem vyšší. V každém roce byla minimálně jedna pětina židovská. Nejméně Židů na obchodní škole bylo ve školním roce 1900 – 1901 (22 %), nejvíce v roce 1887 – 1888 (49 %). Ve sledovaném období tak bylo ze všech žáků průměrně 36 % Židů.

Obdobný rozdíl mezi školami byl i v přehledech učňů podle místa původu. V případě průmyslové školy se ve statistikách setkáme s rozdělením místa pobytu na Louny, lounský okres, Čechy a ostatní země monarchie, u obchodní školy se členění omezilo pouze na dvě skupiny – město samotné s okresem a Čechy se zbylými částmi Rakouska-Uherska. U průmyslové školy byl poměr 63 % ku 37 % ve prospěch domácích učňů, přičemž počet studentů z Loun se postupně snižoval a naopak přicházelo stále více žáků z okolních vesnic lounského okresu. Počet budoucích průmyslníků z ostatních oblastí Čech se během let příliš neměnil. Obchodnických a kupeckých učňů, kteří přišli do Loun studovat, bylo mnohem více, v každém roce minimálně dvě desítky. Nejvyšší počet jich studovalo v roce 1889 – 1890, plných 90 % (38 žáků), kdy byli pouze čtyři žáci z Loun a blízkého okolí, nejméně jich bylo ve školním roce 1893 – 1894, 62 % (21 žáků).

Z příslušných údajů je tedy zřejmé, že průmyslovému odvětví se v Lounech vyučovalo převážně domácí obyvatelstvo z města a nejbližšího okresu, kteří pak získali uplatnění

v dynamicky se rozvíjejícím městě, které v posledních třiceti letech 19. století zaznamenalo velký demografický a geografický vývoj hlavně díky průmyslovému rozvoji. Z dalších částí Čech a ostatních států rakouské monarchie přicházeli do Loun na vyučenou zejména obchodní a kupečtí učňové, kteří zde, po osvojení jazyku, buď zůstávali pracovat, nebo se vraceli do svých rodných měst. Mezi obchodníky bylo mnohem více Němců než mezi průmyslníky, kde se počet pohyboval v řádu jednotlivců. Obchod byl velice rozšířený mezi židovským obyvatelstvem, což bylo dáno historickým vývojem této skupiny obyvatelstva, a tak se také můžeme setkat s velkým počtem Židů právě na studiích obchodních oborů, jak tomu bylo i v Lounech.

Školní rok	Počet žáků	Národnost		Náboženství		Místo původu	
		Čechů	Němců	Katolíci	Židé	Louny, Okres Louny	Čechy, Rakousko
1886-1887	42	15	27	27	15	8	34
1887-1888	35	15	20	18	17	4	31
1888-1889	42	17	25	24	18	5	37
1889-1890	42	17	25	25	17	4	38
1890-1891	42	20	22	24	18	6	36
1891-1892	41	21	20	26	15	10	31
1892-1893	36	18	18	26	10	11	25
1893-1894	34	20	14	22	12	13	21
1894-1895	36	18	18	25	11	10	26
1895-1896	38	17	21	25	13	9	29
1896-1897	38	19	19	24	13*	11	27
1897-1898	32	16	16	19	13	8	24
1898-1899	36	23	13	24	11*	10	26
1899-1900	35	25	10	21	13*	7	28
1900-1901	32	21	11	25	7	5	27
1901-1902	37	24	13	27	10	6	31

Tabulka č. 7 – Rozdělení žactva na pokračovací obchodnické škole podle národnosti, náboženství a místa původu pro roky 1886 – 1902.<sup>331</sup>

\* V tomto roce studoval navíc jeden student protestantského vyznání.

<sup>331</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 179-315.

Jelikož vyučovacím jazykem na lounské pokračovací škole byla čeština, přicházeli sem němečtí obchodníci z pohraničí, aby se přiučili a zdokonalili v tomto jazyce. To byl hlavní důvod, proč nebyla docházka procentuelně příliš vysoká. Němečtí žáci, kterých byla většina, museli školu navštěvovat pilněji než ti čeští, protože každá zameškaná hodina pro ně znamenala výraznou škodu a mezeru ve výuce jazyka. Jediný předmět, na jehož docházku si učitelé stěžovali více než na jiné, byly hodiny krasopisu. Pro každého obchodníka bylo důležité, aby psal rychle, ale zároveň úhledně a čitelně. První kritérium splňovali více či méně všichni, u druhého už se dalo pochybovat. Proto učitelé každoročně požadovali pravidelnější účast obzvláště na těchto hodinách.

S každodenní docházkou nebyly na obchodnické škole tak výrazné problémy jako na průmyslovce. I zde se však setkáváme s výzvami učitelů, aby, zvláště u některých jedinců, nebyly absence tak vysoké. Ve výjimečných případech nezbyvalo učitelskému sboru nic jiného než se obrátit na příslušné úřady a dožadovat se intervence. Pedagogové neviděli jediný důvod, proč by měli u několika žáků dělat výjimky, když ostatní obchodní mistři své učně do školy pravidelně posílali. Odkazovali se při tom na zákon z roku 1897,<sup>332</sup> kde po oznámení dozorcích orgánů mohl živnostenský úřad (okresní hejtmanství) zakročit a učební dobu prodloužit o jeden rok.<sup>333</sup> Podle řečeného zákona museli na návštěvu svých učňů dohlížet i samotní mistrové. Pokud nedostáli své povinnosti, mohlo jim být na čas odebráno privilegium držet si v obchodě vlastního učeníka. Pokud by se jejich jednání opakovalo po delší dobu, hrozilo jim odnětí tohoto práva nadobro.

Pro kontrolu docházky, chování a pilnosti během studia, byly zavedeny zvláštní knížky, do kterých se zapisovala přítomnost na hodinách. Žáci měli povinnost předkládat průkazy svým vedoucím k nahlédnutí a podepsání. Stejně jako dnes i před sto lety se žáci snažili různými způsoby vyzrát nad pravidelnými kontrolami. Některé výkazy nebyly podepisovány vůbec, jinde byly zase rubriky vyplňovány „do zásoby“ na několik týdnů dopředu. Mimořádná situace nastala každý rok během vánočních svátků, kdy i ti nejpilnější školu zanedbávali. Bylo to zapříčiněno velkým množstvím práce v místních obchodech. Proto se školní výbor rozhodl o posunutí začátku školního roku na 15. září (do té doby se vždy začínalo až na konci září), aby bylo nahrazeno vánoční období a vyučovací doba tak zůstala na deseti měsících. Aby se změny projevíly v praxi, musely se upravit školní stanovy. Ve

---

<sup>332</sup> Zákon z 23. února 1897.

<sup>333</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 296.

stejný školní rok školní výbor rozhodl o rozšíření týdenních hodin<sup>334</sup> ze šesti na osm a s tím související upravení učebních osnov.<sup>335</sup>

Počátkem devadesátých let 19. století bylo rozhodnuto, že se obec ještě více zapojí do české železniční sítě. Na hlavní trasu Plzeň – Březno u Chomutova měla být napojena lokální trasa Louny – Postoloprty. Brzy na to měla být postavena dráha z Loun přes Litoměřice do České Lípy a spojení do Rakovníka. Tím by se Louny staly důležitým uzlem železniční dopravy a střediskem obchodu. Také proto se plánovalo s rozšířením pokračovací obchodnické školy na vyšší školu obchodní nebo dokonce na obchodní akademii. Jednání se vlekla řadu let a z plánované výstavby železnice nakonec sešlo. Po značném úsilí představitelů lounského a rakovnického okresu byla zřízena alespoň trať na jih do Rakovníka. Tím skončil i ambiciózní projekt vyššího vzdělání obchodníků v Lounech, a nadále zůstalo pouze u pokračovacího školství.

Úroveň školy rok od roku rostla, o čemž svědčí každoroční návštěvy a pochvalné zprávy dohlížitelů. Dozor nad školou byl svěřen Ministerstvem kultu a vyučování Emanueli Tonnerovi, řediteli československé obchodní akademie v Praze, který každý rok v květnu prováděl pravidelné prohlídky ústavu.<sup>336</sup> Těchto inspekci se účastnili i někteří členové školního výboru.<sup>337</sup> O vysoké kvalitě školy svědčí i fakt, že si v roce 1897 obchodní grémium na Kladně vypůjčilo zřizovací stanovy ústavu, aby z nich vycházelo při založení tamní kupecké pokračovací školy.<sup>338</sup>

Otevřením průmyslové a obchodnické školy byly vyslyšeny požadavky veřejnosti, učitelů i zástupců městských společenstev na zdokonalení lounského školství. K obecné a měšťanské škole zde vznikla dostačující forma pokračovacích ústavů, které se zaměřily na vzdělání kupeckých učňů a mladých průmyslníků. Obecní zastupitelé docílili toho, aby mohli

---

<sup>334</sup> Oproti dřívější učební osnově byly vypuštěny předměty německá korespondence a nauka o zboží, naopak byl rozmnožen počet vyučovacích hodin počtů i v druhém ročníku a nově zavedena obchodní nauka a směnkářství v prvním ročníku.

<sup>335</sup> Příslušné změny proběhly během školních roků 1900 – 1901 a 1901 – 1902. Rozšíření vyučovací doby na deset měsíců byl projednán na schůzi 2. února 1901. Počet učebních hodin byl zvýšen ze šesti na osm hodin týdně na schůzi 30. července téhož roku. Nově vypracovaná učební osnova byla schválena ministerstvem 7. dubna 1902.

<sup>336</sup> Po Tonnerově úmrtí nastoupil ve školním roce 1900 – 1901 jako dozorce Antonín Kotěra, ředitel vyšší obchodní školy v Plzni. 27. října 1900 byl jmenován vládním komisařem nad obchodními pokračovacími školami.

<sup>337</sup> *Kronika dívčích škol*, s. 209. 3. května 1894 byli kontrole přítomni Ferdinand A. Müller a Heřman Bulova.

<sup>338</sup> *Almanach obchodního grémia v Lounech*. Louny, 1940, s. 10.



žáci studovat doma a nemuseli za vzděláním odcházet do jiných měst monarchie. Stávalo se, že se učňové častokrát nevrátili a setrvali v místě svého studia. Takto zůstali ve svém rodném městě a mohli se tak podílet na hospodářském, průmyslovém a demografickém rozvoji obce. Na dobu jedné dekády se tak vývoj lounského školství mohl pozastavit. Částečný klid byl přerušen až v polovině devadesátých let, kdy je vývoj obnoven na úrovni školství obecného (je oddělena správa obecných a měšťanských škol a postavena nová školní budova, kam se přemísťují chlapecké školy), odborného (vznikají další dvě školy – hospodářská pro chlapce a hospodyňská pro dívky) i středního (je založena vyšší reálka).

### 6.3. Devadesátá léta a uzavření vývoje lounských škol

Výnosem zemské školní rady z 5. prosince 1894 byla od počátku následujícího roku oddělena správa obecných škol od škol měšťanských. Na měšťance zůstal tehdejší ředitel Antonín Morávek, ředitelské místo na obecné škole prozatímně získal Julius Heller.<sup>339</sup>

S rozvojem města a narůstajícím počtem obyvatel se nezadržitelně zvětšovalo i množství dětí ve školách, a tak již od počátku devadesátých let se obecné a měšťanské školy začaly potýkat s nedostatkem učebních prostor. Radnice, plně v rukou starosty Petra Pavla Hilberta, rozhodla, že další školní budova bude vystavěna v Poděbradově ulici, nově budované spojnici centra města a železniční zastávkou na jižní straně. Mělo jít o reprezentativní třídu, odraz pokroku a vyspělosti města, jejíž stavba a vlastenecká symbolika byla předem naplánována. Začínala budovami vzdělávacích ústavů – odborná hospodářská škola se sokolovnou na jedné straně a chlapecké školy s reálkou na straně druhé. Konec ulice uzavírala budova odborné školy pro hospodyňky. Také jméno ulice po českém králi bylo vybráno záměrně. Se stavbou budov je spojeno jméno starosty Hilberta, ale hlavně jeho syna, architekta Kamila Hilberta.<sup>340</sup> V tomto spojení můžeme vidět určitý střet zájmů, nicméně aby

---

<sup>339</sup> Dekretem z 5. března 1895 byl jmenován definitivním ředitelem.

<sup>340</sup> Kamil Hilbert (\* 1869 – † 1933), bratr mladšího Jaroslava, respektovaného dramatika a divadelního kritika. I přes krátkou dobu, kterou v Lounech strávil (působil zde pouhé čtyři roky), se Hilbert výrazně podílel na architektonické výstavbě a rozšiřování města. Po smrti Josefa Mockera byl roku 1899 pověřen dostavbou svatovítské katedrály v Praze.

tehdy nedocházelo ke zbytečným diskuzím, starosta se hlasování při výběrových řízeních na městské stavby pravidelně neúčastnil.

Nová školní budova byla dokončena o prázdninách roku 1897 a byla určena pro měšťanskou a obecnou školu chlapeckou.<sup>341</sup> Kromě těchto se do č. p. 640 přesunuly pokračovací školy průmyslová a obchodnická. V původní stavbě na Komenského náměstí tak zůstaly pouze dívčí třídy a mateřská školka. Slavnost uspořádaná k vysvěcení a otevření budovy se nedala srovnat s tou, která probíhala o třicet let dříve při otevírání dívčích škol. Oproti ní byla decentní, jednoduchá, ale důstojná.<sup>342</sup> Navíc musely být učiněny kroky odpovědných orgánů k rozdělení správy, jelikož ředitelství bylo rozděleno pouze podle úrovně studia, nikoliv podle pohlaví.<sup>343</sup> Zemská školní rada se proto usnesla, že od počátku školního roku 1898 – 1899 bude správa školy rozdělena tak, aby měšťanskou a obecnou školu dívčí vedl dosavadní ředitel Antonín Morávek. Místo ředitele měšťanské školy chlapecké prozatím zůstalo neobsazeno, ale okamžitě na něj byl vypsán konkurz. Nově jmenovanému řediteli pak mělo přibýt i správcovství nad obecnou školou chlapeckou, jakmile bude toto místo uvolněno (místo nadále spravoval Julius Heller).<sup>344</sup>

Na konci století v Lounech studovalo přes 1600 žáků z města a okolí.<sup>345</sup> Celkem bylo zřízeno deset tříd na obecných a osm tříd na měšťanských školách, na kterých vyučovalo 24 učitelé.

---

<sup>341</sup> Celkový náklad přesáhl částku 160.000 zlatých. Budova byla postavena podle návrhu Kamila Hilberta. Výuka začala 20. září 1897. Blíže k samotné stavbě *Lučan*, 25. září 1897, roč. XV, č. 39, s. 1.

<sup>342</sup> *Kronika obecných škol v Lounech*, s. 16. Po bohoslužbě v kostele sv. Mikuláše se průvod přesunul k nové školní budově. Zúčastnili se ho žáci, učitelé a zástupci městských obchodních společností a spolků. Svěcení provedl lounský děkan a okresní školský inspektor Antonín Stejskal. Další proslov patřil starostu Hilbertovi, po kterém předal klíče od budovy řediteli Hellerovi.

<sup>343</sup> Původní plán byl rozdělit správu škol na čtyři jednotlivá ředitelství, podle typu školy a pohlaví žáků. Tento návrh zemská školní rada v červenci 1898 neodsouhlasila.

<sup>344</sup> *Kronika obecných škol v Lounech*, s. 19-20.

<sup>345</sup> Počet žáků pouze na měšťanských a obecních školách, nejsou zde započítány pokračovací a odborné školy. Konkrétní údaje viz tabulka č. 9 v příloze.

### 6.3.1. Odborná hospodářská škola

V lounském pokračovacím školství měli v polovině osmdesátých let své zástupce průmyslníci, obchodníci a kupci. Jediní, na které se zatím se specializovanou školou nedostalo, byli venkovští hospodáři, rolníci a zemědělci. Louny byly vždy řazeny mezi zemědělsko-řemeslnická města, teprve v druhé polovině 19. století se rozvíjí i po stránce průmyslové. Úrodná půda podél řeky Ohře umožňovala ideální podmínky pro pěstování obilí, vína a chmele. Zatímco řemeslníci užívaly své výrobky pouze v rámci města a nejbližšího okolí, zemědělství mělo větší ambice. Obilí se vyváželo do hornických měst v Krušnohoří. Chmel až do konce 18. století se na lounském venkově sice pěstoval, ale ne v takové míře jako tomu je dnes. Se zavedením nové technologie stavby chmelnic a tím i zlevněním nákladů se jejich počet několikrát zvětšil.<sup>346</sup> Klimatické a geologické podmínky zajistily, že se během krátké doby stal z chmele pěstovaného v lounsko-žateckém regionu pojem. Chmel se pomalu stával nejvýraznějším vývozním artiklem místních zemědělců a hospodářů.

První snahy o zřízení hospodářské školy se datují již do konce šedesátých let, tedy přibližně do doby, kdy se o stejné snažila i obchodní a živnostenská grémia. Těm bylo vyhověno založením večerní kupecké školy, i když neměla dlouhého trvání. Na rolníky se ale poněkud zapomnělo. Po nějakou dobu si museli vystačit pouze s občasnými veřejnými besedami, které na vesnicích pořádaly hospodářské spolky.<sup>347</sup> Pro zdokonalení zemědělských postupů si na svá sezení často zvaly odborníky ze všech koutů Čech, kteří je informovali o nových vynálezech, strojích, hnojivech apod.

Hospodářům to samozřejmě nestačilo. Někteří z nich odborné vzdělání měli a to samé požadovali i pro ostatní. V polovině osmdesátých let se dostalo na pokračovací školy průmyslové i obchodnické, ale zřízení zemědělské školy bylo stále pouze v plánech a jako předměty k debatám.<sup>348</sup> Škola byla konečně založena až v roce 1889, což ve srovnání s ostatními zemědělkami v Čechách bylo poměrně dost pozdě (první hospodářské školy

---

<sup>346</sup> Při starší a nákladnější technologii stavby chmelnic se užívaly tzv. tyčkové chmelnice. Teprve se zavedením levnějších, drátěných chmelnic (přibližně podobně vypadající chmelnice, jaké známe z dnešní doby) se situace zlepšila. První taková chmelnice je datovaná rokem 1856, kdy ji nechal postavit starosta a bohatý měšťan Josef Valter na jednom ze svých pozemků.

<sup>347</sup> Spolky a sdružení hospodářů vznikly např. v Panenském Týnci nebo v Hřivčicích s působností pro obce Pnětluky, Konětopy, Domoušice a Markvarec.

<sup>348</sup> Sdružení okresních hospodářů se rozhodlo školu založit 24. listopadu 1887.

vznikaly již během sedmdesátých let).<sup>349</sup> V Lounech měla původně vzniknout celoroční dvouletá škola. Původní plán byl ale pozměněn a z celoroční se stala pouze zimní. Vyučování začínalo počátkem listopadu a končilo k poslednímu dubnu.

Do prvních ročníků byli přijímáni žáci, kteří se prokázali minimálně vysvědčením z obecné školy, přičemž starší adepti měli přednost před mladšími. Druhou třídu pak mohli absolvovat studenti s úspěšně dokončeným prvním ročníkem této nebo jiné odborné hospodářské školy. V poměrně krátké době (dvakrát šest měsíců) měla škola za úkol vychovávat mladé samostatné zemědělské podnikatele. Finanční podpora se skládala převážně ze státních, okresních a obecních subvencí podobně jako u ostatních škol ve městě. Nedostávalo se jí však částek od soukromých dárců, jako tomu bylo například u průmyslové školy v případě spořitelny či městských záložen. I přes minimální prostředky se snažila poskytovat venkovské mládeži nejkomplexnější vzdělání a připravovat je na budoucí povolání na vlastním hospodářství nebo jako odborné pracovníky v oboru.

Výuka byla rozdělena do všeobecných a speciálních předmětů. Mezi prvně jmenované patřily ty, se kterými se žáci již setkali na obecné nebo měšťanské škole (český jazyk, krasopis, zeměpis, dějepis, měřičství, rýsování, počty, kreslení, lučba). Odborné předměty na teoretické i praktické úrovni byly vyučovány v druhém ročníku speciálně pouze na hospodářské škole (pěstování rostlin, štěpařství, ovocnictví, chmelařství, lukařství, chov dobytka, kopytoznalství a nauka o kování, zdravotní péče hospodářských zvířat, zákonověda, správoznalství, účetnictví a odborná praxe).<sup>350</sup> Jednou až dvakrát měsíčně si žáci vyšli se svými učiteli na cvičiště lounského hasičského sboru, kde se pod odborným dohledem seznamovali a učili se zacházet se stříkačkami.<sup>351</sup>

Ke dvěma stálým učitelům postupně přibyli i další, kteří vypomáhali ve speciálních předmětech. Hospodářská škola od svého počátku nespádala do skupiny ústavů vedených pedagogy obecných a měšťanských škol, jako tomu bylo u průmyslové a obchodnické školy. Proto se zde setkáváme i s novými jmény učitelů. Prvním ředitelem se stal Antonín Mohl, který se postaral o velký vzestup školy zejména v prvních letech své existence. Právě kvůli tomu, že škola byla založena poměrně pozdě, snažil se během krátké doby dosáhnout úrovně konkurenčních ústavů v jiných městech. Mezi své pedagogické metody zařadil i praktické

---

<sup>349</sup> Blíže KÁDNER, Otakar. C. d.; ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 2. díl.*

<sup>350</sup> ZIMA, F. Zemská odborná škola hospodářská v Lounech. In *Monografie města Loun a okresu lounského*. Louny, 1937, s. 66.

<sup>351</sup> *Lučan*, 23. října 1897, roč. XV, č. 43, s. 2.

ukázky po celém okrese. Často s žáky objížděl okolní obce, kde se účastnili besed s odborníky v hospodářství a průmyslových podnicích.

### 6.3.2. Hospodyňská škola

Možnost pokračovacího školství pro dívky v Lounech nebyla. Zatímco chlapci si od konce osmdesátých let mohli vybrat ze tří specializovaných škol, pro vzdělání dívek sloužila v Lounech pouze obecná a měšťanská škola. Vyšší dívčí, která byla založena společně s reformovanými školami v roce 1868, vydržela jen několik let a na dlouhých pětadvacet let se kapitola dalšího dívčího studia ve městě uzavřela. Dívky musely za vyšším vzděláním cestovat do jiných měst monarchie nebo, díky geografické poloze města nedaleko česko-německých hranic, do sousedních škol v pohraničí.

Na téma vyššího vzdělání bylo v odborných kruzích debatováno stále častěji. Navzájem se ovlivňoval nárůst počtu učitelek s množstvím škol pro dívky. Nejprve vznikaly školy ve velkých městech, jako tomu bylo v Praze a Brně.<sup>352</sup> Výrazný posun pro dívčí školy znamenala osmdesátá léta 19. století, kdy se zakládající tendence přesouvají i do ostatních, menších měst a na venkov. V mnoha případech se však jedná o ústavy, které spadaly do správy samotné obce, ne státu. Nejčastějším zřizovatelem byly hlavně obce, dále místní spolky a korporace. Tím byla poznamenána rozdílná úroveň výuky a celková kvalita škol.

Devadesátá léta jsou obdobím, kdy se dívčí školství zaměřuje i mimo města. Vzdělanost a pokrok bylo potřeba šířit na české rolnictvo. Znalci národního vzdělání uznali, že pro rolníky a hospodáře by bylo mnohem lepší, kdyby se dostalo přiměřeného vzdělání i ženám. Uznalo se, že budoucím hospodyním by se mělo dostat potřebného vzdělání přibližně kolem šestnáctého roku návštěvou příslušné hospodyňské školy, kde by nabyly důležité vědomosti o řádném vedení domácnosti a domácího hospodářství. Dříve než v Lounech vznikly hospodyňské školy v Německém Brodě (1847) Chrudimi a Stěžerách poblíž Hradce Králové (obě 1887). Dále existovaly hospodyňské kurzy při zemních hospodářských školách

---

<sup>352</sup> Nejstarší vyšší dívčí škola byla založena v roce 1860 v Písku, poté v Praze a roku 1866 v Brně.

v Benešově, Hlinsku, Hořovicích, Chrudimi, Litomyšli, Opočně, Přelouči, Rokycanech, Roudnici, Sedlčanech, Slaném a Táboře.<sup>353</sup>

Okresní hospodyňská škola v Lounech byla založena v roce 1897 a od 1. října téhož roku na ní byly přivítány první dívky ke studiu.<sup>354</sup> Pro školu byla zásluhou a finančním přispěním okresního zastupitelstva postavena školní budova (opět dle projektu Kamila Hilberta), kde probíhala výuka.<sup>355</sup> Místo pro školu bylo vybráno opět v Poděbradově třídě, Všechny školní budovy se nacházely na jejím počátku u centra města. Hospodyňská škola byla umístěna na druhý konec ulice, kde jediná další stavba byla železniční zastávka. Prostor byl vybrán „mezi poli“ záměrně, aby tak spojil městské prostředí školy s vesnickým obyvatelstvem v okolí.

Pro potřeby školy darovalo okresní zastupitelstvo pozemek o výměře téměř dvou hektarů, který měla škola za úkol obdělávat. Podobně jako chlapci na pozemcích hospodářské školy i děvčata zde obhospodařovaly přidělenou část půdy a zahradu, kde vysadily množství ovocných stromů, pěstovaly zeleninu a zabývaly se i chovatelstvím hospodářského dobytka a drůbeže. Učební látka byla rozdělena na tři skupiny. První obsahovala všechny práce a vědomosti, se kterými se dívky mohly setkat v každé měšťanské domácnosti, vztahovaly se tudíž k potravě, oblečení a bytu. Druhou skupinu tvořily předměty, které příslušely k selskému hospodářství: chov dobytka, mlékařství, polní hospodářství, zelinářství a zahradnictví.<sup>356</sup> Nakonec zde byla i třetí skupina, kam spadaly literární předměty: náboženství, český jazyk, dějepis, zeměpis, přírodopis, přírodozpyt, počty, účetnictví a zpěv. Výraznou kapitolou ve výuce bylo zmiňované mlékařství. Chovanky se učily jak zužitkovat a zacházet s mlékem, vyrobit sýr či máslo. Mladé hospodyně sbíraly zkušenosti a nutné vědomosti o společenském a občanském vychování rodiny a nejnütnějších znalostech ze zdravotní vědy. Jako na každé dívčí škole i zde probíhaly hodiny ručních prací, kde se učily šití a spravování prádla a šatů, kreslení stříhů apod.<sup>357</sup>

Hospodyňská škola znamenala pro její chovanky malé hospodářství. Žákyně vstávaly ráno v 5 hodin, spát chodily v 9 hodin večer. Přes celý den byly věnovány čtyři hodiny

---

<sup>353</sup> ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. 2. díl*, s. 399.

<sup>354</sup> Škola byla veřejnosti slavnostně předána 28. září 1897.

<sup>355</sup> Celkový náklad na školu činil 121.524 korun.

<sup>356</sup> Pro tyto práce sloužil vybavený suterén, kde se nacházela prádelna a sušárna prádla, žehlárna, koupelna, zásobárna, lednice, místnost na zpracování ovoce, mlékárna, sklepy na mléko, máslo a sýr a uhelna.

<sup>357</sup> Blíže VALENTOVÁ, Běla (ed.). *Výroční zpráva okresní hospodyňské školy v Lounech – Třetí školní rok 1899 – 1900*. Louny, 1900, s. 25.

teoretickým předmětům, dalších devět hodin praktickým ukázkám, zbývající tři hodiny sloužily dívkám k osobní potřebě. Jelikož se zde vykonávalo hned několik prací na rozličných místech současně (vaření v kuchyni, praní v prádelně, dojení v chlévě, zpracování mléka v mlékárně aj.), bylo potřeba rozdělit třídy na jednotlivá oddělení, kterým se říkalo čty. Skupiny nesměly být příliš početné, aby se při praktických ukázkách dostalo na všechny žákyně a každá z nich si tak mohla okamžitě vyzkoušet probíranou činnost. Proto došli zakladatelé k závěru, že by měl být počet studujících omezen.<sup>358</sup>

Ústav byl určen pro dívky s ukončeným vzděláním na obecné škole. Za vyučování se platilo dvacet zlatých, přičemž nemajetným žákyním mohla být částka snížena. Božena Šalamounová byla jmenována první ředitelkou školy, a stala se tak vůbec první učitelkou v historii lounského školství.<sup>359</sup> Literní učitelkou se stala Růžena Šváchová z Pozdně a učitelkou vaření Vojtěška Frantová z Kounové. Výpomocnými učiteli byli jmenováni kolegové z nedaleké zimní hospodářské školy. Na škole se vyučovalo česky, a jelikož se jednalo o typ školy, kterých v Čechách nebylo mnoho, seznam žákyň byl velice pestrý. Z důvodu malého počtu podobných škol si každá nově založená získala velmi brzo ohlas jak v Čechách, tak v zahraničí.<sup>360</sup> Dobré vztahy byly udržovány s podobnými školami v Německu a Švýcarsku. Můžeme hovořit o jakýchsi výměnných pobytech, jelikož tam někteří učitelé podnikali studijní cesty a naopak zahraniční odborníci cestovali do Čech.

### 6.3.3. Vyšší reálná škola

Pro rozvoj středního školství jsou důležitá devadesátá léta 19. století. Je to období, kdy je město na hospodářském vrcholu, staví se nové průmyslové a zemědělské podniky, výrazně se zvětšuje počet obyvatel. Postupně se zlepšil vztah s venkovem, který se také nemalou měrou postaral o rozvoj města. Vesničtí obyvatelé si byli vědomi, že pro ně město představuje známku všeobecného pokroku. Příležitosti, zejména vzdělávací, naplno pro své děti využívala

---

<sup>358</sup> *Lučan*, 11. září 1897, roč. XV, č. 37, s. 2.

<sup>359</sup> První ředitelky na obecných, resp. měšťanských školách jsou jmenovány až po roce 1921, kdy došlo k dalšímu rozdělení lounských škol, tentokrát oblastně na západní a východní. V letech 1921 – 1927 se Božena Šalamounová stala ředitelkou I. obecné (západní) školy.

<sup>360</sup> Zahraniční odborníci přijížděli ze Srbska, Ukrajiny, Polska, Německa, Dánska, Ameriky aj.

značná část rolníků a hospodářů. Své potomky posílali do města za vzděláním na měšťanské či odborné (většinou hospodářské nebo hospodyňské) školy. Mnoho žáků navštěvovalo střední školy v nedalekém Slaném nebo Rakovníce. Dojíždění do okolních měst za vzděláním si ale bralo svou daň v podobě velkých finančních nákladů pro rodiče (placení školného a jiných částek spojených se studiem). To byl jeden z hlavních důvodů, proč byla studia některým sebeschopnějším, ale chudým žákům odepřena.

Dlouhé roky měli hlavní slovo na lounské radnici staročeši, kteří se neustále snažili, většinou neúspěšně, bojovat s vídeňskou vládou. Důležité období na konci šedesátých a na počátku sedmdesátých let se pod jejich taktovkou proměnilo na pravidelné střídání politiky pasivní rezistence a divokých státoprávních bojů doprovázených častými demonstracemi. Když bylo jasné, že výsledky jsou více méně nulové, začalo se volat po změně, a tak se na radnici dostala nová politická generace. Liberální národní strana svobodomyšlná musela dokázat, že si vedení města ve svých rukou zaslouží a rozvoj a výstavba města byla výbornou příležitostí. Vše začalo výstavbou nemocnice za starosty Josefa Frotzela, ale nejvíce se prosadil jeho nástupce Petr Pavel Hilbert. Jeho postoj k nové výstavbě a dalšímu rozšiřování se téměř blížil k fanatizmu.<sup>361</sup> Důležité bylo, že názory podobné starostovými zastávalo i několik dalších předních měšťanů, kterými se během zastávání úřadu obklopil a mohl tak lépe prosazovat své plány. Asi nejdůležitějším byl lounský notář Valentin Stopka,<sup>362</sup> se kterým již od roku 1884 byly hlavními členy školního výboru pokračovací průmyslové školy, o jejíž založení se zasloužili. Dalšími muži byli advokáti Emanuel Scheberle<sup>363</sup> a Jan Veltrubský z Veltrub<sup>364</sup> nebo obchodník Adolf Šaroch.<sup>365</sup>

V posledním desetiletí 19. století se rozšířily tendence zřizování nových středních a odborných škol v českých zemích, proto bylo pochopitelné, že se podobnou otázkou budou zabírat i v Lounech. Bylo velice důležité se rozhodnout, pro jaký typ střední školy se

---

<sup>361</sup> LINHART, Kamil. *Padesát let...*, s. 19. Podle Linharta byla Hilbertova energie přímo nevyčerpatelná a jeho postup často téměř diktátorský.

<sup>362</sup> Valentin Stopka (1842 – 1915), právník pocházející z moravských Napajedel. V roce 1877 byl jmenován prvním řádným stálým lounským notářem. Po Hilbertovi zvolen starostou (1899 – 1903), snažil se pokračovat v Hilbertových snahách a dokončit započaté projekty, zejména dopravní spojení a výstavbu města. Stopka byl i vynikající hudebník a neúnavný organizátor společenského života (Občanská beseda).

<sup>363</sup> Emanuel Scheberle, slánský rodák a další z lounských advokátů, do Loun přišel na počátku roku 1884.

<sup>364</sup> Jan Veltrubský z Veltrub (1839 – 1911), rodák z Rakovníka, v Lounech působil jako advokát. Starostou zvolen poprvé po Stopkově rezignaci v doplňovací volbě 13. srpna 1903, poté opakovaně v řádných volbách; jako jediný z volených lounských starostů zemřel v době výkonu svého mandátu, a to na radnici dne 26. srpna 1911.

<sup>365</sup> Adolf Šaroch (1859 – 1924), lounský měšťan a živnostník, po smrti Veltrubského dočasně pověřen starostováním jako úřadující I. radní, ve funkci starosty potvrzen až po doplňovacích volbách zastupitelstva o rok později. Odvolán i se zastupitelstvem pro závažná pochybení v hospodaření města v srpnu 1913.



představitelé města rozhodnou, a jelikož se jednalo o město průmyslové, u kterého se dal čekat v následujících letech další vývoj, bylo rozhodnuto, že se ve městě zřídí reálná škola. Měla navazovat na tradici nižší reálky, která se zde zřídila v roce 1868, kdy se začalo utvářet moderní lounské školství. Zárodek první střední školy v Lounech ale zanikl po čtyřech letech, když byl přetvořen na školu měšťanskou.

S úmyslem zřídit reálku přišel jako první notář a městský radní Stopka na konci roku 1895. Myšlenku začal okamžitě realizovat a prosazovat v městské radě. Ještě o Vánocích se rozhodl, že se ve městě pokusí vzbudit rozruch na toto téma a počátkem ledna následujícího roku sepsal petici, kterou nechal otisknout v místním časopisu *Lučan*. V textu chválil nápad zřízení reálky jako velkého přínosu pro město i okres, naopak si stěžoval, že tak nebylo učiněno již dříve. Na závěr petice stanovil dva základní body: od následujícího roku měla být zřízena v Lounech státní reálná škola s vyučovacím českým jazykem a zároveň měla obec zajistit příslušnou budovu se vším potřebným zázemím, kterou bude na své náklady vydržovat, jako tomu bylo u podobných středních škol v jiných městech.<sup>366</sup>

Svou myšlenku Stopka obhajoval několika zřejmými důvody: velký počet obyvatel města, bohatnutí rolníků a hospodářů na venkově a jejich touha po kvalitním vzdělání pro své potomky, nárůst velkostatků, průmyslových podniků a inteligence, počty škol a učitelů na okrese. Důležitým poznatkem bylo i to, že Louny byly přirozeným střediskem okresu. Z okolních vesnic došlo několik zpráv o studiu místních dětí na středních školách v jiných městech. Jejich počet se dostal až na hranici 150 žáků, kteří za vzděláním dojížděli, nejčastěji na rakovnickou reálku.<sup>367</sup> Zřízení školy by mělo prospěch i přínos pro všechny zúčastněné strany. Pro venkovské žactvo by se výrazně zmenšily náklady na dojíždění do okolních měst a zároveň by stejně jako žáci lounští zůstali pod dozorem svých rodičů nebo příbuzných. Pro město by reálka znamenala jednak přínos hmotný v podobě peněz, které by s sebou přespolní studenti přinesli (i když je zřejmé, že o velké částky se nejspíše nejednalo), jednak přínos intelektuální (inteligence by zůstala ve městě a neodcházela by za studiem na ústavy do jiných měst).

Petice se setkala s širokým ohlasem u veřejnosti a po čtrnácti dnech již měla přes 700 podpisů.<sup>368</sup> Stopka se tedy obrátil na starostu, aby svolal zvláštní schůzi obecního

---

<sup>366</sup> *Lučan*, 18. ledna 1896, roč. XIV, č. 3, s. 1-2.

<sup>367</sup> *Dějiny obecní reálky v Lounech I*, s. 2-3. Nejvíce žáků dojíždělo z Černochova, Domoušic a Panenského Týnce (7 z každé obce), Peruce a Ročova (6) a Cítolib (5).

<sup>368</sup> *Lučan*, 1. února 1896, roč. XIV, č. 5, s. 2.

zastupitelstva. Ta proběhla 7. února 1896 a jednomyslně se na ní odsouhlasilo jak zřízení vyšší reálky, tak poskytnutí a udržování vyučovacích prostorů. Navíc se zastupitelstvo zaručilo, že reálku zřídí na své náklady, pokud se městu nedostane státních subvencí a škole státní správy. Vše se mělo podřídit tomu, aby byl první ročník otevřen již ve školním roce 1896 – 1897. Pro uvedení odsouhlasených návrhů do praxe a potřebné přípravné práce byla zřízena čtyřčlenná, později pětičlenná komise. Zasedali v ní Stopka s Scheberlem, jako hlavní strůjci návrhu, dále ředitel rolnického cukrovaru František Hruška, Ludvík Rybář a starosta Hilbert. Jednalo se o zájmy města, proto v komisi starosta nemohl chybět, v případě Hrušky opět zapůsobily rodinné konexe s Hilbertem, ale i finanční síla jednoho z největšího lounského podniku.<sup>369</sup>

Komise vyslala své zástupce do Prahy, aby zde jednali o zřízení reálky a škola tak mohla dostat atribut státní.<sup>370</sup> Na druhou stranu ale začali členové přemýšlet, jak zajistit chod nové školy, pokud by státní dotace neobdrželi. Tím by samozřejmě zatížila městské pokladně, a proto zástupci komise požádali okresní zastupitelstvo o příspěvky do té doby, než bude škola pod správou města. Tak se také skutečně stalo. Z Prahy přišel dopis, kde byla žádost na státní reálku zamítnuta, a komise se proto rozhodla k otevření školy na náklad obce. Nešťastnou zprávou alespoň zmírnil fakt, že okresní zastupitelstvo odsouhlasilo pokrytí poloviny nákladů na provoz školy. V březnu komise odsouhlasila na mimořádné schůzi zřízení reálky s českým vyučovacím jazykem.<sup>371</sup> Představitelé města se zavázali najít pro školu dostatečné prostory, které měly dočasně sloužit k vyučování, dokud nebude vystavěna nová školní budova. Dále přislíbili stejné učební osnovy a platové podmínky pro učitele a ředitele, jak tomu bylo na státních školách. Začala jednání s Arnoštem Kreibichem, od kterého se měly potřebné prostory pronajmout.<sup>372</sup> Rozhodujícím datem při vzniku školy se stal 4. květen 1896, kdy vše posvětilo Ministerstvo kultu a vyučování.

Když byly vyřešeny všechny formality, nic už nebránilo tomu, aby se škola mohla začít zařizovat a obsazovat. Před zápisem dětí obeslala městská rada starosty okolních obcí s oznámením o otevření reálky. Jednání o obsazení ředitelského místa trvala déle. Původní

---

<sup>369</sup> *Dějiny obecní reálky v Lounech I*, s. 5.

<sup>370</sup> Nejprve se obrátili na ústřední matici školskou, odkud byli posláni k dvornímu radovi rytíři Josefu Webrovi z Pravomilů (1831 – 1908), který je ujistil, že sám žádost sepiše a předá dotyčnému zemskému školnímu inspektorovi.

<sup>371</sup> *Dějiny obecní reálky v Lounech I*, s. 9-10.

<sup>372</sup> LINHART, Kamil. *Padesát let...*, s. 21-22. Původní prostory v domě č. p. 610 v Poděbradově ulici, naproti pozemku, kde později vyrostla nová školní budova. Smlouva mezi zřizovací komisí a Kreibichem byla dohodnuta na dva roky s částkou 1300 zlatých ročně ve čtvrtletních splátkách.

myšlenka dosadit za ředitele některého ze státních profesorů se neujala a ani zemský školský inspektor nedovolil případnou dovolenou pro zájemce. Navíc by zatímní ředitel neměl takovou váhu a zájem o chod školy jako by tomu bylo u definitivně zvoleného, proto byli i na toto místo vypsáno výběrové řízení. Ve volbě ze sedmi kandidátů zvítězil Alois Zdrahal z Hradce Králové.<sup>373</sup> Na reálce se otevíraly pouhé dvě třídy, proto byl vypsán konkurz prozatím na čtyři učitelská místa: učitel pro kreslení a malování; přírodopis, matematiku a fyziku; češtinu, němčinu a francouzštinu.<sup>374</sup> Učitelství byl postupně rozšiřován, jak se navyšoval počet tříd. Každoročně přibyl jeden ročník tak, aby ve školním roce 1901 – 1902 byla reálka úplná. Posledním nabídnutým místem bylo učitelství náboženství. Katecheta musel dopředu počítat s tím, že společně s vyučováním na reálce bude vypomáhat i na obecných a měšťanských školách.

Na školu se v prvním roce přihlásilo 112 žáků, z nich bylo přijato 105. K prvnímu ročníku musela být vytvořena paralelní třída, jelikož zde bylo 67 žáků. První seznamy žáků ukázaly, jak potřebné bylo zřízení střední školy v Lounech. Až na osm žáků odjinud byli všichni přihlášení z lounského okresu (39 přímo z Loun, 58 z okresu). Velký zájem potěšil hlavně kuratorium, které už v té době bylo devítičlenné, když do něho nově vstoupili kromě zástupců města i reprezentanti okresu.<sup>375</sup> Škola byla oficiálně otevřena 19. září 1896 a společně se starostovým proslovem a již tradiční bohoslužbou zahájila činnost.<sup>376</sup> Zájem o rozvoj nově založeného ústavu byl obrovský. Role školy ve městě se stávala čím dál důležitější a veřejnost se jí snažila podporovat ve všech směrech. Soukromými dary měšťanů se rozrůstala žakovská i učitelská knihovna (městská rada věnovala 400 knih a časopisů), sbírky minerálů i učebních pomůcek. Navíc byly poskytnuty pozemky na botanickou zahradu a tělocvičné hřiště.

Již po několika dnech se však ukázaly i stinné stránky ústavu. Velký problém nastal s chudými přespolními žáky, kteří se přes poledne potulovali po městě, jelikož si nemohli opatřit trvalé bydlení. Vedení školy obešlo několik rodin, které byly ochotny vzít si chudé děti na nějaký čas k sobě, některým žákům byla poskytnuta podpora v místní nemocnici. Větší

---

<sup>373</sup> *Dějiny obecní reálky v Lounech I*, s. 20-21. První, neúspěšná volba proběhla 10. července, druhá o tři dny později. Zdrahal volbu vyhrál v poměru hlasů 27 ku 1.

<sup>374</sup> 29. srpna byli zvoleni první učitelé – katecheta Antonín Petr z Jičína, učitel kreslení Josef Leyer a pro jazyky Karel Šubrt. Přírodopisné místo zatím nebylo definitivně obsazeno, jako pomocný učitel byl ale zvolen Jan Kosík z vyššího gymnázia na Malé Straně.

<sup>375</sup> Mezi členy přibyli Adolf Olschauer, ředitel velkostatku v Cítolibech, Antonín Lukáš, starosta v Hřivicích, Josef Jirásek, starosta v Toužetíně, a Václav Jindřich, zemský poslanec a obecní starosta v Cítolibech.

<sup>376</sup> K otevření reálky *Lučan*, 26. září 1896, roč. XIV, č. 39, s. 1-2.

starostí ale bylo sehnání dostatku financí. Učitelství sbor na to poskytl 408 zlatých. Občanská záložna darovala dalších 100 zlatých a navíc zřídila nadaci pro chudé a výborně studující žáky.<sup>377</sup> Pro podobné účely vznikl v roce 1897 i Spolek pro podporování chudých studujících, v jehož čele stál okresní hejtman. Spolek se svou náplní podobal charitativnímu Spolku sv. Ludmily, každoročně obdarovával nejchudších dětí obuví a oblečením.

Vypovězení smlouvy s Arnoštem Kreibichem a přesunutí vyučování do druhého poschodí chlapeckých škol<sup>378</sup> pouze uspišilo jednání o výstavbě nové školní budovy. O první náčrty se opět postaral Kamil Hilbert. Proti návrhu se okamžitě postavil ředitel Zdrahal, protože požadoval vchod na jih. Architekta podpořil starosta a společně prosadili původní směr na západ. Neprošel ani druhý návrh, který posouval budovu o několik metrů od ulice, aby do oken nestínily protější dvoupatrové domy (vzniklý prostor měl být zastavěný malým parkem). Starosta tím sledoval koncepci nově formované Poděbradovy třídy a ukázalo se, že není nikdo, kdo by se mohl dvojici Hilbertů postavit. Zde můžeme vidět, jak silný vliv starosta měl. Někteří lidé si uvědomovali, že projekt stavby není zcela ideálním, a ředitel s krajským inženýrem na to dokonce upozornili, ale nikdo nic nezmohl. Stavět se začalo v roce 1898, po roce byla budova téměř hotova a školní rok 1899 – 1900 tak začal v nových prostorách.

Ve školním roce 1901 – 1902 měl ústav již všech sedm tříd, ve kterých studovalo tři sta žáků. Reálka byla úplná a zařadila se mezi ostatní české střední školy. Jádro učitelského sboru, které udržovalo úroveň ústavu velmi vysoko, bylo častokrát doplňováno jinými učiteli. V této době začalo být finanční zatížení města skutečně enormní a dlouhodobě neudržitelné a z radnice se začaly ozývat hlasy o přeměnu obecní reálky na státní. Jak vážná byla situace, svědčilo i to, že na nákladné nákupy ústavu poukazoval i dřívější podporovatel a čerstvě odstoupivší bývalý starosta Hilbert.<sup>379</sup> Vyšší reálná škola v Lounech přešla do státní správy k 1. září 1904. Stát převzal od obce povinnost krýt osobní platy učitelů, ze kterých se tím stali státní zaměstnanci s právem nosit uniformu a zbraň. Věcné náklady spojené s chodem školy zůstaly nadále na starosti městu.

---

<sup>377</sup> *Dějiny obecní realky v Lounech I*, s. 33. Vedení záložny se usneslo zříditi nadaci, na kterou každoročně po dobu sedmi let bude věnovat 1000 zlatých, které se rozdělily na deset stozlatových částek.

<sup>378</sup> Do nové školní budovy měla být původně přemístěna pouze obecná škola chlapecká a celé druhé poschodí a část prvního poschodí měla patřit reálce, ale nakonec byla do nové školní budovy přemístěna i měšťanka.

<sup>379</sup> Starostou byl do roku 1899, kdy musel pro rostoucí tlak opozice odstoupit. Do úřadu nastoupil Valentin Stopka. Je pravděpodobné, že Hilbert proti reálce vystupoval pouze proto, že cítil jisté zklamání a zášť na závěr své politické kariéry.

Vývoj lounských škol v druhé polovině 19. století byl uzavřen. Výraznější změny do národního školství přinesly až nové prvorepublikové školské zákony po první světové válce. Od roku 1921 byly lounské obecné a měšťanské školy rozděleny podle částí města na západní a východní, nacházelo se zde tedy osm škol. Rozdělení žáků podle pohlaví do jednotlivých budov zůstalo, takže se v každé budově nacházelo po čtyřech školách, dvou měšťanských a dvou obecných. V této době přicházejí na ředitelské pozice národních škol i první ženy-ředitelky. Průmyslová pokračovací škola byla přetvořena na živnostenskou, kterýžto název si ponechala až do druhé světové války. Odborná hospodářská škola byla ve dvacátých letech 20. století po reorganizaci zemědělského školství a vyučování ministerstvem školství přeměněna v odbornou hospodářskou školu, která v roce 1934 přešla do vlastnictví státu. Reálka jako c. k. státní vyšší reálná škola vydržela do první světové války, poté byla přetvořena na reálné gymnázium.

## 7. Závěr

V předkládané práci jsem se snažil zachytit podobu lounského školství ve druhé polovině 19. století. Okrajovými body se pro mě staly roky 1868 a 1897. V prvním roce byla postavena a otevřena školní budova pro nově reformované národní školy. Druhým datem se vývoj zakončuje otevřením hospodyňské školy, reálky a stavbou druhé školní budovy pro obecné a měšťanské školy.

Vývojové tendence se dají rozdělit do několika fází. V první etapě, která probíhala v šedesátých letech, se hrdé město muselo vypořádat s poklesem úrovně školy. Během několika let hlavní škola upadla až do pozice školy triviální, což řada měšťanů nesla velice těžce. Četné snahy o navrácení lesku lounskému ústavu, který se v letech minulých mohl pyšnit dobrým jménem mezi konkurenčními školami v jiných českých městech, nebyly nikdy dotáhnuty do konce. V roce 1848 nevyšla myšlenka Pavla Josefa Šafaříka umístit do Loun piaristické gymnázium z Rychnova nad Kněžnou, čímž by zde vznikla jedna z prvních českých středních škol, neuskutečnil se ani plán z poloviny padesátých let, kdy měštští radní žádali u pražského místodržitelství zřízení hlavní školy s reálkou.

Teprve v šedesátých letech se daly věci do pohybu. Za starostování Adolfa Kuchynky byla lounská škola opět povznesena na hlavní a byla schválena výstavba nové, impozantní školní budovy. Navíc v roce 1869 vešel v platnost Hasnerův zákon, který nově reformoval národní školství v celé monarchii. Hlavní škola se přetvořila na obecnou, ke které později přibyla ještě měšťanská. Období konce šedesátých let je v českých dějinách bráno za nešťastné, když vídeňská vláda uhasila i tu nejposlednější jiskru naděje na výraznější postavení českého státu v rámci monarchie. Dualismus a rozdělení na dva státní celky při rakousko-uherském vyrovnání bylo potvrzeno vydáním Prosinčové ústavy. V období všeobecné nespokojenosti přicházejí do Loun nové učitelské síly, které neváhají a okamžitě se zapojují do politického dění ve městě i na venkově. Nejradikálnější protirakouské osobnosti v učitelském sboru – Antonín Konstantin Víták, Karel Svoboda a Antonín Wolf – nepoužívají v politickém boji jen slova (promlouvají během veřejných shromáždění, piší petice), ale i činy (organizují po lounském okrese tábory lidu, pořádají noční demonstrace). Z jejich moderních, osvětových názorů číší vlastenectví v pravém slova smyslu. Po neúspěchu pokouší obrátit a přechází do pasivní opozice, tolik oblíbené taktiky vrcholných českých politiků v zemském sněmu.

Výsledky jejich angažovanosti byly dvojí: pro učitelstvo a město samotné byli přínosem, jelikož se zasloužili o založení dvou důležitých lounských spolků (učitelské jednoty Budeč a tělovýchovného Sokola), pro sebe samé mělo toto bouřlivé období neblahé následky. Všichni tři hlavní aktéři byli suspendováni ze svých míst (Wolf byl suspendován pouze z ředitelského místa, učitelem zůstal a po rehabilitaci se vrátil i na pozici správce školy). Jejich chování mělo ale hlavní vliv na prosté lidi, kteří v postavě učitele viděli nebojácného, solventního a sebejistého člověka, který se nebojí vyslovit své myšlenky a pevně si stojí za svými názory.

Po nepokojných letech přelomu šedesátých a sedmdesátých let přichází uklidnění v podobě následující dekády. Další významné období přišlo v první polovině let osmdesátých, kdy vznikají dvě lounské pokračovací školy se speciálním zaměřením na průmyslníky, respektive obchodníky. Zejména zrod průmyslovky je spojen s obrovským rozvojem města, který nastal v průběhu posledních třiceti let 19. století. Setkáváme se s více než dvojnásobným demografickým nárůstem. Zvýšení počtu obyvatelstva jde ruku v ruce s průmyslovým a hospodářským pokrokem, vzniká zde řada nových podniků. Z Loun se postupně stalo správní, dopravní a kulturní středisko celého okresu. Moderní doba požadovala stále vzdělanější zaměstnance a pracovníky, ať už šlo o zedníky, krejčí nebo strojaře. A jelikož s poptávkou roste nabídka, muselo město svým obyvatelům nabídnout více možností vzdělání.

Založení nových typů škol mělo širokou podporu lounských společností i jednotlivých grémií, především ale lounské radnice. Celá osmdesátá a devadesátá léta je vedení města v rukou starosty Petra Pavla Hilberta. Právě za jeho úřadování se město nejvíce rozrůstá a staví se nejen nové průmyslové podniky, ale i obytné kolonie, nové školy, honosné budovy. Hilbert se společně se svým synem Kamilem, který se o většinu budov staral s architektonické stránky, stává symbolem výstavby města v této éře. Pět funkčních období se postupně stávají vládou jednoho muže, o čemž se můžeme několikrát přesvědčit (například stavba reálky). Pragmaticky uvažující Hilbert viděl v důkladnějším školství přínos nejen vědomostní pro absolvující žáky, ale i ekonomický pro budoucnost město a možná i pro sebe. Proto ho najdeme jako člena mnoha komisí a výborů (školní výbor pokračovací průmyslové školy, komise pro zřízení lounské reálky), kde spolu s ním zasedali osoby jemu blízké, ať už se jednalo o rodinné příslušníky nebo nejbližší spolupracovníky.

Zatímco pokračovací škola průmyslová byla převážně pro lounské, česky hovořící učně, na obchodnickou školu se hlásilo mnoho mimoměstských, zejména německy mluvících žáků židovského vyznání. Ve srovnání počtu dětí ve škole zde byl také značný rozdíl. Průmyslová škola se od začátku setkala s obrovským ohlasem a s každým novým rokem se kapacita navyšovala. Množství budoucích obchodníků bylo v Lounech po řadu let neměnné. V tomto se totiž nevyplnil jeden z mála Hilbertových plánů zapojit obec ještě více do české železniční sítě a učinit tak z ní dopravní a obchodnický uzel. Nazmar přišla myšlenka přeměnit pokračovací obchodnickou školu na vyšší školu obchodní nebo dokonce obchodní akademii.

Třetí etapou, která zároveň vývoj lounského školství v druhé polovině 19. století ukončuje, jsou roky 1896 – 1897. V prvním zmiňovaném roce se městští radní rozhodli otevřít další školu. Tentokrát se jednalo o typ střední školy, který ve městě chyběl – vyšší reálné školy. Pokud chtěli žáci nabýt vyšší a odbornější vzdělání, případně se připravit na univerzitní studium, museli za studiem cestovat do sousedního Slaného nebo Rakovníka. Založení reálky opět prosadili lidé kolem starosty Hilberta a ihned začali jednat i o stavbě nové budovy, o jejíž náčrty se postaral stejnojmenný architekt. V následujícím roce je umožněno vyšší vzdělání i dívkám, když je pro ně otevřena hospodyňská škola. Podobných ústavů bylo v té době v Čechách stále poskrovnu, proto se setkal s obrovským ohlasem a dokonce i zahraničním úspěchem.

Počet žáků na národních školách během let natolik narostl, že už nestačily vyučovací prostory ve „staré“ školní budově, a proto obecní zastupitelstvo odsouhlasilo postavit budovu novou. Správa škol byla rozčleněna na chlapeckou a dívčí a podle pohlaví byly rozděleny i žáci do jednotlivých škol – dívky zůstaly na původním místě, chlapci se stěhovali. Kapitoly lounského školství ve sledovaném období jsou tak uzavřeny více než symbolicky. Zatímco stavbou první školní budovy v roce 1868 vývoj započal, a stavbou druhé v roce 1897 byl zase ukončen.

Druhou sledovanou oblastí pro mě byla mimoškolní a spolková činnost učitelů a postavení učitelek ve škole i mimo ni. Veřejné aktivity lounských učitelů po roce 1868 byly více či méně spojeny s jejich angažováním se v politickém dění, protestech a demonstracích, které v té době ve městě a na okolním venkově probíhal. S tím bylo navzájem spojeno i založení dvou důležitých spolků. Učitelé Karel Svoboda a Julius Heller figurovali mezi zakladateli a prvními členy tělovýchovné jednoty Sokol a z popudu Antonína Vítáka, který na



jako ukázkou protestu proti nenáviděným osobám okresního hejtmana a školského inspektora založení inicioval, vznikl učitelský spolek Budeč. Uklidnění v polovině sedmdesátých let mělo dobrý vliv i na dění ve spolcích, učitelé se už tolik nevěnovali dění okolo konečně se mohli naplno začít věnovat činností, pro které spolky původně vznikly, tedy tělovýchovným, respektive vzdělávacím aktivitám.

Třetím spolkem spojeným s činností lounských učitelů, zejména však učitelek, byl Spolek sv. Ludmily. Klub byl založený po vzoru toho pražského a hlavní náplní lounských dam se stala charitativní pomoc chudým žákům, kterým pravidelně o vánoční svátky pořádaly slavnosti spojené s darováním nejnужnějšího oblečení, školních potřeb a jiných drobností. Vedle dobročinného spolku se lounské učitelky angažovaly i v čistě mužské Budči. Již v roce 1873 zde najdeme první ženu. Její zapojení do veřejného a spolkového života byl o to pozoruhodnější, pokud zvážíme, v jakém roce se tak stalo. Vždyť teprve o rok později byl v Praze založen Spolek českých učitelek, který sjednotil české ženy ve školství. Svým působením se učitelky snažily vydobýt si mezi mužskými kolegy lepší postavení, které po dlouhá léta nebylo nejlepší. Volná místa ve školství dostávali muži, ženy bývaly přehlíženy, jejich finanční ohodnocení byla mnohem menší, jediné jisté pozice měly jako vychovatelky v mateřské školce. K většímu nárůstu počtu učitelek dochází v Lounech až v devadesátých letech, kdy se správa obecných škol dělí na chlapeckou a dívčí, čímž se rozšířily učitelské sbory, které se dosazovaly podle pohlaví žáků.

Práce vychází z archivních pramenů a školských kronik. Věřím, že bude přínosem k problematice lounského školství, které nebylo ještě zcela zpracováno. Jedná se hlavně o kapitoly z mladších dějin týkající se vývoje během první světové války a období poté, kdy se brány škol otevírají pro stále větší počet žen.

## Seznam použitých pramenů a literatury

### Archivní prameny (SOkA Louny):

- Fond č. 15 – Okresní školní výbor Louny, 1869 – 1943.  
Fond č. 126 – Okresní hospodyňská škola Louny, 1898 – 1952.  
Fond č. 135 – Měšťanská škola chlapecká Louny, 1894 – 1922.  
Fond č. 136 – Obecná škola chlapecká Louny, 1894 – 1922.  
Fond č. 137 – Obecná a měšťanská škola dívčí Louny, 1874 – 1894.  
Fond č. 138 – Měšťanská škola dívčí Louny, 1894 – 1922.  
Fond č. 315 – Průmyslová škola pokračovací, 1883 – 1910.  
Fond č. 317 – Pokračovací škola obchodní Louny, 1887 – 1938.  
Fond Zemědělská škola Louny, 1889 – 1960.  
Fond č. 82 – Reálné gymnázium Louny, 1896 – 1953.  
Fond č. 71 – Pozůstalost bratří Lůžků – Karel, Alois, Bohumil (1824-1935).  
Fond Budeč, spolek učitelů v lounském okrese.

- Fond č. 15 – *Životopisy učitelů na Měšťanské škole v Lounech.*  
Fond č. 82 – *Dějiny obecní reálky v Lounech*, 1896 – 1910.  
Fond č. 135 – *Kronika měšťanské školy chlapecké v Lounech*, 1898 – 1929.  
Fond č. 136 – *Kronika obecných škol v Lounech*, 1894 – 1947.  
Fond č. 137 – *Kronika dívčích škol lounských*, 1868 – 1912.  
*Haincova kronika*, 1850 – 1889.

### Editované prameny:

- Almanach ke stému výročí gymnázia Václava Hlavatého v Lounech.* Louny, 1996.  
*Almanach obchodního grémia v Lounech.* Louny, 1940.  
VÍTÁK, Antonín. *Paměti starého učitele-vlastence persekucí postiženého. 1. díl.* Praha, 1902.  
VÍTÁK, Antonín. *Paměti starého učitele-vlastence persekucí postiženého. 2. díl.* Praha, 1904.

### **Dobový tisk:**

*Lučan*, 1896 – 1897, roč. XIV – XV.

*Národní listy*, 1869, č. 188, 210, 218, 229.

VALENTOVÁ, Běla (ed.). *Výroční zpráva okresní hospodyňské školy v Lounech – Třetí školní rok 1899 – 1900*. Louny, 1900.

WOLF, Anotnín (ed.). *Výroční zprávy obecných a měšťanských škol v Lounech za roky 1869 – 1875*. In *Kronika dívčích škol lounských*.

*Výroční zprávy pokračovací průmyslové školy za roky 1885 – 1899*. In *Kronika dívčích škol lounských*.

*Výroční zprávy pokračovací obchodnické školy 1887 – 1902*. In *Kronika dívčích škol lounských*.

*Výkazy dobrovolných příspěvků Spolku sv. Ludmily na vánoční stromek*.

### **Encyklopedie:**

*Ottův slovník naučný*, 4. díl. Praha, 1891.

*Ottův slovník naučný*, 10. díl. Praha, 1896.

*Ottův slovník naučný*, 12. díl. Praha, 1897.

*Ottův slovník naučný*, 20. díl. Praha, 1903.

*Ottův slovník naučný*, 21. díl. Praha, 1907.

OTCOVSKÝ, Ivan. *Soupis učitelských a školských spolků v Čechách do roku 1900*. Praha, 1977.

PATROVSKÁ, Zdena – ROEDL, Bohumír. *Biografický slovník okresu Louny*. Louny, 2000.

## Literatura:

- BAHENSKÁ, Marie. Ženy ve veřejném životě ve druhé polovině 19. století. Spolek sv. Ludmily a činnost Marie Riegrové-Bahenské. In *Český časopis historický*. Praha, 2005, roč. 103, č. 3.
- CACH, Josef. *Otakar Kádner. Pedagogika, školství a jejich dějiny*. Praha, 1981.
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká. Její život a skutky*. Praha, 1892.
- GROSSMANNOVÁ-BRODSKÁ, Ludmila. Antonín Konstantin Víták. In *Matice dítek*. Chrudim, 1888, roč. IV. (5.), č. 7.
- HLUŠTÍK, Antonín. Exekuční husarská asistence v Lounech roku 1869. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1997, č. 2.
- HLUŠTÍK, Antonín. Lounské začátky geologa Jana Kušty. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1997, č. 4.
- HLUŠTÍK, Antonín. Lounský spolek vojenských vysloužilců. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 2000, č. 2.
- KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní podoba školství. 1. díl*. Praha, 1929.
- KALHOUSOVÁ, Anna. 100 let mateřského školství v Lounech. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1970, č. 6
- KUNC, Ondřej. *Bohumil Lůžek. Učitel, kreslíř a kronikář Lounska*. Pardubice, 2006.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu a modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, 1999.
- LINHART, Kamil. Padesát let našeho ústavu – Obraz minulosti. In *50 let střední školy v Lounech – Jubilejní památník na oslavu 50. výročí založení střední školy v Lounech, 1896 – 1946*. Louny, 1946.
- LINHART, Kamil. Počátky Sokola v Lounech. In *Lounský Kraj – Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1949, roč. XIV, č. 3.
- LŮŽEK, Bořivoj. Školy v Lounech. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1968, č. 9.
- MAREŠ, Karel – ŽÁK, Jiří. O lounském gymnáziu. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1980, č. 11.
- MAREŠOVÁ, Květa. Školy v Lounech od založení města do poloviny 19. století. In *Lounský kraj – REGIZ*. Louny, 1998, č. 3, s. 18-19.
- MENOŠEK, Jiří – RYCHTAŘÍK, Jaroslav. *Louny a okolí na dobových pohlednicích*. Louny, 2004.
- MERZ, Antonín. Archivní paběrky o školách a učitelích lounských. In *Kronika dívčích škol lounských*.
- NEDVĚD, Jan. Politická a pedagogická činnost lounských učitelů v letech 1868 – 1871. In *Sborník pedagogické školy v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem, 1959.
- PLESKOT, Otakar. Národní školství v Lounech a na Lounsku, In *Monografie města Loun a okresu lounského*. Louny, 1937.
- PROCHÁZKA, Ladislav. Politická a pedagogická činnost lounských učitelů v letech 1868-71. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1963, č. 10.
- ŘEHÁK-KAMENICKÝ, Stanislav. Antonín Konstantin Víták. In *Pěstoun*. Chrudim, 1888, roč. VI. (11.), č. 6.
- ROEDL, Bohumír (ed.). *Louny*. Praha 2005.

- RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000.
- ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. 1. díl*. Praha, 1913.
- ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. 2. díl*. Praha, 1919.
- ŠÍL, Jiří. Osobnost a dílo Antonína Konstantina Vitáka (1835 – 1906). In *Sborníček 4. Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov, 2005.
- ŠTĚDRÝ, František. *Dějiny města Loun*, Louny 1930.
- TÝŽ. *O školách lounských*. Praha, 1901.
- TÝŽ. *O školách okresu Lounského od nejstarších dob až do dnes*. Louny, [193-?].
- ŠTĚTINA, Štěpán. Mateřská škola v Lounech. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1931, roč. I, č. 1.
- ŠTVÁNOVÁ, Hana. 110 let 1. základní devítileté školy v Lounech. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1978, č. 10.
- TLUSTÝ, Jaromír. *Bohumil Lůžek – malíř a kronikář*. Louny, 1999.
- TRÁVNÍČEK, Vladimír. 100. výročí založení ženského tělocviku. Kus historie lounských sokolek. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1969, č. 11.
- TRÁVNÍČEK, Vladimír. Před 100 lety začali v Lounech cvičit. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1967, č. 6.
- TVRZNÍK, Jan. Dvě jubilejní vzpomínky. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1939, roč. IX, č. 1.
- TVRZNÍK, Jan. Jak bylo postaráno o školství v našem okrese před 50 lety. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1937, roč. VII, č. 1.
- TVRZNÍK, Jan. K dějinám lounského školství. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, [194-?], roč. X, č. 1.
- TVRZNÍK, Jan. Učitelská jednota „Budeč“ v Lounech a její jubileum a – likvidace. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, [194-?], roč. X, č. 4.
- TVRZNÍK, Jan. Z prvních let lounské „Budče“. In *Vlastivědný sborník okresu lounského*. Louny, 1939, roč. IX, č. 4.
- VAICOVÁ, Radka. Lounský spolek Budeč do první světové války. In *Sborník okresního archivu v Lounech*. Louny, 1997, roč. VIII.
- ZEIS, Josef. Úprava kantorských platů. In *Kulturní měsíčník Louny*. Louny, 1987, č. 11.
- ZIMA, F. Zemská odborná škola hospodářská v Lounech. In *Monografie města Loun a okresu lounského*. Louny, 1937.
- WUNŠ, Rudolf. *Dějiny svobodného královského města Loun od počátků až do dob nejnovějších*. Praha, 1868.

### **Seznam tabulek v textu:**

Tabulka č. 1 – Rozdělení žactva ve školním roce 1868 – 1869.

Tabulka č. 2 – Platové podmínky vypsání pro učitelská místa.

Tabulka č. 3 – Rozdělení učitelského sboru podle věku.

Tabulka č. 4 – Částky věnované na chod pokračovací průmyslové školy pro roky 1884 až 1899.

Tabulka č. 5 – Docházka na pokračovací průmyslové škole v letech 1886 – 1898.

Tabulka č. 6 – Zastoupení žáků ve vyučovacích živnostech na pokračovací škole průmyslové v letech 1886 – 1899.

Tabulka č. 7 – Rozdělení žactva na obchodní škole pokračovací podle národnosti, náboženství a místa původu pro roky 1886 – 1902.

## Seznam příloh

### Přílohy tabulkové:

Tabulka č. 8 – Seznam učitelských sil na obecných a měšťanských školách v Lounech pro sledované období (1868 – 1900).

Tabulka č. 9 – Počet dětí na obecných a měšťanských školách v Lounech v letech 1878 – 1901.

Tabulka č. 10 – Počet žáků na pokračovací průmyslové škole, rozdělených podle původu, náboženství a mateřského jazyka.

### Přílohy obrazové:

Obr. č. 1 – Učitelský sbor obecné a měšťanské školy chlapecké, 1873.

Archiv ZŠ J. A. Komenského, Louny (dříve dívčí školy).

Obr. č. 2 – Učitelský sbor obecné a měšťanské škola dívčí, 1875 – 1876.

Archiv ZŠ J. A. Komenského, Louny.

Obr. č. 3 – Mateřská škola, 1870

SOkA Louny.

Obr. č. 4 – Mateřská škola, 1892

SOkA Louny.

Obr. č. 5 – III. ročník měšťanské školy dívčí s učitelským sborem, 1899

Archiv ZŠ J. A. Komenského, Louny.

Obr. č. 6 – III. ročník měšťanské školy dívčí s učitelským sborem, 1900

Archiv ZŠ J. A. Komenského, Louny.

Obr. č. 7 – Sl. Merzová s kolegyněmi, nedatováno

Archiv ZŠ J. A. Komenského, Louny.

Obr. č. 8 – Starosta Petr Pavel Hilbert

SOkA Louny.

Obr. č. 9 – Architekt Kamil Hilbert

SOkA Louny.

Obr. č. 10 – Měšťanská a obecná škola dívčí, 1911

MENOŠEK, Jiří – RYCHTAŘÍK, Jaroslav. *Louny a okolí na dobových pohlednicích.*

Obr. č. 11 – Budova chlapeckých škol a vyšší reálné školy, 1901  
MENOŠEK, Jiří – RYCHTAŘÍK, Jaroslav. C. d.

Obr. č. 12 – Budova reálky, v pozadí chlapecké školy, 1909  
MENOŠEK, Jiří – RYCHTAŘÍK, Jaroslav. C. d.

Obr. č. 13 – Zprava zimní hospodářská škola, sokolovna, chlapecké školy, mezi nimiž začíná Poděbradova třída (výřez z panoramatické pohlednice prvorepublikového Rašínova náměstí), 1910  
MENOŠEK, Jiří – RYCHTAŘÍK, Jaroslav. C. d.

Obr. č. 14 – Tábor lidu na náměstí města Loun, 25. července 1869.  
ROEDL, Bohumír (ed.). *Louny*.

Obr. č. 15 – Antonín Konstatntin Víták, nedatováno.  
*Pěstoun*, 1888, roč. VI. (11.), č. 6.



Tabulka č. 8 – Seznam učitelských sil na obecných a měšťanských školách v Lounech pro sledované období (1868 – 1900).

Příjmení	Jméno	Místo	Působení v letech		Další působení	
			Od roku	Do roku	Od roku	Do roku
Bambulová	Josefa	MŠ	1883	1884		
Běhounek	Adolf	U	1876	1892	1900	1902
Běhounek	Josef	U	1877	1880	1884	1898
Blitz	David	UN	1889	1902		
Borl	Jan	U	1881	1889		
Černohous	Josef	UN	1868	1877		
Dapeciová	Emílie	U	1899	1905		
Durchánek	Petr	U	1869	1870		
Feygl	František	U	1868	1881	1884	1899
Filípek	František	U	1875	1881	1885	1893
Frenzlová	Emílie	MŠ	1887	1903		
Frotzlová	Karolína	MŠ	1872	1897		
Frybová	Julie	U	1899	1903		
Gosslerová	Terezie	MŠ	1878	1882	1898	1911
Hainzová	Rosalie	MŠ	1892	1898	1905	1906
Heinzová	E.	MŠ	1898	1899		
Heller	Julius	U	1868	1899		
Hellerová	Karolína	MŠ	1871	1873		
Hellerová	Marie	U	1898	1901		
Herfort	Antonín	U	1873	1876		
Holub	Václav	U	1897	1902		
Housa	Emanuel	U	1892	1902		
Jabulka	Bedřich	U	1875	1906		
Jedlička	Jan	U	1868	1877		
Jeřábek	Engelbert	U	1869	1871		
Jeřábková	Aloisie	U	1898	1903		
Jirásek	Jan	U	1868	1889		
Jireš	Josef	UN	1871	1872		
Karlachová	Justina	MŠ	1872	1873		
Klečka	Josef	ŘŠ	1874	1912		
Knížek	Josef	U	1871	1875		
Knopfmacher	Samuel	UN	1877	1880		
Komeda	Josef	UN	1898	1925		
Kostková	Marie	U	1876	1877		
Kott	František	U	1872	1902		
Kozák	Antonín	U	1879	1881		
Krucký	Josef	U	1875	1876		

Kučera	Karel	U	1898	1910		
Kurz	Josef	U	1869	1902		
Kušta	Josef	U	1871	1876		
Mansfeldová	Zd.	U	1899	1900		
Melišová	Aloisie	U	1868	1882	1889	1903
Merz	Antonín	U	1868	1869		
Merzová	Antonie	U, ŘŠ	1898	1912	1917	1931
Merzová	Josefa	U	1877	1887		
Míšek	Vilém	U	1873	1875		
Mojžíš	Antonín	U	1874	1877		
Morávek	Antonín	U, ŘŠ	1871	1879		
Mouka	František	UN	1872	1873		
Novák	Karel	ŘŠ	1887	1910	1919	1927
Oplt	Antonín	U	1880	1902		
Siebek	Karel	U	1884	1906		
Slánský	František	U	1879	1898		
Spirochová	Josefa	U	1882	1887		
Spiváková	Eleonora	U	1886	1919		
Stadlman	Alois	U	1870	1872		
Stejskal	Antonín	UN	1878	1883		
Svoboda	Karel	U	1868	1870		
Symon	Josef	UN	1878	1879		
Symon	Václav	UN	1883	1910	1915	1916
Šalamounová	Marie	U	1889	1893	1901	1907
Špička	Václav	U	1891	1892		
Švácha	Vojtěch	U	1871	1882		
Tvrzník	Oldřich	U	1899	1900		
Vacek	Josef	U	1868	1870		
Vejšický	Josef	U	1871	1881		
z Vernerů	Antonie	U	1898	1905	1917	1925
Víták	Antonín	U	1868	1870		
Vnoučková	Emílie	U	1899	1900		
Vodička	František Jan	U	1879	1898		
Vohánka	Vojtěch	U	1873	1879		
Vochomůrka	František	U	1877	1880		
Vyhлід	Václav	U	1869	1871		
Wolf	Antonín	U, ŘŠ	1868	1876		
Záhorská	Marie	MŠ	1872	1877		
Zelenka	Ferdinand	U	1895	1903		

Vysvětlivky: U – učitel/ka, ŘŠ – ředitel školy, MŠ – učitelka v mateřské škole, UN – učitel náboženství.

Tabulka č. 9 – Počet dětí na obecných a měšťanských školách v Lounech v letech 1878 – 1901.

Školní rok	Chlapecká školy		Dívčí školy	
	Obecná	Měšťanská	Obecná	Měšťanská
1878-1879	353		351	
1879-1880	394		338	
1880-1881	429		407	
1881-1882	504		412	
1882-1883	493		425	
1883-1884	503		442	
1884-1885	380	127	354	99
1885-1886	382	145	354	125
1886-1887	372	154	336	134
1887-1888	337	145	316	145
1888-1889	308	170	330	129
1889-1890	297	158	330	117
1890-1891	334	175	359	134
1891-1892	337	169	340	125
1892-1893	369	161	376	126
1893-1894	374	175	381	140
1894-1895	406	196	411	160
1895-1896	434	246	?	191
1896-1897	464	201	?	204
1897-1898	527	253	519	222
1898-1899	488	272	560	235
1899-1900	539	262	566	254
1900-1901	556	267	566	272

Tabulka č. 10 – Počet žáků na pokračovací průmyslové škole, rozdělených podle původu, náboženství a mateřského jazyka.

Školní rok	Žáků celkem*	Původ				Náboženství**		Mateřský jazyk	
		Louny	Okres Louny	Čechy	Rakouské země	Katolické	Ostatní	Český	Německý
1886-1887	116 (96)	42	25	45	4	115	1+0	105	11
1887-1888	122 (105)	44	33	44	1	121	1+0	115	7
1888-1889	128 (111)	48	33	47	-	126	2+0	121	7
1889-1890	143 (112)	57	38	47	1	143	-	135	8
1890-1891	140 (115)	48	46	45	1	140	-	128	12
1891-1892	135 (111)	50	36	49	-	133	2+0	122	13
1892-1893	149 (136)	56	48	45	-	145	2+2	141	8
1893-1894	152 (132)	44	53	53	2	151	0+1	148	4
1894-1895	187 (160)	53	62	67	5	180	4+3	177	10
1895-1896	202 (174)	52	72	74	4	198	3+1	189	13
1896-1897	226 (193)	53	74	95	4	224	2+0	214	12
1897-1898	254 (215)	58	94	99	3	252	1+1	239	15
1898-1899	255 (213)	60	94	98	3	251	1+3	224	11

\* První číslo vyjadřuje počet žáků, kteří na škole studovali během celého roku, v závorce je údaj, kolik žáků školní rok dokončilo.

\*\* V poli „ostatní“ určuje první údaj počet židů, druhý počet evangelíků.



**Obr. č. 1 – Učitelský sbor obecné a měšťanské školy chlapecké, 1873**

(nahore zleva Josef Kubišta, Josef Kurz; uprostřed zleva František Švácha, Josef Vejšický, Karel Svoboda, Alois Stadlman, Jan Kušta, Vojtěch Švácha, Julius Heller, dole zleva Jan Jedlička, katecheta Josef Černohous, ředitel Antonín Wolf, František Feygl, Jan Jirásek)



**Obr. č. 2 – Učitelský sbor obecné a měšťanské škola dívčí, 1875 – 1876**

(nahore zleva Bedřich Jabulka, Antonín Herfort, František Feygl, Vojtěch Vohánka, František Filípek, Antonín Mojžíš, dole zleva Josef Klečka, Marie Záhorská, Antonín Morávek, Aloisie Melišová, Josef Krucký)





**Obr. č. 3 – Mateřská škola, 1870**



**Obr. č. 4 – Mateřská škola, 1892**  
(uprostřed Emilie Frenzlová, vpravo školnice Josefa Bambulová)



**Obr. č. 5 – III. ročník měšťanské školy dívčí s učitelským sborem, 1899**

(v druhé řadě zleva Karel Kučera, ředitel Josef Klečka, Eleonora Spiváková, Antonie z Wernerů, Aloisie Jeřábková, Ferdinand Zelenka, sedící Antonín Běhounek)



**Obr. č. 6 – III. ročník měšťanské školy dívčí s učitelským sborem, 1900**

(v druhé řadě zleva katecheta Josef Komeda, Aloisie Jeřábková, ředitel Josef Klečka, Karel Siebek, Karel Kučera, Antonín Běhounek)





**Obr. č. 7 – sl. Merzová s kolegyněmi, nedatováno**

(Fotografie není blíže popsána, takže nelze poznat, zda jde o Merzovou Antonii nebo Josefu)





**Obr. č. 8 – Starosta Petr Pavel Hilbert**



**Obr. č. 9 – Architekt Kamil Hilbert**



Obr. č. 10 – Měšťanská a obecná škola dívčí, 1911



Obr. č. 11 – Budova chlapeckých škol a vyšší reálné školy, 1901





Obr. č. 12 – Budova reálky, v pozadí chlapecké školy, 1909



Obr. č. 13 – Zprava zimní hospodářská škola, sokolovna, chlapecké školy, mezi nimiž začíná Poděbradova třída (výřez z panoramatické pohlednice prvorepublikového Rašínova náměstí), 1910



Obr. č. 14 – Tábor lidu na náměstí města Loun, 25. července 1869



Obr. č. 15 – Antonín Konstatntín Víták, nedatováno

## Resumé

In my dissertation I am describing Louny's education system in the second half of the 19<sup>th</sup> century. My borderline years of this study are 1868 and 1897. The school house of newly reformed National School opened in 1868. In 1897 the Housewife School started off, and school house of Gymnasium (secondary school) opened.

The development of the education system can be divided into several stages. In the first phase the proud town had to face degradation of its school. Over several years the main school regressed to a basic teaching school level, which led to a poor image within the local community. During the 60's things had begun to improve and Louny's school was elevated to a higher standard again. Moreover, new plans to build a new school house were approved. Leopold Hasner's new law that reformed national education system in the monarchy was brought into operation in 1869. During the times of civil dissatisfaction after the Territorial Adjustment of Austro-Hungarian Empire and after the December Constitution was published, new teaching support came to Louny. The new teachers got involved in political events in the town and countryside. The most radical and anti-Austrian individuals, such as Antonín Konstantin Víták, Karel Svoboda and Antonín Wolf, used to speak during public gatherings, sign petitions, organise mass meetings in Louny region and arrange night demonstrations. They had merit in the founding of several Louny's clubs. However, because of their involvement in political affairs they were suspended from their posts.

After turbulent times of the turn of the decade the 70's were much calmer. Another important period was the 80's when two Industrial Schools were founded. The schools were connected to the town development, which was happening in last thirty years of the 19<sup>th</sup> century. The town population also more than doubled which went hand in hand with industrial and agricultural progress. Many new firms and plants were established and Louny became the administrative, transport and cultural centre of the whole region.

Foundation of these new type schools was widely supported by Louny's businesses and individual panels, and above all, Louny's Town Hall. Petr Pavel Hilbert was the town mayor during 80's and 90's and during his reign Louny progressed the most. Hilbert, together with his son Kamil, the architect, has become the symbol of the town development in this period. Whilst Industrial School was predominantly for Louny residents who spoke Czech,

the German speaking, mostly Jewish students were applying to study at Business School. From the beginning the Industrial School had a great reception and the capacity was increasing every year. On the other hand the number of students at the Business School did not change for many years.

The third and last stage of the education system development I am looking at are years 1896 and 1897. In 1896 the councilmen decided to open another school – Gymnasium. In the following year the higher education became available to girls when the Housewife School opened. As there were only a few similar schools in Bohemia at the time it had a great reception. The number of students at national schools increased so much during the years that the old school house became too small. The local council therefore approved the new building.

Second concerned area in my dissertation focuses on the status of female teachers, outside of school activities of teachers and their involvement in clubs. Public activities of Louny's teachers after 1868 were more or less connected with political affairs, protests and demonstrations which were at that time happening in the surrounding countryside. Teachers were amongst the founders of physical training club Sokol and teacher's association Budeč. The 70's had a calming effect on the clubs and societies. Teachers could now devote their time to the educational and physical training activities. The third club, connected to female teachers, was St. Ludmila Club founded in order to help poor students. In addition to this charitable club, female teachers were also active in Budeč with its first female member in 1873, which helped them gain better position amongst their male colleagues. In the past they were overlooked, had lower salaries and traditionally only worked in infant schools. Only in 90's was there a greater increase to female teachers.